

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІЗМАЇЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра англійської філології та світової літератури

АРГУМЕНТАЦІЯ В ПОЛІТИЧНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ

Кваліфікаційна робота здобувача
освітнього ступеня магістр
спеціальності 014 Середня освіта
предметної спеціальності 014.021
Англійська мова і література
освітньої програми Середня освіта:
мова і література (англійська)
Олейнікової Марії Русланівни
Керівник – к. ф. н., доц.
Четверікова О. Р.
Рецензент – к. ф. н., доц.
Кудінова О. І.

Робота допущена до захисту

на засіданні кафедри англійської філології та світової літератури

протокол № 5 від «20» чудне 2023 р.

Завідувач кафедри Юр доц. Олейнікова Г.О.

Робота пройшла публічний захист

на відкритому засіданні ЕК «29» січня 2024 р.

Оцінка 95 89

(за національною шкалою) (кількість балів)

Голова ЕК Юр Мельник С.

АНОТАЦІЯ

Кваліфікаційна робота на тему «*Аргументація в політичному англомовному дискурсі*» присвячена актуальному дослідженню одного з напрямів політичної лінгвістики і спрямована на встановлення особливостей впливу політичного мовлення на масового адресата. Теоретичним підґрунтям дослідження є поняття політичної комунікації, політичних жанрів, політичного дискурсу, політичної аргументації. До політичного дискурсу відносяться інавгураційні промови президентів, парламентські та інші політичні виступи, урядові постанови, політичні розділи ЗМІ, політичні ток-шоу та інтерв'ю, тощо. Полісуб'єктність політичного дискурсу поряд з різними комунікативними ролями його учасників, визначає аргументативні стратегії поведінки мовця по відношенню до аудиторії, що часто мають маніпулятивний контекст. Дискурсивна стратегія аргументації дозволяє дати оцінку аргументам, що використовуються.

Практичний розділ дослідження представляє лінгвістичний аналіз промов та виступів президентів США: *Джо Байдена, Барака Обами, Біла Клінтона, Дональда Трампа*, віце-президента США *Камали Харіс*, прем'єр-міністрів Вликобританії: *Тоні Блера, Терези Мей, Ріші Сунака, Девіда Кемерона*, та лідера лейбористської партії Великобританії *Джеремі Корбіна* а також політичних матеріалів на віртуальних сторінках агенції *CNN*, газетних видань *The Washington Post, The New York Times, New York Daily News*, політичного шоу *The Rachel Maddow Show*, та видання *Business Insider*.

У роботі розглянуто різноманітні частотні способи лінгвістичної аргументації, а саме ототожнення мовця з адресатом, причинно-наслідкові зв'язки між висловлюваннями, статистичні дані, факти з минулого, свідчення очевидців, посилення на власні спогади, вживання антитези, представлення матеріалу за принципом «плюс-мінус», коли «своє» як позитивне протиставляється «чужому» як негативному, спираючись на стереотипи, соціальні норми та авторитети, навмисне вживання семантично порожніх

фраз, перенесення уваги адресата з основних проблем на деталі, вживання слів-команд за допомогою, дієслів «*think, listen, do, go, start*», прийом трюїзмів як навіювання потрібної ідеї, що повинна без сумніву сприйматися як правильна та правдива, вживання політичних термінів, ідеологем, ярликів. Підкреслено, що найбільш ефективним вважається вплив, що поєднує в собі елементи раціонального та емоційного. Аргументами в політичному дискурсі стають політичні евфемізми та дісфемізми, різноманітні повтори, пасивні конструкції з дієсловами «*to seem, to believe, to consider*» тощо. При дослідженні метафор англомовного політичного дискурсу виокремлено образи, які можуть бути актуалізовані у вигляді наступних груп: «*natural phenomena*», «*sports*», «*theatre*», «*economics*», «*religion*», «*militaristic sphere*», «*migrantion*».

У третьому розділі кваліфікаційної роботи проаналізовано виклики та вимоги до навчання англійської мови у старшій школі. Підкреслено, що зміни базуються на законі України «Про загальну середню освіту», на Концепції профільного навчання у старшій школі, на Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти та інших нормативно-правових документах. Урок англійської мови у старшій школі, ставить на меті формування, розвиток та вдосконалення умінь і навичок спілкування. Для цього впроваджуються нові форми навчання, надаються інтерактивні, творчі заняття, змінюється сам підхід до викладання англійської мови. Підкреслено необхідність не просто навчити учнів старшої школи правильно висловлюватися на англійській мові, а саме вести полемічну бесіду, відстоювати свою точку зору, вміти правильно подавати інформацію, що спирається на навички аргументовного мовлення. З цією метою при навчанні англійської мови у старшій школі використовують тренінги ефективною аргументації, дебатні онлайн школи, спрямовані на розвиток інтелектуальних здібностей та навичок англомовної аргументації.

SUMMARY

The qualification work on the topic "Argumentation in political English-language discourse" is devoted to the current study of one of the directions of political linguistics and is aimed at establishing the specifics of the influence of political speech on the mass addressee. The theoretical basis of the study is the concept of political communication, political genres, political discourse, political argumentation. Political discourse includes presidential inaugural speeches, parliamentary and other political speeches, government decrees, political sections of mass media, political talk shows and interviews, etc. The polysubjectivity of the political discourse, along with different communicative roles of its participants, determines the argumentative strategies of the speaker's behavior in relation to the audience, which often have a manipulative context. The discursive strategy of argumentation allows us to evaluate the arguments used.

The practical part of the study presents the linguistic analysis of the speeches and interviews of the US presidents: Joe Biden, Barack Obama, Bill Clinton, Donald Trump, the US vice-president Kamala Harris, the prime ministers of Great Britain: Tony Blair, Theresa May, Rishi Sunak, David Cameron, and the leader of the British Labor Party, Jeremy Corbyn, as well as political materials on the virtual pages of CNN, The Washington Post, The New York Times, New York Daily News, The Rachel Maddow Show, and Business Insider.

The work studies various frequent methods of linguistic argumentation, namely, the identification of the speaker with the addressee, cause-and-effect relationships between statements, statistical data, facts from the past, eyewitness accounts, references to one's own memories, the use of antithesis, the presentation of material according to the principle of "plus- minus", when "one's own" as positive is opposed to "someone else's" as negative, relying on stereotypes, social norms and authorities, deliberately using semantically empty phrases, shifting the addressee's attention from main problems to details, using command words with help, verbs "think , listen, do, go, start", acceptance of truisms as a suggestion of

the desired idea, which should be perceived as correct and true without a doubt, use of political terms, ideologues, labels. It is emphasized that the most effective influence is considered to be the combination of rational and emotional elements. Arguments in political discourse also are political euphemisms and dysphemisms, various repetitions, passive constructions with the verbs "to seem, to believe, to consider", etc. When studying the metaphors of the English-language political discourse, images were singled out that can be actualized in the form of the following groups: "natural phenomena", "sports", "theatre", "economics", "religion", "militaristic sphere", "migrantion".

In the third section of the qualification work, challenges and requirements for teaching English in high school have been analyzed. It has been emphasized that the changes are based on the law of Ukraine "On general secondary education", on the Concept of specialized training in high school, on the State standard of basic and comprehensive general secondary education and other regulatory and legal documents. The English language lesson in high school aims to form, develop and improve communication skills. For that aim, new forms of education should be introduced, and interactive, creative classes should be provided, and the very approach to teaching English - changed. We emphasize the need not only to teach high school students to express themselves correctly in English, but also to hold a polemical conversation, to defend their point of view and be able to correctly present information, based on the skills of argumentative speech. For this purpose, when teaching English in high school, effective argumentation trainings, debate online schools, aimed at the development of intellectual abilities and English argumentation skills, should be used.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ I. ДИСКУРС В ОБ'ЄКТИВІ ПОЛІТИЧНОЇ ЛІНГВІСТИКИ....	12
1.1. Наукові підходи тлумачення політичного дискурсу	12
1.2 Лінгвістична аргументація як спосіб впливу на адресата.....	22
1.3. Маніпулятивна складова політичного мовлення	34
Висновки до розділу 1.....	42
РОЗДІЛ II. ЛІНГВІСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПОЛІТИЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ.....	45
2.1. Різновиди аргументативного впливу в політичному дискурсі	45
2.2. Інформаційні стратегії в політичному мовленні як спосіб лінгвістичної аргументації.....	61
2.3. Метафора як аргумент в політичному дискурсі.....	69
Висновки до розділу 2.....	83
РОЗДІЛ III. АНГЛІЙСЬКА МОВА У СТАРШІЙ ШКОЛІ УКРАЇНИ....	87
3.1. Сучасні виклики при навчанні англійської мови в українській старшій школі.....	87
3.2. Навчання аргументовного мовлення на уроках англійської мови у старшій школі.....	94

3.3. Політична лексика у рамках вивчення розділу «People and Society» за темою «Great Britain on the Political Arena» для 11 класу.....	99
Висновки до розділу 3.....	104
ВИСНОВКИ.....	107
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	113
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ.....	122

ВСТУП

Актуальність дослідження. Науковий інтерес до аргументації в політичному дискурсі зумовлений не лише посиленням ролі політики та політиків у світі, їхнім перебуванням у центрі уваги засобів масової інформації, а й виникненням і розвитком низки нових дисциплін, як-от: іміджологія, PR-менеджмент, політична психологія тощо. Актуальність нашої роботи зумовлена тим, що на сучасному етапі розвитку політична лінгвістика вважається одним із напрямків мовознавства, що найбільш швидко розвивається. Вона займається вивченням «політичної комунікації», тобто мовленнєвої діяльності, яка спрямована на пропаганду певних ідей, створення емоційного впливу, з метою спонукання людей до прийняття певних політичних ідей, рішень та дій. Політика, по суті, є певною мовною діяльністю, у якій мова використовується за-для реалізації влади. Здатність впливати на адресата та маніпулювати людською свідомістю через мову дедалі більше починає цікавити дослідників, які займаються дискурс-аналізом, політологічними та лінгвістичними дослідженнями.

Метою роботи є розгляд особливостей лінгвістичної аргументації як засобу впливу в політичному дискурсі.

Поставлена мета вимагає вирішення таких **завдань**:

- дати всебічне визначення політичного дискурсу та розглянути наукові підходи його тлумачення;
- визначити характерні ознаки лінгвістичної аргументації як способу впливу на адресата;
- дослідити особливості маніпулятивної складової політичного мовлення;
- виокремити різновиди аргументативного впливу в політичному дискурсі;
- розглянути інформаційні стратегії в політичному мовленні як спосіб лінгвістичної аргументації;

- дослідити роль метафори як аргументу в політичному дискурсі;
- пояснити сучасні виклики при навчанні англійської мови в українській старшій школі;
- розглянути особливості навчання аргументованого мовлення на уроках англійської мови у старшій школі;
- надати приклад вивчення політичної лексики у рамках розділу «*People and Society*» (за темою «*Great Britain on the Political Arena*»)

Об'єкт дослідження становить сучасний політичний дискурс та його відмінні риси, включаючи маніпулятивну складову.

Предметом дослідження є лінгвістична аргументація в політичному дискурсі.

Матеріалом дослідження було обрано сайти *CNN.com*, *British Political Speech*, *New York Times*, *The White House. Speeches and Remarks*, *The Washington Post*, на яких було виокремлено та досліджено політичні промови сучасних американських та британських політиків *Джо Байдена*, *Біла Клінтона*, *Барака Обама*, *Камали Харіс*, *Дональда Трампа*, *Ріші Сунака*, *Терези Мей*, *Тоні Блера*, *Девіда Кемерона*, *Джеремі Корбіна*.

Методи дослідження, використані у роботі:

- **метод лінгвістичного опису**, який представляє сукупність процедур спрямованих на дослідження різноманітних підходів вивчення та класифікації політичного дискурсу, політичних текстів та політичного мовлення на базі сучасних лінгвістичних досліджень;

- **описово-порівняльний метод** – для визначення, розрізнення та конкретизації понять аргумент, аргументація, лінгвістична маніпуляція, раціональна аргументація, емоційна аргументація, сугестивний спосіб впливу на адресата тощо;

- **структурно-семантичний аналіз** для виокремлення різновидів аргументативного впливу;

- **зіставний метод** (контрастивний, типологічний) – сукупність прийомів аргументації, що використовують американські та британські

політики у своєму мовленні.

Джерельна база дослідження поєднує праці таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як: Ф.С. Бацевич «Основи комунікативної лінгвістики» (2004), А.Д. Белова «Лінгвістичні аспекти аргументації» (2003), Н. Деренчук «Особливості формування маніпулятивної стратегії в українському політичному дискурсі» (2016), Л. Л. Ільницька «Метафора в сучасному англomовному політичному дискурсі» (2009), О. Ковальова «Політичний дискурс: сучасні лінгвістичні інтерпретації» (2020), Т. І. Кадлубович «Співвідношення понять політичного дискурсу та політичної комунікації» (2018), Л. В. Лукіна «Політичний дискурс: сутність та особливості застосування» (2021), М. Мозер «Аспект функції впливу мовної гри у політичному дискурсі» (2020), Л. П. Нагорна «Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики» (2015), В. Рігус «Роль аргументації в сучасному політичному дискурсі» (2015), Н. В. Шевчук «Особливості політичного дискурсу: зміст, функції, жанрове втілення» (2013), F.A. Beer «Metaphors, Politics and World Politics» (2004), P. Chilton «Analysing political discourse» (2004), G. Craig «How does a Prime Minister speak? » (2013), D. Davenport, G. Lloyd «The Rise of The War Metaphor in Public Policy» (2019), I. Fairclough, N. Fairclough «Political discourse analysis: a method for advanced students» (2013) та інших.

Практичне значення одержаних результатів дослідження визначається його спрямованістю на розкриття лінгвістичних особливостей сучасного політичного дискурсу та лінгвістичної аргументації в ньому для розкриття способів впливу на адресата.

Апробація результатів дослідження.

Матеріали дослідження було оприлюднено у вигляді докладів на 3 конференціях, а саме:

- «Сутність поняття аргументація у політичному дискурсі» на VIII Всеукраїнській науково-практичній конференції «НАУКОВИЙ ПОШУК СТУДЕНТІВ XXI СТ.: сучасні проблеми та тенденції розвитку гуманітарних

і соціально-економічних наук» з нагоди Всесвітнього дня науки (17 листопада 2022 р.);

- «Peculiarities of linguistic argumentation in English political verbal communication» на Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку»: Переяслав, 2023 р.

- «Навчання аргументовного мовлення на уроках англійської мови у старшій школі» на ІХ Всеукраїнській науково-практичній конференції «Науковий пошук студентів та аспірантів ХХІ ст.: сучасні проблеми та тенденції розвитку гуманітарних і соціально-економічних наук» з нагоди Всесвітнього дня науки в ім'я миру та розвитку (17 листопада 2023 р.).

Публікації, пов'язані з тематикою дослідження, розміщені в таких виданнях:

Олейнікова М. Р. Peculiarities of linguistic argumentation in English political verbal communication / Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку»: Зб. наук. праць. Переяслав, 2023. Вип. 90. С. 88-91.

Олейнікова М. Р. Types of argumentation in modern discourse / Text et Culture, 2023. Вип. 9. С. 81-83.

Структура кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, за кожним з яких є висновки, загальних висновків наприкінці дослідження, списку використаних джерел та списку джерел ілюстративного матеріалу.

У вступі визначається тема дослідження, пояснюється її актуальність та доцільність, окреслюються методи дослідження та аналізу при вивченні аргументації у політичному дискурсі, пояснюється мета дослідження, практичне значення та розкривається структура роботи.

У першому розділі кваліфікаційної роботи під назвою «*Дискурс в об'єктиві політичної лінгвістики*» розглянуто теоретичне обґрунтування обраного науково напряму, проведено аналіз наукових підходів до вивчення

політичного дискурсу, лінгвістичного боку політичної аргументації та маніпулятивної складової політичного мовлення.

У другому розділі *«Лінгвістичний потенціал політичної аргументації»* на практичному матеріалі досліджуються особливості лінгвістичної аргументації, як-от: зменшення словникового складу; вживання слів як порожніх оболонок, використання готових кліше, стандартизованих фраз та скорочень; поширення у якості нових вже існуючих факторів, ототожнення мовця з адресатом, риапелювання до емоцій тощо. Досліджено лінгвістичний бік використання інформаційних стратегій у політичному мовленнєвому впливі на адресата. Розглянуто способи аргументування при вживанні метафори, що часто поєднується зі силою переконання.

У третьому розділі *«Англійська мова у старшій школі України»* було проаналізовано виклики та вимоги до навчання англійської мови у старшій школі. Підкреслено, що відбуваються зміни змісту навчання англійської мови, а також методи та засоби навчання відповідно до вимог сучасного соціуму. Запропановано заходи для запобігання розриву наступності при вивченні англійської мови. Розглянуто принципи правильно організованого пізнавального процесу. Розкрито особливості навчання аргументовного мовлення на уроках англійської мови у старшій школі. Наведено приклад уроку з опанування політичної лексики за темою «Great Britain on the Political Arena» в 11 класі.

Висновки містять узагальнені положення проведеного дослідження.

Список використаних джерел складає **106** найменувань, з яких **45** є англійськими виданнями. **Список джерел ілюстративного матеріалу** становить **11** найменувань.

РОЗДІЛ 1

ДИСКУРС В ОБ'ЄКТИВІ ПОЛІТИЧНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

1.1. Наукові підходи тлумачення політичного дискурсу

У світлі антропологічного повороту у філології, вся увага гуманітарних дисциплін зосередилася на людині та її взаєминах з навколишнім світом. Сьогодні значне поширення набули дослідження, у яких домінуючу роль відіграє людський чинник. Зростання впливу засобів масової інформації зумовлює необхідність аналізу мовних механізмів, особливо на рівні дискурсу. Великий інтерес становлять, такі опозиції, як: особистість та мова, особистість та прагматичне вибудовування ситуації спілкування через особливості дискурсу, зокрема, політичного.

І. Бутова у своїй роботі «Політичний дискурс як об'єкт лінгвістичних досліджень» відмічає, що політичний дискурс відносно недавно став об'єктом лінгвістичних досліджень. Його вивчають в рамках різних напрямів гуманітарних дисциплін, вживаючи різні дослідницькі підходи. Вважають, що першими у виокремленні політичного дискурсу в сферу наукових досліджень є лінгвісти, оскільки мовні явища у промовах політика, його публічних виступах, іміджевих та агітаційних текстах, листівках можуть розповісти про мовця значно більше, ніж це висловлено експліцитно [8, с. 4].

Зацікавлення мовознавців мовою політики є цілком правомірним, оскільки саме у цій сфері людського буття вплив мови на життя суспільства виявляється дуже сильним. Розвиток основ когнітивно-дискурсивного аналізу надав можливість прискіпливо вивчати політичний дискурс, виявляти експліцитні та імпліцитні інтенції політика за допомогою аналізу мовних явищ [12, с. 358].

Політика, як одна з найважливіших сфер людської діяльності, має безпосередній зв'язок з мовою, оскільки будь-яке існування політичної влади,

самої держави та її інститутів виявляється неможливим без комунікативної складової. Управління інформаційними потоками, скерування їх у бажане русло є одним із значних факторів завоювання та утримання влади. Сучасна політична ситуація свідчить про загострення форм боротьби за владу і порушує проблему взаємодії дискурсу та політики, що дозволяє розуміти політичний дискурс як прагматично орієнтований [103, с. 14]. Т. А. ван Дейк додає, що кожне слово політичного лідера стає предметом тлумачення не тільки у сфері професійних політологів, а й лінгвістів, оскільки кожен подібний виступ у своїй сутності стає політичним актом [99].

Як відмічає Н. Деренчук, останнім часом лінгвісти дедалі частіше зосереджуються на теоретичних і прикладних проблемах дискурсу, починаючи від полеміки про визначення дискурсу та його складових компонент, співвідношення вербального та позалінгвального в дискурсі, впливу дискурсу на свідомість, закінчуючи аналізом окремих різновидів дискурсу [12, с. 193].

Поняття дискурсу давно вийшло за межі лінгвістики і має яскраво виражений міждисциплінарний характер. Цей термін засвоїли такі науки, як філософія, психологія, політологія, культурологія, соціологія, комунікативна лінгвістика, тобто ті, які так чи інакше звертаються до змістовного потенціалу мовлення та способів його реалізації. На думку А. П. Мартинюк, у дискурс-аналізі помітно вирізняються два окремих напрями – філософський, пов'язаний із герменевтикою і так званим аналізом повсякденної мови (*ordinary language*) та філологічний, представники якого спиралися на використання лінгвістичних методів аналізу, а також на літературознавче за своїми джерелами вивчення нарративності та сюжетики дискурсів [33, с. 264].

Найбільш вичерпне визначення дискурсу, на нашу думку, знаходимо у "Словнику термінів міжкультурної комунікації", який уклав український лінгвіст Ф.С. Бацевич: "Дискурс – це тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище, тривалий у часі процес, утілений у певній (інколи

значній) кількості повідомлень; мовленнєвий потік, що має різну форму вияву (усну, писемну, друковану, паралінгвістичну), відбувається у межах одного чи кількох каналів комунікації, регулюється стратегіями і тактиками учасників спілкування і являє собою складний синтез когнітивних, мовних і позамовних (соціальних, психічних, психологічних тощо) чинників, які визначаються конкретним колом "форм життя", залежних від тематики спілкування, і має своїм результатом формування різноманітних мовленнєвих жанрів" [2, с. 42-43].

У дослідженні «Особливості політичного дискурсу Ангели Меркель» за авторством О.В. Дмитренко та О. М. Шинкаренко пояснено, що дискурс - це особливий вид комунікації, як певний "соціальний діалог", що відбувається за допомогою і через суспільні інститути між індивідами, групами, а також між самими соціальними інститутами, задіяними в цьому діалозі [13, с. 23]. При включенні у поняття дискурсу більш широкого кола явищ передбачено інтегративний підхід, коли до поняття "дискурсу" залучається широке коло соціальних явищ. У цьому випадку виділяються різні аспекти дискурсу:

- семіотичний, що включає в себе як "знакові системи" (мова, жести, образи, символічні системи), так і форми знання, що відповідають певному часовому і соціокультурному контексту;
- діяльнісний, що являє собою різні соціальні дії, спрямовані на підтримку існуючих знакових систем і на створення нових смислів;
- матеріальний, що являє собою "навколишнє середовище" соціальної взаємодії: час, місце, умови;
- політичний, що формує і відтворює владні відносини в суспільстві; виділення цього аспекту як самостійного впливає з розуміння політики як особливої сфери життя, пов'язаної з феноменом влади, що пронизує всі сфери і рівні соціальної взаємодії;
- соціокультурний, що являє собою взаємодію персонального, соціального і культурного знання, цінностей, ідентичностей, включає в себе

знання про "знакові системи", соціальні та політичні дії, матеріальний світ [60, с. 265].

Як бачимо, існують різні визначення поняття «дискурс» в узагальненому значенні та тлумачення його різновидів, зокрема, політичного дискурсу. На думку голландського лінгвіста Т. А. ван Дейка, політичний дискурс представляє клас жанрів, обмежений соціальною сферою, саме політикою і надає достатньо повне уявлення по мову та відображеному в ній світі політики, тому що він містить у собі всю сукупність «мовленнєвих актів, що використовуються в політичних дискусіях, а також правила публічної політики, освячені традицією та практично перевірені» [100, с. 16-17].

Дискурс є політичним, коли він супроводжує політичний акт у політичній обстановці. До політичного дискурсу Т. А. Ван Дейк відносить парламентські дебати, законопроекти, закони, урядові чи міністерські постанови та інші інституційні форми тексту та розмови, а також пропаганду, політичну рекламу, політичні виступи, інтерв'ю ЗМІ, політичні ток-шоу на ТБ, партійні програми, бюлетені [100, с. 18].

Інтерес до вивчення та визначення головних рис політичного дискурсу зумовлений не лише посиленням ролі політики та політиків у світі, їхнім перебуванням у центрі уваги засобів масової інформації, тісною співпрацею політичних структур та ЗМК, а й виникненням і розвитком низки нових дисциплін – політології, конфліктології, іміджелогії тощо. Досліджуючи декілька особливостей політичних промов автори І. В. Самойлова та О. В. Подвойська підкреслюють, що політична реальність утворюється як вербальні дії політиків у вигляді виступів, заяв і резолюцій, що здійснюють вплив на ментальність окремих осіб та цілих народів. Звісно, політичний дискурс включає і багато невербальних дій, наприклад церемонії та виборчі кампанії, але головною ланкою все одно є слово - усне чи письмове. Воно пов'язує прихильників однієї партії, наголошує на наступності політичних

поглядів членів партії, що належать різним поколінням, вказує на відносини між партіями та цілими політичними системами [49, с. 235].

Збільшення інтересу до вивчення політичного дискурсу сприяє появі окремого напрямку в мовознавстві – *політичної лінгвістики*, що виникла на перетині політології і лінгвістики, та спрямована на встановлення закономірностей взаємовпливу суспільно-політичних подій на зміни в мові і навпаки. У ХХІ столітті розширюється сфера наукових інтересів вчених, досліджуються нові аспекти взаємодії мови, влади та суспільства, як-от: вивчаються лінгвістичні відмінності дискурсу тероризму, політкоректності, соціальної толерантності. Автор політичної енциклопедії Л. Нагорна підкреслює, що у сферу інтересів політичної лінгвістики потрапляють поняття *політичної комунікації, політичної мови, політичного тексту, політичних жанрів, політичного дискурсу* [38, с. 579].

Предметом вивчення політичної лінгвістики та наукового осмислення політичний дискурс став відносно недавно. Як вважає Л. В. Лукіна, до цього призвів підвищений інтерес мовознавства до комунікативної прагматики, у фокусі уваги якої набір та використання як мовних, так і позамовних засобів, що реалізують індивідуально-особистісні, інтенціональні потреби, мотиви і цілі, та ситуативний аспекти повідомлення [31, с. 76].

Як відмічає І. Бутова у статті «Політичний дискурс як об'єкт лінгвістичних досліджень», дискурс - це складне та багатопланове явище, цілий комплекс елементів, що утворюють єдине ціле. Відповідно до цього політичний дискурс розуміється як система або сукупність всіх мовних актів, що використовуються в політичних дискусіях, а також правил публічної політики, освячених традицією та перевірених досвідом [8, с.232-233].

Сучасний політичний дискурс визначає мислення суспільства та кожної людини окремо. Останнім часом він став цікавим вченим у галузі лінгвістики, теорії комунікації, психології, політології, що призвело до розвитку нового напрямку дослідження – політичної лінгвістики. На думку С.В. Тхоровської, актуальність вивчення мовних стратегій сучасного

політичного дискурсу зумовлена тим, що на даний момент все більше людей залучено до політичної діяльності, тому практичне знання особливостей композиційного складу політичного тексту та його мовних стратегій необхідні надалі для успішної роботи в політиці, а також спілкування у цій сфері [56].

Політичний дискурс як різновид дискурсу розгортається для досягнення, збереження та здійснення політичної влади. Основним наміром політичного дискурсу є потреба адресанта висловити своє бачення дійсності та переконати адресатів у тому, що таке бачення є єдино правильним. При цьому мовець оперує подіями майбутнього, тому вибір відповідних мовних засобів може відіграти вирішальну роль. Як позначає О.Г. Косьянова, означений дискурс характеризується низкою специфічних засобів, як-от: у вживанні специфічної, детермінованої політичною діяльністю лексики, у своєрідному виборі та організації певних структур вираження відповідно до прагматичних настанов, цілей та умов спілкування, що склалися в процесі професійної діяльності політиків [28, с. 71].

Сучасний політичний дискурс характеризується використанням різноманітних, різних системних культурних кодів, функціонує як складна багаторівнева багато-порядкова семіотична система. Він здійснюється у конкретній політичній ситуації та має яскраво виражені прагма-лінгвістичні особливості. Все, що відбувається в історії суспільства та його різноманітних областей (економіка, медицина, політика, релігія) має власне унікальне відображення в мові. Зокрема, це проявляється у зростаючому впливі мови на соціальні процеси, одночасно, вона стає зовнішнім проявом глибинної сутності буття [13, с. 25].

Досліджуючи політичний дискурс та особливості застосування, Л.В. Лукіна відмічає, що сутнісними характеристиками політичного дискурсу стає яскраво виражена прагматична спрямованість, множинне жанрове втілення, амбівалентність, національно-культурна зумовленість і відкритість до інтеграції, маніпулятивність, співвіднесеність із соціальними групами, динамічність, масовість адресатів, висока відповідальність, полемічність,

експресія. Політичний дискурс відбиває всю сукупність взаємовідносин лише на рівні «людина-суспільство», надаючи, в такий спосіб, значний вплив формування картини світу його реципієнтів [31, с. 75-77].

Для політичного дискурсу властиві дві важливі функції: інформаційна (комунікативна) та впливова (прагматична), перебувають у постійній єдності. На думку Д. Грейбер, політичний дискурс має такі функції: 1) поширення інформації – не менш важлива одиниця політичного дискурсу (*information dissemination*); 2) визначення порядку денного (*agenda setting*). Суть цієї функції полягає в контролі за поширенням інформації; 3) проекція в майбутнє та минуле, що має на увазі прогнозування політики на майбутнє, аналізуючи позитивний чи негативний досвід минулого [79, 196].

Однією з характерних рис політичного дискурсу, як відмічає Н. В. Шевчук у роботі «Особливості політичного дискурсу: зміст, функції, жанрове втілення», є його жанрове різноманіття. Незважаючи на значну кількість лінгвістичних досліджень, що описують жанровий простір політичного дискурсу. Жанр, як один із ключових компонентів будь-якого виду дискурсу, з одного боку, є тісно взаємопов'язаним із комунікативними характеристиками мовної особистості, котрі визначаються особливостями комунікативних ситуацій, з іншого боку, знаходиться в кореляції з асоціативно-семантичною мережею мовної особистості, що передбачає специфічні принципи відбору та розташування мовного матеріалу, що відповідає умовам та цілям спілкування. Таким чином, у жанрі визначаються норми комунікативної взаємодії в рамках того чи іншого виду дискурсу та встановлюються мовні ролі [60, с. 266-267].

Основними жанрами політичного дискурсу, з точки зору головної інтенції боротьби за владу, є дебати, публічні промови політиків, гасла та голосування. До центру належать такі жанри, як коментування, обговорення, інтерпретація, які можна охарактеризувати як реакцію на дії політиків. Периферія жанрів політичного дискурсу складається з інтерв'ю, аналітичних статей, мемуарів, графіті, карикатур [60, с. 267].

У найзагальнішому вигляді жанри політичного дискурсу можуть бути класифіковані на ритуальні/епідейктичні, орієнтаційні та атональні. У середині представленої класифікації дискурс може реалізуватися, наприклад, у передвиборних програмах і дебатах, проголошуваних «чергових» промовах політичних діячів та інтерв'ю з ними, проблемних політичних статтях, написаних журналістами, та проблемних аналітичних статтях, написаних політиками, нарешті, програмах партії та звітних доповідях, ставити власні «спеціалізовані» різновиди дискурсу, як-от: дипломатичний або партійний [4, с.14]. Різноманітність жанрів детермінована багатозначністю форм політичних взаємодій. Так, виборча кампанія неминує формувати передвиборчий дискурс [81, с. 34].

Розуміння мовної картини світу певного суспільства та держави неминує відсилати суб'єкта дослідження до національно-культурної специфіки політичного дискурсу [60, с. 113]. У мові політики знаходить своє відображення ментальність народу, а в деяких випадках – і його ідеологія. Політичний дискурс породжений множинними культурами на різних етапах їх розвитку та культурного діалогу. Крім цього, політичний дискурс розглядається нами як один із основних засобів міжкультурної політики, за допомогою якого здійснюється її формування, функціонування та адаптація до нових умов.

В умовах сучасного світу політичний дискурс виявляється інтегрованим не тільки у світовий політичний, а й у лінгвокультурний простір. Це призводить до того, що в той самий час йому характерні, з одного боку, збереження власного етнокультурного специфічного коду, з іншого – неминує включення у власні дискурсивні практики індивідуально-особистісних маркерів [80, с. 162].

Включаючись у складні соціальні процеси, політична мова дозволяє передбачити майбутню ситуацію, тобто виявити постпозицію його носія у соціальній структурі.

У політичному дискурсі прийнято виділяти трьох суб'єктів дії: автора (людина, що говорить); прямого адресата (людина, або група людей, що слухає); адресата-спостерігача (масового адресата, що є так-званим свідком промови). Це дозволяє виділити ще одну відмінну особливість політичного дискурсу – його масовість та невизначеність меж комунікантів. Полісуб'єктність, поряд з різними комунікативними ролями учасників політичного дискурсу, детермінує здійснення вибору учасниками політичної комунікації аргументативних стратегій мовної поведінки, іноді з маніпулятивним контекстом, по відношенню до аудиторії [48, с. 180].

У політичному дискурсі превалює зміст а не форма. Мовлення політичних суб'єктів стає найважливішим засобом їхньої комунікативної компетентності, за допомогою якого можна ідентифікувати того чи іншого політика. Як свідчить К. Серажим, мову політичного дискурсу одночасно відрізняють доступність і складність при розумінні спеціальних термінів, використання безлічі граматичних форм і комбінацій лексики, відсутність одноманітності текстів при їх побудові. До того ж такий дискурс характеризується спеціальним словником (що стосується окремої предметної області слів і виразів), смисловими зв'язками між політичними концептами, базовими абстракціями і метафорами, типовими контекстами слововживання, побудовою суджень [53, с. 51-54].

Як відмічає О. Г. Косьянова, суспільне призначення політичного дискурсу полягає в тому, щоб вселити громадянам необхідність правильних дій або оцінок. Інакше кажучи, мета політичного дискурсу не описати, а переконати, спонукати виборця перейти до дії. Для цього політики наводять аргументи і факти, вдаються до різних методів впливу [28, с. 71-73].

На зауваження С. В. Тхоровської, характерні риси політичного дискурсу є різними, як і його цілі. Політичними цілями може бути прагнення:

- 1) переконати виборців бути лояльними до партії та прийти голосувати;

- 2) змінити лояльність виборців до партії, її лідера або певного кандидата;
- 3) змусити людей прийняти загальні політичні чи соціальні погляди, щоб залучитися підтримкою поточної політики [56].

При дослідженні поняття «політичний дискурс» виникає необхідність з'ясувати, як він повинен будуватися, які особливості має і чому має приділятися більшу увагу.

Композиційно, як підкреслює Л. В. Лукіна, зміст тексту політичного виступу зазвичай включає три частини: 1) привернути увагу аудиторії, а також мотивувати її вибір, тобто підготувати аудиторію для подальшого сприйняття інформації; 2) основна частина як структурна одиниця політичного мовлення містить виклад матеріалу та аргументацію; 3) закінчення політичного виступу представляє ретроспективний хід думок та висловів мовця [31, с. 76]. Політик повертається до одного з найважливіших пунктів основної частини та будує закінчення як нагадування про нього. Для встановлення тіснішого контакту з адресатом/аудиторією, мовець під час політичного виступу часто намагається наблизити свій образ до аудиторії, тобто підкреслює гасло «я один з вас».

Виразність політичної мови реалізується завдяки використанню у ній метафори, епітетів, гри слів та іронії, евфемізмів, паремій та цитат. Механізм їхньої дії полягає у здійсненні перенесення конотативних значень висловлювань. На синтаксичному та лексико-синтаксичному рівні поширеними є засоби риторичної стратегії. Наприклад, повтори, паралельні конструкції, риторичні питання. У сучасному політичному дискурсі часто перевага надається простим реченням, оскільки вони легко сприймаються, мають ствердний характер і створюють видимість міркування. Подібне спрощення синтаксичної структури сучасного політичного виступу пов'язане із загальними тенденціями розвитку мови та з впливом на мовлення засобів масової інформації. Останнє проявляється у широкому використанні

неповних речень, які посилюють емоційний потенціал мовлення, надають їй динамічності та великої експресивності [36, с. 175].

Відмінною рисою політичного дискурсу є його переконлива комунікація. У ньому використовується широкий набір засобів для реалізації риторичної стратегії та засобів впливу, враховується при цьому контекст виступу, мовна ситуація та контекст глобальної суспільно-політичної ситуації.

Тому будь-який політичний текст, розміщений у соціальному просторі, стає предметом пильної уваги в якості способу переконання чи маніпуляції, і передбачає визначення та вивчення усіх видів аргументації в ньому.

Політичний дискурс як складне комунікативне явище, націлене на боротьбу за владу, виклад програмних поглядів, дебатування сторін, підготовка адресата до прийняття точки зору тощо, можна розглядати як текст у вигляді вербалізованого результату промови, його контекстне оточення, що залежить від ситуативних та соціокультурних факторів, а також специфічні мовні засоби, що відповідають цілям та завданням дискурсу (мова політики). Застосування різноманітних стратегій у політичному дискурсі, зазвичай, пов'язані з маніпуляцією, нав'язуванням аудиторії певної ідеї, спробою схилити прийняття рішень.

1.1. Лінгвістична аргументація як спосіб впливу на адресата

В XXI столітті у зв'язку з процесом глобалізації «влада» розуміється не тільки як форма права і політики в управлінні, але ширше як спосіб оцінювати соціальні небезпеки, що виходять з різних суспільних інститутів. Способом оцінки та маніпуляції стає сама мова. У зв'язку з широким поширенням інформаційних технологій особливого значення набуває англійська мова, і саме на її прикладі можна розглянути деякі з процесів використання мови для здійснення влади.

Головна тема і мета політичного дискурсу втілюється в його

інструментальному призначенні в між певними політичними силами, що розгортається, при боротьбі за владу. Звідси очевидна позиція дослідників, які вважають, що «переконання є основною характеристикою політичного дискурсу». Ефективність політичного дискурсу визначається багатьма як відповідність цій головній меті [44, с. 218].

Успішність комунікації в політичному мовленні ґрунтується на володінні мовними нормами та умінні продукувати тексти різних типів [25, с. 16]. Метою комунікативної взаємодії часто є аргументоване переконання адресату в правильності стверджуваної мовцем точки зору.

У політичному дискурсі стратегія аргументації грає одну з основних ролей, оскільки за своєю природою цей дискурс має аргументативний характер. Вважається, що більшість політичних промов/текстів є спробою спікера переконати аудиторію розділити його погляди та уявлення, забезпечити найбільшу підтримку і цим легітимувати певні рішення. Аргументація як інтелектуальна діяльність з пошуку підстав та доказів, їх аналізу та відбору, планомірного розгляду альтернативних версій з їх перевіркою та оцінкою логічних наслідків, з вибором найбільш ефективних рішень, а також виявленням найбільш переконливих для адресата засобів обґрунтування, становить стрижень будь-якої інформаційної роботи та пронизує будь-які комунікативні процеси [5, 7-8].

Щоб зрозуміти, наскільки важливою є роль аргументації в політичному дискурсі, варто спочатку розглянути, що означає це поняття.

Ф. Бацевич у роботі «Основи комунікативної лінгвістики» (2004) виділяє певні положення, на яких базується поняття аргументації:

- 1) аргументація є соціально діяльністю;
- 2) аргументація є інтелектуальною діяльністю;
- 3) аргументація є вербальною діяльністю;
- 4) аргументація належить до сфери думки;
- 5) метою аргументації є виправдання або спростування думки;
- 6) аргументація складається з набору тверджень;

7) аргументація спрямована на отримання схвалення від аудиторії [3, с. 344].

У науковій літературі переконливість аргументації трактується не як використання лише доречних мовних засобів, а як правильність, безпомилковість судження, дотримання норм політичної поведінки. В широкому сенсі аргументування представляє процес пред'явлення аргументів, які виступають складовими структури політичного дискурсу і відображають уявлення комунікантів про їх переконливість [5, с. 4].

Вихідним пунктом у сучасній теорії аргументації є уявлення про доказ як акт у мовленнєвій дії, покликаний переконати співрозмовника/читача в стані справ, що захищається опонентом/оратором, або у певному образі дій. Аргументація як комплексне, багатопланове поняття, яке до середини ХХ століття здебільшого ґрунтувалось на теоретичних засадах античної логіки та риторики й здебільшого розглядалось з логіко-філософської перспективи, не є виключенням і поступово починає привертати увагу дослідників-лінгвістів. У лінгвістичній науці відбулося переосмислення самої суті поняття аргументації, яка починає розглядатись з перспективи комунікативної парадигми й визначається як комплексна стратегічна, комунікативно-мовленнєва, соціальна діяльність, «спрямована на виправдання або спростування певної точки зору й представлена системою тверджень, з метою досягнення схвалення аудиторією» [34, с.43]. Аргументація знаходить своє застосування в таких дискурсах, як-от, юридичний, політичний, рекламний.

Як вважає Л. Данілевська, «аргументація є соціальною, інтелектуальною та вербальною діяльністю, яка служить тому, щоб виправдати або спростувати думку, що складається з набору тверджень і спрямованої на отримання схвалення аудиторії» [11, с. 184].

А. Д. Белова підкреслює, що розуміння аргументації як виду комунікативної, соціокультурної, експліцитно стратегічної діяльності, спрямованої на досягнення мовцями індивідуальних комунікативних цілей

засобами персуазивного впливу на реципієнта. “Особливість аргументації як процесу полягає в створенні переконливості, в настанові на переконування адресата. В ідеалі стратегічне завдання аргументації – переконуючий вплив – досягається за рахунок достовірності аргументів, їх несуперечливості, достатності й послідовності їх подачі” [6, с. 9]. Аналіз мовних засобів, задіяних у аргументації може проводитися на підставі того, що в сучасній лінгвістиці план змісту мовної одиниці включає два компоненти – семантичний компонент та прагматичний компонент. Семантичний компонент фіксує аргументативні смисли висловлювань у лексичному значенні слів [16, с. 337].

Розмежування понять мови та політики, на зауваження Пола Чілтона, розглядається з урахуванням того, що мова є «універсальною здатністю людини», усі суспільства вживають її для спілкування, тоді як під політикою розуміється «мистецтво управління» в різних ситуаціях та/або в різних організаціях, які традиційно визнаються як політичне середовище [65, с. 88].

Аргументативний дискурс визначається як мовний простір соціальної взаємодії, що містить систему мови, тобто код (у термінах теорії інформації), учасників дискусії і предметно-подійну сутність дискусії [48, с.181]. Розуміння політичного дискурсу як мовленнєвої репрезентації взаємодії окремих осіб дозволяє виявляти співвідношення логічного та емоційного, об'єктивного та суб'єктивного в аргументації [11, с. 182].

Аргументація трактується як процес інтеракції, в ході якої відбувається взаємовплив адресанта та адресата з урахуванням ментального та фізичного стану. У підході М.А. Джилберта, аргументація розглядається не лише як набір пропозицій, що повідомляються адресату, а й як твердження, пов'язані з ментальним станом (почуття, емоції, інтуїція, вірування). Запропонована вченим модель (coalescent argumentation) враховує фізичний стан, елементи невербальної комунікації, мову тіла, жести, міміку [78, с. 38], тобто автором екстраполюється ідея тілесної природи розуму та його втіленості, характерна для когнітивної науки другого покоління, на аргументативну взаємодію.

Аргументація також розглядається як вид мовної поведінки [5, с. 10; 11, с. 180], у тому числі у певній соціальній сфері [12, с. 358]. Це з спостерігається у сучасній науці тенденцією до розгляду мовних явищ крізь призму особливостей людини як биосоціокультурної істоти, що притаманно когнітивістики третього покоління.

Різновиди аргументації поєднують такі, як-от: від конкретного до абстрактного і навпаки, за асоціаціями, описову, аналітичну, емпіричну, контекстно- та композиційно обумовлену, експліцитну та імпліцитну. Види аргументації можуть відрізнятися один від одного методикою організації, структурою та композицією. Контекстуальні способи аргументації охоплюють аргументи до традиції та авторитету, до інтуїції та віри, до здорового глузду та смаку. У разі застосування емпіричної аргументації обов'язково відмічаються посилення досвід. Бувають випадки, коли в тому самому процесі аргументація поєднується і посилення досвід, і теоретичне міркування.

Як відмічає А. Д. Белова, сторони аргументативного процесу відрізняються за ступенем активності, коли аргументатор є активним, а адресат - пасивним. Такий різновид аргументації не дає зразка боротьби думок, конфлікту, ігрову ситуацію. Основою аргументування служить не взаємодія, а односпрямована дія, зокрема, передача інформації. Зворотний зв'язок формулюється у неявній формі. Поле аргументації залишається незмінними, або визначається не ситуація, не конвенція сторін, не конфлікт думок щодо спірного положення, а структурні особливості вихідного тексту, заздалегідь поставлена програма. Цілями цього виду аргументації є навчання, передача інформації або досвіду, наставництво, комунікація, огляд [5, с. 204]. Експліцитна аргументація переслідує виконання іллокутивної функції переконання адресата, впливаючи на модель світу адресата та на процес прийняття рішення у результаті. Відмінною особливістю аргументів в політичному дискурсі є їх запам'ятованість, тиражованість та відтворюваність у мові реципієнтів, то є символізм і стереотипність» [6, с.

112.]

Аргументом вважається засіб переконання, що має мовленнєву форму вираження і апелює до розумових здібностей адресата та його особистісних цінностей. Аргумент являє собою посилення, що використовується окремо або в сукупності з іншими з метою доказу істинності певного твердження. Як відмічає Л. І. Шевченко у словнику «Медіалінгвістика: словник термінів і понять» (2014), аргумент представляє теоретичне або фактичне судження, за допомогою якого обґрунтовується теза. В медійних засобах аргументи використовуються як фактологічний матеріал, за допомогою яких створюються інформаційні жанри та поділяються на логічні, психологічні та інші типи [59, с. 24].

Сутність аргументації полягає у взаємодії нової інформації, що надходить від мовця, з його інтенцією, та методами її реалізації. Починаючи процес аргументації, мовець повинен звернутися до текстових стратегій, від яких залежить влучне застосування мовних засобів, згідно з дискурсивними стратегіями, що в свою чергу пов'язано з жанрами та специфікою того чи іншого дискурсу.

На визначення С. В. Тхоровської, аргументація розглядається як система логічних поетапних мовленнєвих дій при врахуванні комунікативної ситуації в цілому та спрямованості на досягнення основної комунікативної мети – переконати адресат/аудиторію прийняти певну думку в результаті успішного спілкування [56]. Тому ми можемо вважати, що аргументація є мовленнєвою стратегією. У групі різножанрових різновидів політичної аргументації ми можемо виділити: *промову, виступ, дискусію, інтерв'ю, полеміку, круглий стіл, політичну рекламу*.

Відносно *мовця*, ми можемо назвати: 1) *мовлення президента* (як-от інаугураційне мовлення); 2) мовлення окремих політиків різних партій та поглядів; 3) мовлення (усне чи письмове) журналістів, яких було акредитовано бути медіаторами у політичних ток-шоу, інтерв'ю, круглих столах тощо.

Адресатом політичного мовлення можуть бути: 1) політики, 2) означені та неозначені групи людей (масовий адресат), 3) журналісти (як опосередкований адресат).

Дуже важливу роль виконує мовне оформлення переконань, оскільки мова, як засіб осмисленої комунікації, містить у своїй структурі одиниці, здатні найповніше втілювати задум мовця і найефективніше здійснювати його стратегічну мету. Переконання здатні формувати, і навіть передбачати рівень взаємовідносин між політиком та виборцем. Ефективність спілкування політичного діяча полягає у його здатності взаємодіяти з іншими людьми «налаштовуючись» на їх моделі світу та навички поведінки, внутрішньо приєднуючись до них, тому що «різниця полягає не в самому світі, а в його фільтрах, через які його сприймають: мова – це фільтр, переконання – також «фільтр» [29, с. 25-26].

В політичному дискурсі можна виявити різноманітні стратегії і тактики аргументації, які залежать від особи мовця, ситуації спілкування, різновиду адресатів та спрямовані в загальному вигляді на досягнення мети шляхом переконання. При вивченні політичних форм комунікації виникає прагнення виявити та спрогнозувати подальші дії у розвитку політичної ситуації, встановити найбільш ефективні способи здійснення переконуючого впливу на адресата.

Загальновизнано, що стратегія, яку приймає одна особа або група людей з метою змусити іншу особу або групу людей робить те, що необхідно першій, відома як лінгвістична стратегія. Це передбачає маніпулятивне застосування мови. Тому «лінгвістична маніпуляція представляє свідоме використання мови в підступний спосіб для контролю над іншими. Прагматично кажучи, лінгвістична маніпуляція базується на використанні мови, котра зосереджується на прелокутивному ефекті сказаного [42, с. 6].

Дискурсивна стратегія аргументації дозволяє дати оцінку аргументам, що використовуються, з метою виявлення їх основи. Важлива роль у стратегії аргументації належить топосам, відомим як міркування «здорового глузду».

Топоси репрезентують особливі каузальні аргументаційні схеми, які з'єднують аргумент чи аргументи з висновком. Лінгвісти розуміють топос, як «широке семантичне, часто стереотипне кліше, що містить у собі загальні риси певних ліній аргументації» [105, с. 166]. Топоси «містяться в скорочених формах висновку, які засновані на певних знаннях, відомих кожному члену адресата в умовах певного контексту» [82, с. 270]. Топос стає тим містком, який зумовлює причинно-наслідковий зв'язок між основним текстом та висновком для зближення поглядів мовця та адресата. Топоси багато в чому визначають рівень успішності політичної риторики, оскільки з його допомогою мовець може регулювати рівень свого впливу аудиторію слухачів/глядачів.

До певних лінгвістичних механізмів, що формують стратегію аргументації, можна також віднести ступінь повноти розкриття негативних та позитивних сторін або дій опонентів, експліцитність/імпліцитність висловів, під якими розуміються відкрито та приховано виражені аргументи. Інформація може виявитися прихованою через контекстуальні причини нерелевантності/невідповідності цілям мовця, а також якщо її експлікація призведе до негативного уявлення про особу, що говорить, або до позитивного враження про чужорідну/конкуруючу особу.

Найбільш відомою моделлю аргументації є модель аргументації С. Тулміна. Кожен аргумент має у своїй структурі кілька елементів: основне затвердження спікера (*claim*), дані (*grounds*), на які посилається спікер у затвердженні, та загальний висновок (*warrant*), які дозволяють спікеру перейти від даних до затвердження. Третій із зазначених елементів - якийсь загальний широко представлений висновок і є *топосом* [97, с. 24].

Гідність цієї моделі полягає в тому, що вона допомагає не лише провести аналіз структури аргументації, а й визначити ступінь впливу топосу на аудиторію та таким чином спрогнозувати ефективність побудованої на його основі аргументації [74, с. 18].

Розглянемо *топос загрози* як той, що найбільш часто зустрічаються в політичному мовленні. Для аргументації, побудованої на цьому топосі, характерна така формула: *у зв'язку з тим, що є певна небезпека, необхідно зробити таку дію* [103, с. 75]. Топос безпеки і загрози є розумінням необхідності запобігання або знищення того, що становить загрозу існування. На топос безпеки та загрози, як правило, вказують іменники *threat, hazard, danger, risk*, прикметники *threatening, menacing, ominous, alarming, scary, terrifying, chilling, hair-raising, spine-chilling* а також висловлювання, завдяки яким процес буде сприйнятий особою/суспільством як небезпека та загроза особистим/громадським/національним інтересам. До таких виразів можна віднести: *terrorist victims, aggressive behavior, destruction of economy, ruinous crisis, danger of touch, unforeseen consequences*.

Аналіз різнорідних топосів, що використовуються політичними діячами, є одним із важливих елементів методології дискурс-аналізу та дозволяє визначити, що саме надає авторитетності аргументам мовця, реконструювати типові схеми обґрунтування / прийняття певних політичних рішень та оцінити їх ефективність [74, с. 19].

В процесі аргументації виявляється принцип поєднання монологічного та діалогічного у мовленні. Аргумент повинен відповідати вимогам прийнятності, надійності, адекватності та достатності. Політичний діалог нині розглядається як один із видів політичного дискурсу, тобто мовної діяльності в рамках політичної комунікації, основна мета якої полягає у створенні певної думки у суспільній свідомості. У цьому випадку неминуче доводиться говорити про складання таких аспектів, як реалізація «мови влади» у рамках сучасної антропоцентричної комунікативної лінгвістики [50, с. 69].

Аргументація також має свої тактики, що спрямовані переконати аудиторію у правильності думок і поглядів промовця. На думку І. В. Самойлової, тактики аргументації поєднують: тактику ототожнення

політика з народом, тактику емоційного тиску, протиставлення, апеляцію до авторитету, тактику посилення на власний досвід [49, с. 236].

Дослідники розмежують логічну (або раціональну) та прагматичну (або риторичну, емоційну) аргументацію. З огляду на те, що перша апелює до раціонального мислення, а друга – до емоцій, найбільш прийнятними вважаємо терміни раціональна та емоційна аргументація.

Мета *раціональної аргументації* полягає в обґрунтуванні достовірності знання на основі сукупності логіко-гносеологічних процедур. Раціональна аргументація становить собою сукупність тез і аргументів, оскільки вона мислиться як логічний механізм доведення й передбачає знаходження відповіді на запитання «чому». Якщо стратегія аргументації в цілому корелює з концептом переконування, то раціональна аргументація співвідносна з концептом доведення. Процес доведення передбачає критичне осмислення отриманої інформації та співвіднесення її з попереднім власним життєвим досвідом [48, с. 181].

Аргументи переконування, на можуть апелювати не лише до раціональної сфери свідомості, а й до емоцій адресата. Якщо довести щось можна лише за допомогою істинних аргументів, то переконати можна й за допомогою фальшивих. Для переконування велике значення має інтонація, емоційність викладу. Звідси висновок про те, що аргументація (переконування), окрім логічного переконування (доведення), розрахованого на раціональне мислення й прийняття рішень, охоплює і емоційне переконування [40, с. 218].

При *емоційній аргументації* теза репрезентує особистісну точку зору мовця, у правильності якої він прагне переконати адресата. Особливу роль при цьому відіграють аргументи, що функціонують як образи, оскільки можуть виражатися за допомогою різних стилістичних та риторичних засобів, які надають аргументам емоційного відтінку переконливого мовлення й тим самим сприяють впливу на емоційно-психологічну сферу свідомості адресата мовлення. Емоційна аргументація викликає особливий

психічний стан, який на мовленнєвому рівні задається вживанням емоційно забарвленої лексики та семасіологічних стилістичних засобів (тропів). У риторичі цей вид впливу називають пафосним, пов'язуючи з ним усе те, під впливом чого люди змінюють свої рішення, з чим пов'язані почуття задоволення або незадоволення, зокрема гнів, страждання, страх та їм подібні і протилежні почуття [16, с. 336-337].

Емоційно-забарвленні, психологічно обумовлені аргументи становлять основу побудови переконуючого мовлення. Аргументація, що апелює до почуттів слухача, викликає певні емоції та почуття, але щоб досягти такого ефекту, потрібно влучно підібрати засоби впливу. При цьому важливу роль відіграють екстралінгвістичні фактори: особливості певного ситуативного акту, комунікативні та когнітивні здібності мовця та його адресата. Чинниками впливу на процес аргументації виступають також культурні норми, мовні та концептуальні картини світу [71, с. 68-69].

Аналіз практичної спрямованості аргументації свідчить про те, що вона не застосовується як окрема складова комунікації, а існує поряд із логікою, риторикою, психологією тощо.

На відміну від раціональної та емоційної аргументації, *сугестивний спосіб впливу* на адресата прямує на сферу підсвідомого і постає як цілеспрямований процес впливу на психіку індивіда, орієнтований на його специфічне програмування на підставі зниження свідомості і критичності [42, с. 157], а також відсутності/недостатності оцінювання з боку адресата на основі цілеспрямованого критичного логічного аналізу та співвіднесення об'єкта оцінювання з особистим досвідом.

Зустрічаються випадки, коли в аргументації нібито відмічаються нелогічність викладу та навмисні помилки, але часто саме ці помилки (*fallacies*) і визначають успішний розвиток дискурсу. Якщо політик намагається непрямо висловити думку з будь-якого питання, то він робить як мінімум дві протилежні заяви, як от: *it is both acceptable and unacceptable*.

Як зауважує Ф. С. Бацевич, часто дослідники роблять свої визначення аргументації з допомогою низки положень: 1) аргументація є соціальною діяльністю; 2) аргументація є інтелектуальною діяльністю; 3) аргументація є вербальною діяльністю; 4) аргументація належить до питання думки; 5) метою аргументації є виправдання або спростування думки; 6) аргументація складається з набору тверджень; 7) аргументація спрямована на одержання схвалення від аудиторії [3, с. 244].

Комунікативні закони, які склалися в процесі цивілізаційного розвитку суспільства відображають «найзагальнішу об'єктивну закономірність процесу комунікації, що виявляється у межах неконфронтативного дискурсу і неконфронтативних стратегій комунікації» [12, с. 360]. Необхідною та безумовною вимогою політичного дискурсу насамперед є відповідні принципи спілкування, що забезпечують ефективну неконфліктну комунікацію. Але, за-для досягнення цілей політики, часто не дотримуючись основних комунікативних законів, порушують принципи спілкування, встановлюючи нововведені власні правила мовної гри [99].

Переконавання оратора зростає, якщо його промова стосується проблем, які викликають у людей особисту зацікавленість в адресата. У такому випадку індивід принципово погоджується із позицією промовця. реалізується за допомогою такого прийому, як апеляція до емоцій, батьківських почуттів, до турботи за життя дітей та їхнє майбутнє, посилення на традиційні цінності сім'ї, права жінок, на мирне життя, рівність перед законом [97, с. 108].

Дієвою є апеляція до авторитетів, яка реалізується завдяки тому, що промовець наводить у якості аргументів статистичні дані чи результати наукових досліджень. Сукупність фактів спричиняє значний вплив на аудиторію, бо достовірність джерел інформації не викликає сумнівів, хоча всі знають, що статистичні дані можуть бути неправильними, а науковці іноді помиляються у своїх припущеннях. Проте аудиторія вірить

подібним даним, адже ця тактика базується переважно на раціональних аргументах. Не останню роль в аргументації політичного дискурсу відіграє варіант створення нібито очевидності і загальній відомості фактів [97, с. 111].

Необхідно також пам'ятати, що для аргументативного дискурсу характерною є експліцитна адресованість, фігури мовлення є не лише засобом посилення виразності, а й засобом, що підвищує ефективність мовного впливу. В умовах необхідності роботи з масовим адресатом стандартизований виклад інформації аж ніяк не сприяє легкості її сприйняття. Тому виразна усна чи письмова мова є найважливішою умовою оптимізації засвоєння інформації. Для пересічного громадянина саме експресивний, емоційний, а не логічний рівень є найважливішим. Вочевидь, що у реальній аргументації адресат не аналізує схему аргументу за-для виявлення джерела його походження. Використання риторичних фігур сприяє вираженню авторської позиції, його погляду на проблему, що трактується. Тому введення зазначених мовних засобів до аргументативної конструкції дає можливість активно впливати на хід засвоєння мовлення адресатом [99].

Саме за допомогою тактик та аргументації політики впливають на формування думок і переконань виборців. Велике значення при здійсненні впливу на суспільну свідомість мають невербальні засоби: міміка, жести тощо.

Політику можна вважати як інструментом, так і впливовою силою. Однак, дивлячись на окремі чи невеликі групи політиків та використання ними мови (наприклад, виголошення промов), ми зазвичай вважаємо це типом впливової влади. Це тому, що, хоча від нас очікують дотримання законів, встановлених політиками, у нас є вибір, за кого ми голосуємо і за яку політику [104, с. 381-383].

Тому політики використовують мову таким чином, щоб отримати більш впливову владу для себе та своїх афілійованих партій. Вдалий процес

аргументації відображає сукупність правильно відібраних мовних та мовленнєвих засобів, невербальних елементів, екстралінгвістичних факторів, що застосовуються для остаточного переконання адресата. При успішній аргументації створюється переконання в істинності тез мовця та хибності антитез його опонента, що відображається у зворотньому зв'язку, що у свою чергу, дає можливість корегувати наведені аргументи або їх змінювати.

1.2. Маніпулятивна складова політичного мовлення

Інтенсивний розвиток політичних технологій, зростаюча роль засобів масової інформації, гострота проблеми маніпулятивного потенціалу промови сприяють підвищенню уваги суспільства до теорії та практики використання спеціальних засобів, що сприяють реалізації основних функцій політичного дискурсу. Використовуючи у процесі спілкування певні ресурси мови, людина може керувати вчинками інших людей. Маніпуляція представляє засіб формування ставлення до об'єкта, при використанні прийомів, за допомогою яких у аудиторії викликається запланована реакція [82, с. 266]. При такому впливі на адресата, поняття та ідеї, які необхідно йому навіяти, не висловлюються прямо, а нав'язуються йому поступово шляхом використання можливостей, що надаються мовними механізмами. «Маніпулювання» багатозначне. У цій ситуації ми використовуємо його для позначення виду психологічного впливу, майстерне виконання якого веде до прихованого збудження в іншій людині намірів, що не збігаються з її актуальними бажаннями [90].

Маніпуляція людською свідомістю може здійснюватися за рахунок різних засобів, у тому числі і за рахунок мови. Лінгвістичні засоби маніпулювання - один з предметів дослідження такої науки, як когнітивна лінгвістика. Причому результати подібних досліджень цікаві як науковцям в даній області, так і простим обивателям, головним чином, в аспекті практичного застосування. Мовна маніпуляція стала окремим предметом

лінгвістики не так давно, тому, незважаючи на популярність теми у наш час, її апарат ще не до кінця склався: в тому числі, поки на даний момент не існує чіткої класифікації всіх прийомів маніпуляції [12, с. 357-358].

Мовне маніпулювання політичною свідомістю в політичному дискурсі реалізується за допомогою словесної імплікації за рахунок ідеологічності, оцінювання, модальності, рухливості, семантики та прагматики слова, варіативності денотативних та конотативних значень тих самих мовних знаків під впливом соціальних, культурних та інших факторів [21, с. 237].

З'ясуємо, що таке мовна маніпуляція. У численних дослідженнях на цю тему даються різні визначення. У широкому сенсі під мовним впливом розуміється мовне спілкування, взяте в аспекті його цілеспрямованості і мотиваційну обумовленість. На думку В. В. Петренко, мовна маніпуляція представляє мовленнєвий вплив, спрямований на неявне, приховане спонукання адресата до вчинення певних дій; тобто приховане впровадження в його свідомість бажань, відносин, установок, службовців здійсненню інтересів відправника повідомлення, які не обов'язково збігаються з інтересами адресата [41, с. 7].

Існує думка, що будь-яке мовне висловлювання «невід'ємно пов'язане з аспектом впливу або навіювання» [36, с. 174]. Але, маючи на увазі це визначення, хочеться підкреслити, що людина живе не в вакуумі і практично щохвилини отримує будь-яку інформацію, яка, безумовно, впливає. Для дослідження актуальні ті випадки, коли інтереси адресата не збігаються з інтересами адресанта, тому що говорить доводиться тим або іншим способом впливати на одержувача інформації. Мовне маніпулювання - це відбір і використання таких засобів мови, за допомогою яких можна впливати на адресата мови [41, с. 9].

Відносно мовленнєвої маніпуляції, можна виділити такі три категорії понять: маніпулятивні мовні стратегії, маніпулятивні мовні тактики та маніпулятивні мовні прийоми. Стратегія є сукупністю планованих ходів маніпулятора, спрямованих на досягнення мети. У результаті реалізації

стратегії застосовуються різні маніпулятивні тактики, тобто конкретні мовні акти, необхідні на відповідному етапі реалізації маніпулятивної стратегії. Будь-яка тактика, у свою чергу, здійснюється з допомогою прийомів, тобто способів побудови тексту чи окремого висловлювання із застосуванням певних лексичних засобів і синтаксичних конструкцій [42, с. 44].

В основі мовного маніпулювання лежать такі психологічні та психолінгвістичні механізми, які змушують адресата некритично сприймати мовне повідомлення, сприяють виникненню в його свідомості певних ілюзій або помилок, провокують його на вчинення вигідних для маніпулятора вчинків. Мовне маніпулювання - це відбір і використання таких засобів мови, за допомогою яких можна впливати на адресата мовлення. Як правило, мовне маніпулювання передбачає такий вплив на адресата, яке той не усвідомлює і сприймає як частина об'єктивної інформації.

Сучасні сугестивні маніпулятивні технології беруть початок із герменевтики – науки про тлумачення текстів. У текстах, написаних у таких традиціях, значення передається складною, доступною лише обізнаним, символікою. Довгий час прийоми герменевтики використовували філософи та історики для тлумачення (перекладу) старих текстів на мову, зрозумілу сучаснику, намагаючись відновити істинне значення подій минулих століть. На сьогодні сфера застосування прийомів герменевтики різко розширилася. Щодо маніпулятивних прийомів це означає тлумачення повідомлень, вербальних текстів (а також жестів, зображень, образів, дій і вчинків) «у потрібному напрямку» для їх інтерпретатора [35, с. 31].

У сучасному суспільстві мовне маніпулювання використовується практично у всіх сферах застосування мови, але особливо активно - в передвиборчих кампаніях, ідеологічній пропаганді, друкованих і телевізійних ЗМІ, рекламі. В цілому, в цих сферах мовне маніпулювання спрямовано на формування в аудиторії певних переваг, смаків, потреб, забобонів, стереотипів, вигідних маніпулятору [12, с. 359].

При мовленнєвому маніпулюванні з безлічі можливих мовних засобів

опису деякого стану справ вибираються саме ті, які несуть у собі необхідні адресанту відтінки значення, асоціації, які викликають відповідний емоційний відгук у реципієнта і підштовхують його до дій, необхідних маніпулятору.

В політиці маніпулювання трактується як вплив на громадську думку і поведінку людей в потрібному у певних владних чи громадських структурах напрямку, що орієнтується на впровадження певних установок, стереотипів, експлуатує забобони різних планів і спирається на неусвідомлене сприйняття. «Духовне управління людиною зумовлене впливом ірраціональних і емоційних засобів та аргументів: у політиці – звернення до нації, любові до вітчизни, до крові, раси, честі» [41, с. 9].

Відносини між мовою та політикою належать до вивчення взаємодії мови та влади. Політики можуть використовувати мову, щоб непомітно змусити нас діяти, відчувати чи думати певним чином. Загалом політики нав'язують закони, вводять податки та обслуговують бюрократичні системи, тобто використовують інструментальну владу. Однак вони прагнуть вплинути на нас, щоб ми схвалили їхню політику, або вони вимагають політичної лояльності кінцевих виборців, таким чином нав'язуючи свою впливову владу.

Подібним чином політики також можуть використовувати певні мовні форми, відповідаючи на запитання журналістів, де вони беруть участь у взаємодії з іншими політичними діячами. Мова відіграє істотну роль у політиці, оскільки її основна функція в різних політичних ситуаціях полягає в тому, щоб дати можливість політикам сформуватися структурно стійкі соціальні відносини.

На думку різних дослідників, у політичному дискурсі найпоширенішим є маніпулювання з оцінками: тенденційне використання емоційно забарвлених понять щодо того, що має бути засвоєно адресатом як правильне та дійсне. Це може бути використання психологічних аргументів з метою тиску на аудиторію, наприклад використання евфемізмів [44, с. 36].

Наведемо приклад маніпулятивної тактики «вторгнення», яка представляє активну, наполегливу дію на адресата без урахування того, наскільки він готовий до сприйняття інформації. Лінгвістично вторгнення може реалізуватися у вигляді повторів, паралелізмів, градацій, емоційних конструкцій, коротких окличних речень. Даний тип впливу характерний для ситуації відсутності у оратора відомостей про характер та установки аудиторії. Також до негативних прийомів маніпуляції можна віднести введення в оману, спотворення дійсності, а не відхилення від доказу на користь емоційних аргументів [12, с. 361].

За наявності маніпуляцій у дискурсі переважають оцінки над фактологічним матеріалом, бажання здійснити вплив, а не спроба донести інформацію, емоційне є первинним. Маніпулювання за своєю сутністю має характер спонукання, воно стимулює адресата до виконання дій, необхідних маніпулятору. Порушення постулатів істинності в політичному дискурсі є наслідком штучного, тенденційного подання дійсності на користь того, хто говорить.

Залежно від рис інформаційних перетворень виділяються такі різновиди:

1) При *інформаційному маніпулюванні* відбувається певне спотворення інформаційного простору у процесі позначення дійсності, чи-то на рівні цілої ситуації (подія чи факт політичного життя), чи-то на рівні елементів події (учасники, їх мотиви, причини та наслідки дій, самі дії, їх обставини). В таких випадках відбувається часткове замовчування або повне умовчання (приховування інформації). Скажімо подаються тільки приємні обставини події, замовчуються можливі негативні наслідки «*Pfizer-BioNTech coronavirus vaccine gets full FDA approval, potentially persuading the hesitant to get a shot* The Food and Drug Administration action marks the first licensing of a vaccine for the coronavirus, which that has swept the United States in repeated waves since early 2020» [The Washington Post AUGUST 23, 2021], які можуть стати відомими згодом (як-от при проведенні щеплення від Covid 19 – *Vaccine-*

maker BioNTech faced Monday its first legal claim in its home country of Germany over adverse effects allegedly suffered by some users of its Covid vaccines, more than two years after one of the world's fastest and most extensive inoculation campaigns» [The Washington Post July 12, 2023].

Перекручування інформації варіює від відвертої брехні до часткових деформацій (підтасовування фактів або зміщення в семантичному полі поняття). Приховування інформації в найповнішому вигляді проявляється як замовчування – приховування визначених тем. Набагато частіше використовується метод часткового висвітлення чи диференційованого подання матеріалу [42, с. 19].

2) При фактологічному маніпулюванні у політичному дискурсі на меті стоїть дискредитація політичного опонента з метою зниження його політичної ваги. Спотворена інформація про дії іншого дозволяє легко навісити на нього ярлик винного, при цьому брехня (повна невідповідність істині) або підтасовування фактів полягає в повідомленні часткової правди або в ігноруванні приватної деталі, яка змінює всю суть справи. Найчастіше експліцитно факт брехні вказується за допомогою маркерів сумнівності (*maybe, as if, as though, supposedly, perhaps, possibly, conceivably, presumably, admittedly*).

За своєю сутністю фактологічне маніпулювання, це спотворення фактів (брехня, підтасовування фактів, перебільшення, недомовки, створення референційної невизначеності). Фактологічне маніпулювання здійснюється у контексті стратегії «фільтрація інформаційного потоку» [25, с. 45], що дозволяє журналістам обмежити доступ читацької аудиторії до інформації, що може виявлятися в затушовуванні небажаної інформації. Тут може бути використана тактика «приклеювання ярликів» у виборі негативно-оцінних номінацій для позначення об'єкта мовлення: *Margaret Thatcher (That Bloody Woman/ The Great She-Elephant), Richard Nixon (Tricky Dicky), Justin Trudeau («Mini-pet» : in relation to his aforementioned father's nicknames), Disruptor-in-Chief (Liz Truss), Boris Johnson (Buffoon Boris, a pejorative reference to*

Johnson's supposed ability to provide amusement through inappropriate appearance or behaviour), Rishi Sunak (Chatty Rat/ Mr Tax, a pejorative nickname coined by Jonathan Ashworth while accusing him of "acting in his own interest" while Chancellor).

3) *Фокусувальне маніпулювання* (зсув прагматичного фокусу прагне змінити точку зору та характер сприйняття особи чи факту, що змушує адресата сприймати його у вигідному для маніпулятора світлі). Наприклад, у рамках тактики «вуалізація» використовується військовий евфемізм *conflict/конфлікт*, що володіє широкою семантикою та меншою силою впливу на читацьку аудиторію, ніж пряма номінація *war/війна*; термін *friendly fire/дружній вогонь* використовується замість *collateral damage/побічні збитки* для опису вбивства невинних цивільних під час війни.

Аргументовне маніпулювання, пов'язане з порушенням постулатів спілкування:

- порушення логіки розвитку тексту або цілісності тексту (уникнення відповіді, перемикання теми), психологічний тиск, як вплив на психіку людини шляхом залякування, погроз із метою її спонування до певної запланованої моделі поведінки;

- ухилення від обов'язку доведення фактів, як-от тенденційне викладення фактів полягає в упередженому висвітленні фактів чи іншої інформації щодо подій за допомогою спеціально підібраних правдивих даних [42, с. 24-25];

- формулювання точки зору в незаперечній формі, яка не потребує доказів, або ухилення від повноти подання інформації, що підтверджує висловлену точку зору, зокрема, опущення індикаторів точності та введення індикаторів невизначеності (*highly likely*);

- маскування логічно обумовлених ходів, як-от, заперечення під виглядом згоди, наведення хибних аргументів, ухилення від надання доказів шляхом навмисного неповного викладу всієї наявної інформації, вживання стереотипічних образів [42, с. 18-21].

При маніпулюванні можуть бути використані різні тактичні прийоми: образливі висловлювання з нанесенням образи, звинувачення - приписування вини або за вчинення поганих вчинків, або за особисті негативні якості, непідкріплене конкретними аргументами; загрози, коли об'єкт розглядається як потенційна чи реальна загроза, або це загрозливий намір, спрямований на об'єкт; самовиправдання як способу відведення критики щодо того, хто говорить, головним чином спрямована на зняття власної провини; презентації/самопрезентації найбільш сильних, позитивних сторін розмовляючої чи третьої особи з метою відвернення уваги від негативних сторін її діяльності; кооперації (звернення до тих непорушних ідеалів, цінностей, що знаходяться в об'єктиві мовної маніпуляції).

Політична маніпуляція реалізується за рахунок мови, та особа, на яку спрямована дія, має бути впевненою, що виконує саме власну волю, приймає свої рішення, тому маніпуляції в політичному дискурсі є справжнім мистецтвом. Кількість прийомів мовної маніпуляції точно назвати неможливо, оскільки постійно виникають нові, різні вчені виділяють різні класифікації, орієнтуючись на певні набори критеріїв [12, с. 363].

До маніпулятивних прийомів можна загалом віднести:

- специфічне подання інформації: дроблення, часткове приховування та спотворення інформації, спекуляцію сенсаціями, створення хибної терміновості, змішання інформації об'єктивного та суб'єктивного характерів;

- прийоми, що будуються на явищах різних рівнів мовної структури: тон, інтонація, темп промови, паузація, мелодика, тембр голосу, використання рими, синонімів, евфемізмів, метафор, повторів усіх видів, фразеологізмів, гри слів, використання займенників «we, us, our» у зверненні до адресата, риторичні питання, безособові конструкції (використання таких конструкцій має додатковий емоційний ефект на адресата).

Для політичного маніпулятора надзвичайно важливим є виявлення реального (неформального) лідера, який справді визначає своєрідні психологічні “рамки”, котрі зумовлюють взаємодію із зовнішнім світом у

процесі спілкування з особою, групою, масами; спрямовують (концентрують) увагу; інтерпретують сприйняття й визначають можливу реакцію [42, с. 61].

Саме така стратегія дає шанси на домінування в комунікативному процесі. Політичні діячі використовують різні мовні стратегії та прийоми для досягнення своїх політичних цілей, що представляє певний інтерес і потребує дослідження.

Висновки до розділу 1

В ХХІ столітті лінгвістика значно розширила границі своїх досліджень, що сприяло збагаченню теоретичних аспектів мовознавства і уточненню багатьох лінгвістичних категорій та методів аналізу. Однією з сучасних тенденцій став активний розвиток напрямку, що отримав назву політична лінгвістика, спрямована на встановлення закономірностей взаємовпливу суспільно-політичних подій на зміни в мові. У сферу інтересів цього напрямку досліджень потрапляють поняття політичної комунікації, політичної мови, політичного тексту, політичних жанрів, політичного дискурсу, політичної аргументації тощо.

Політичний дискурс формує і відтворює владні відносини в суспільстві; вивчення його особливостей впливає на розуміння політики як особливої сфери життя, пов'язаної з феноменом влади. Для багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених політичний дискурс стає об'єктом лінгвістичних досліджень, підлягає лінгвістичній інтерпретації, досліджується з боку його комунікативних властивостей, границь застосування, діапазону можливостей при здійсненні впливу на адресата тощо. Розуміння політичного дискурсу як прагматично орієнтованого пояснюється сучасною політичною ситуацією при загостренні боротьби за владу. До політичного дискурсу відносяться інавгураційні промови президентів, парламентські та інші політичні виступи, законопроекти, урядові постанови, пропаганда, політична реклама, політичні розділи ЗМІ,

політичні ток-шоу та інтерв'ю, партійні програми, бюлетені.

Вивчення мовних стратегій сучасного політичного дискурсу, способів впливу та переконання адресата, поглиблює розуміння композиційного ладу політичного тексту та тих мовних стратегій, що є необхідними для успішної комунікації. Такі дві важливі функції політичного дискурсу, як інформаційна (комунікативна) та впливова (прагматична), перебувають у постійній єдності.

У політичному дискурсі зазвичай виділяють трьох суб'єктів дії: автора/мовця, прямого адресата, адресата-спостерігача, що є так-званим свідком промови. Полісуб'єктність, поряд з різними комунікативними ролями учасників політичного дискурсу, визначає вибір учасниками політичної комунікації аргументативних стратегій мовної поведінки, іноді з маніпулятивним контекстом, по відношенню до аудиторії. Стратегії аргументації грають одну з основних ролей, пояснюючи використання доречних мовних засобів, композиційні особливості суджень, дотримання норм політичної поведінки. Сьогодні аргументацію вивчають з перспективи комунікативної парадигми як комплексну стратегічну, комунікативно-мовленнєву діяльність, на меті якої стоїть виправдання або спростування певної точки зору за допомогою системи тверджень, з метою досягнення схвалення адресатом.

Аргументація поєднує різновиди від конкретного до абстрактного і навпаки, за принципом асоціацій, як описову, аналітичну, емпіричну, контекстно- та композиційно обумовлену, експліцитну та імпліцитну. Дискурсивна стратегія аргументації дозволяє дати оцінку аргументам, що використовуються. Важлива роль у стратегії аргументації належить топосам, тобто певним семантичним, часто стереотипним кліше, що містить у собі загальні риси певних ліній аргументації. Вони містяться в скорочених формах висновку, відомих кожному адресатау в умовах контексту, тим містком, який зумовлює причинно-наслідковий зв'язок між основним текстом та висновком. На топос небезпеки та загрози, що часто відмічають в політичному мовленні, вказують іменники *threat*, *hazard*, *danger*, *risk*,

прикметники *threatening, menacing, ominous, alarming, scary, terrifying, hair-raising, spine-chilling*.

Аргументація також має свої тактики, спрямовані на переконання аудиторії у правильності думок і поглядів мовця. Серед них ми можемо виділити: тактики ототожнення політика з народом, емоційного тиску, протиставлення, апеляцію до авторитету, посилення на власний досвід тощо.

Розмежують логічну/раціональну аргументацію (логічний механізм доведення й передбачає знаходження відповіді на запитання “чому”) та прагматичну (або риторичну, емоційну) аргументацію (що функціонує як образи, що можуть виражатися за допомогою різних стилістичних та риторичних засобів, емоційно забарвленої лексики).

Сугестивний спосіб впливу на адресата постає як цілеспрямований процес впливу на психіку індивіда, орієнтується на його специфічне програмування на підставі зниження свідомості та критичного сприйняття інформації. Такий вплив поєднується із мовним маніпулюванням, котре реалізується за допомогою словесної імплікації за рахунок ідеологічності, оцінювання, модальності, рухливості, семантики та прагматики слова, варіативності денотативних та конотативних значень тих самих мовних знаків під впливом соціальних, культурних та інших факторів. Аргументація має тісний зв'язок із мовним маніпулюванням, оскільки останнє невід'ємно пов'язане з аспектом впливу або навіювання. Однак, мовне маніпулювання передбачає такий вплив на адресата, яке той не усвідомлює і сприймає як частина об'єктивної інформації. Найчастіше до мовного маніпулювання звертаються у часи передвиборчих кампаній, ідеологічної пропаганди, у друкованих і телевізійних ЗМІ та політичній рекламі.

РОЗДІЛ 2

ЛІНГВІСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПОЛІТИЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ

2.1. Різновиди аргументативного впливу в політичному дискурсі

Різновиди аргументації в політичному дискурсі можуть виявлятися різними залежно від часу виступу, мети та різновиду адресата, методики організації виступу, структури та композиції промови, механізму обміну аргументами під час диспуту, на що впливають ситуація спілкування та особистість політиків. Успіх політичної комунікації залежать від уміння ефективно володіти логікою, знати особливості різновікової психології, відмінно вживати рідну мову, котра є самим важливим фактором, оскільки до адресата доводиться інформація переважно за допомогою вербальних засобів.

Одними з найпоширеніших місць, де ми бачимо політиків, які використовують мовні прийоми є промови та виступи. Основою аргументування в них виступає не діалогічна взаємодія, а односпрямована дія, зокрема, передача певної інформації. Промови є переконливими та привабливими усними текстами, які використовуються з метою вплинути на маси та переконати їх проголосувати певним чином або погодитися з певними політичними та суспільними цінностями та орієнтирами. Політики також можуть використовувати мову, щоб отримати впливову силу під час публічних дискусій при появі на телебаченні, у випусках новин, під час спілкування з журналістами у різних політичних ток-шоу та надання відповідей на запитання представників громадськості. Наостанок, можна виокремити характерні риси парламентської комунікації, якою політики розмовляють між собою, в кулуарах сесійної зали, коли у мовленні відмічаються різні раціональні та емоційні аргументи, навідь маніпулювання, в залежності від комунікативної ситуації, схожості чи розбіжності поглядів та преференцій.

Аналізуючи мовлення політичних діячів, можна виявити стратегії і тактики аргументації, що використовуються ними з метою переконання адресата, який може бути визначний як одиничний, груповий чи масовий, залежно від ситуації. Дослідження дозволяють, з одного боку, прогнозувати подальші дії і наміри політика, а з іншого - встановлювати найбільш ефективні способи впливу на слухачів.

Принципи мови політики/політиків можна порівняти з принципами так званої ново-мови (*newspeak*), яку було розглянуто Джорджем Оруелом у його публіцистичних статтях та у знаменитому романі «1984».

Сюди можна віднести:

1) зменшення словникового складу (повторення тільки певного набору слів за-для збільшення їх ваги та впливу; 2) вживання слів, що не мають ніякого значення для вирішення проблеми (слова як порожні оболонки); 3) вживання великої кількості готових кліше, стандартизованих фраз та скорочень; 4) розвиток у минуле (тобто поширення у якості нових факторів, що вже потенційно існували [11, с. 182]. Таке мовлення дозволяє контролювати політичну поведінку. Його мета міститься не у вираженні особливостей світогляду, а в маніпуляції способами мислення громадян.

Для доказу певних тез промовці використовують як раціональні, так і емоційні аргументи. Політичний виступ окремого діяча – це унікальний набір вербальних і невербальних засобів передавання інформації, стратегій, тактик, виняткова структура промови, що притаманна окремому лідеру держави [13, с. 23].

У другому розділі нашого дослідження розглядається аргументація у політичному дискурсі у її різноманітних проявах. Нами були поаналізовані промови та виступи різних американських та британських політиків: президентів США - *Джо Байдена, Барака Обами, Біла Клінтона, Дональда Трампа*, віце-президента США *Камали Харіс*, прем'єр-міністрів Великобританії - *Тоні Блера, Терези Мей, Ріші Сунака, Девіда Кемерона*, та лідера лейбористської партії Великобританії *Джеремі Корбіна* з метою

виявити різні частотні засоби аргументації, що вони вживають у своєму мовленні. Також було розглянуто особливості аргументацію політиків у медійному просторі на сторінках *CNN* за адресою <https://edition.cnn.com>.

З метою встановлення близького контакту з аудиторією, оратори в політичній промові часто намагаються ідентифікувати свій образ через *ототожнення себе з адресатом*. Це може відбуватися за рахунок апеляції до концептуальних константів, як-от: *family, security, health, money, love, life, independence* та інших, а також вживання займенників *we, our*. Подібний приклад ми можемо бачити в мовленні президента Б. Клінтона у своєму першому інавгураційному зверненні до нації: *When our founders boldly declared America's independence to the world and our purposes to the Almighty, they knew that America, to endure, would have to change. Not change for change's sake, but change to preserve America's ideals—life, liberty, the pursuit of happiness. Though we march to the music of our time, our mission is timeless* [The White House Speeches and Remarks. Archives].

Аналогічний приклад ми знаходимо у промові Терези Мей: «*We argue and compete and sometimes even vilify each other in our raucous public debates. But we have always had so much more in common with each other than in disagreement*» [British Political Speech]. Ототожнення себе з адресатом є часто вживаним прийомом у політиці, оскільки його дієвість не викликає сумніву.

Джо Байден у своїх промовах теж вживає означений прийом з метою максимально скоротити дистанцію між собою та адресатом. Його мовлення містить розмовні звернення, як-от «*My fellow Americans; Listen, folks*», наприклад: «*And, folks, you know, I don't know what the difference between breaking your arm and having a mental breakdown is*»; «*Folks, it shouldn't be this way. It doesn't need to be this way*» [The White House Speeches and Remarks. Archives. Remarks by President Biden on Expanding Access to Mental Health Care, July 25, 2023].

Також силою впливу служать **методи діалогізації та інтимізації викладу**, вони сприяють встановленню контакту з адресатом, скороченню дистанції між відправником і отримувачем повідомлення:

- форми звертання до адресата за допомогою особових займенників, прямого назви потенційного адресата або звернень-питань: «*You always get the right result. / Can you really not understand?*»;

- імперативи (спонукальні конструкції), типу «*Immerse yourself in the world of shopping, travel and entertainment. With a Bank N credit card, it is now easier and more convenient to do this!*»;

- риторичні питання не потребують однозначної позитивної або негативної відповіді, що передбачуване самим питанням. Вони служать експресивним засобом активізації адресата, виділяючи в тексті найбільш значущі його смислові компоненти «*Don't you know the result of such a reform?*».

Для створення **ефекту об'єктивності** політичні діячі у своєму мовленні вибудовують причинно-наслідкові зв'язки між висловлюваннями, вдаються до статистики, фактів з минулого, свідчень очевидців, підкріплюють свої аргументи посиланнями на авторитети успішних політиків минулого, незалежних експертів. Вони неодноразово звертаються до особистого досвіду, підкреслюють авторитет своєї особистості, наприклад у словах Джо Байдена ми можемо помітити його самооцінку при зверненні до особистого опиту: «*...because I'm the first moderate-to-liberal member from the Democratic Party... I was the first "progressive" — quote, unquote — today we would say. But back in those days, I was considered, compared to the Democratic Party*» [Remarks by President Biden at a Campaign Reception | Freeport, July 29, 2023. The White House Speeches and Remarks. Archives].

Стосовно **логіки побудови доказу**, політики найчастіше використовують двосторонню висхідну аргументацію, надаючи аудиторії вибір між існуючими позиціями (оратора та опонента). Крім прямого доказу, використовуються і непрямі, найпопулярнішим варіантом чого стає

вживання антитези. Інавгураційна промова президента Джо Байдена використовує антитезу для порівняння Америки майбутнього, яку він хоче створити, з поточним станом Сполучених Штатів, наприклад: «*We shall write an American story of hope, not fear. Of unity, not division. Of light, not darkness ... Without unity, there is no peace, only bitterness and fury. No progress, only exhausting outrage. No nation, only a state of chaos*» [The White House Speeches and Remarks. Archives]. Як бачимо, тут підкреслено важливість необхідності для американців рухатися вперед як один об'єднаний народ. Аргументування за допомогою антитези є характерною рисою усіх політиків.

Політичне мовлення, що прагне переконати та схилити на свій бік часто вживає різноманітні маніпулятивні методи. В цьому сенсі необхідно підкреслити, що різні дослідники виділяють неоднакові групи маніпулятивних складових. Існує цілий ряд лінгвістичних явищ різних рівнів мови, що володіють сильним впливовим потенціалом.

Також ми хочемо відзначити деякі маніпулятивні прийоми свідомістю адресата, одним з яких є **прийом подачі матеріалу за принципом «плюс-мінус»**, коли «своє» протиставляється «чужому». «Своє» описується мовними елементами з позитивною оцінкою, «чуже» оточує негативні оціночні елементи. Таким чином, цей прийом характеризується однозначним протиставленням поганого і хорошого без проміжних варіантів. Описуваний прийом має певну схожість з вживанням антитези, однак його мета відрізняється більш потужним впливом: «*We now have more women members of the Labour Party than the entire membership, male and female, of the Conservative and Liberal Democrat parties put together ...*

In May, we saw the only bit of blue in Greater Manchester turn red as Labour won back control of Trafford Council.

And just for balance – as I know the Liverpool-Manchester rivalry can be a bit of a thing – there is not a single Conservative council on Merseyside either, and not a single Tory councillor in the city of Liverpool» [British Political Speech.

Jeremy Corbyn, 2018]. У своїй промові Джеремі Корбін протиставляє однозначні, з його погляду, переваги своєї партії недолікам протилежної.

Іншим дієвим прийомом переконання/маніпулювання є **опора на стереотипи, соціальні норми, авторитет**. Стереотип - це прийняте в суспільстві спрощене уявлення про що-небудь, не заснований на особистому досвіді людини. Стереотипи підсилюють почуття приналежності до певної соціальної групи, що розділяє цей досвід або оцінку. У створенні мовних стереотипів відіграють важливу роль ключові слова - слова, які є найбільш поширеними в дискусіях в той чи інший історичний період. Впровадження ключових слів навіть в семантично порожні фрази наділяє ці фрази певної впливової сили.

«This year marks a century since the end of the First World War. Just a few hundred yards from this conference centre stands a Hall of Memory, built to honour the sacrifice of men and women from this city in that terrible conflict. Inscribed within it are some familiar words: AT THE GOING DOWN OF THE SUN, AND IN THE MORNING, WE WILL REMEMBER THEM.' We do remember them. We remember the young men who left their homes to fight and die in the mud and horror of the trenches. We remember the sailors who shovelled coal into hellfire furnaces in the bowels of battleships. We remember the selflessness of a remarkable generation, whose legacy is the freedom we enjoy today.

I think of Hubert Grant – my father's cousin in whose honour he was named. Hubert fought and died at Passchendaele at the age of just 19. Last year, at the service to mark the centenary of that battle, I took a moment to find his name on the Menin Gate, alongside thousands of his comrades. We will remember them» [British Political Speech. Theresa May, 2018]. У промові з приводу побудови Зали пам'яті Тереза Мей переконує слухачів в тому, що її партія не просто пам'ятає роки першої світової війни, вони пам'ятають імена людей, що у свою чергу має підкреслити спроможність та відповідальність і привернути симпатії на свій бік.

Серед особливих прийомів маніпулятивного впливу відмітимо:

- **прийом зміщення фокусу уваги:** перенесення в процесі спілкування уваги слухача (слухачів) з основних проблем на деталі. Складається враження, що проблеми були “ніби розв’язані”, і це сприймається як таке, що не підлягає жодному сумніву. Наприклад, політик стверджує: «*After the election, our political force will still choose with whom to form a coalition, because although we are a small party, we will own a “golden share”*». У цьому вислові слухачеві нав’язують думку, що партія, яку представляє політичний промовець, без сумніву, буде в парламенті; фокус уваги зміщено на подальші перспективи;

- **прийом вживання слів-команд** за допомогою, наприклад, дієслів «*think, listen, do, go, start*»: спекуляція (гра) на гонорі адресата, його бажанні бути професійним та компетентним. Звертання нібито містять виклик, адресат мовлення, якщо він себе поважає, має бути достатньо поінформованим. Наприклад: «***Just think:*** *direct access to the best teaching skills from the workplace or the home - class size of one; the engineer who needs to keep pace with technical change; the self-employed architect who wants to do his own accountancy; the computer operator who needs to adapt to new systems; the mother on maternity leave learning a new skill or language to equip her for her return to work. It can be done, but will it happen?*» [British Political Speech].

- **прийом трюїзмів** (від англ. truth – правда) передбачає використання техніки, яка викликає у співрозмовника бажання погодитися, що різко знижує його здатність до свідомого спротиву й уможливорює вплив на підсвідомість; навіювання під “овечою шкурою” трюїзму потрібної для маніпулятора ідеї: «*I have heard that many people in the regions support our party. Probably, its representatives are quickly solving the socio-economic problems of the population. Given this, those who support it may be right*».

Потенційною впливовою силою володіють всі риторичні фігури, тропи, засоби образності. Саме тому вони є поширеним засобом впливу та іноді – маніпуляції [23, с. 195].

Наприклад, для досягнення мети промови можуть бути використані будь-які явища мовної структури. При використанні значного варіювання мовних структур, при якому відмінності між ними, іноді виявляються дуже тонкими, а іноді і досить значними, адресатові нав'язується одна з декількох можливих інтерпретацій навколишньої дійсності.

Наприклад, можна розділити *мовні інструменти впливу* на різні групи:

- 1) прийом акцентування, коли вживаються різноманітні повтори ключових слів;
- 2) вживання лексичних одиниць певного типу, вживання метафор, метоніій, евфемізмів, фразеологізмів тощо;
- 3) незвичайні граматичні форми та конструкції (зміна порядку слів у реченні, риторичні та окличні питальні речення, неповні речення, навмисне використання модальних дієслів);
- 4) оцінні слова і словосполучення;
- 5) цитування відомих людей [48, с. 59-60].

У США в 70-х минулого століття роках було створено Комітет для боротьби з публічною демагогією - *Committee on Public Doublespeak*, який кожен рік присуджує нагороди: одну за внесок у критичний аналіз суспільної мови та другу за суперечливі, ухильні висловлювання, що вводять в оману. Окремі типи нагород було присуджено політикам з різних причин:

- 1) тим людям, які свідомо чи несвідомо виражаються отже сказане можна зрозуміти у двох протилежних значеннях (Дж. Буш);
- 2) за туманну та неточну мову (Ал. Хейг - колишній держсекретар США);
- 3) за надмірне використання евфемізмів (Р. Рейган) [104, с. 160].

Словниковий склад політичних виступів можна умовно поділити на дві групи. Першу групу складає власне *політична лексика*. В структурі політичної лексики можна виділити політичні терміни, ідеологеми, соціологеми та ярлики. Ця група лексики створює фактуальну інформацію

спеціального типу. Політична лексика здатна формувати емотивну та імпресивну складову інформації та бути одним із аспектів емоційного впливу. До другої групи відноситься *загальноживана лексика*.

Вираз емоцій у мові пов'язується із репрезентацією таких мовних категорій як емотивність та експресивність. Ми виходимо з того, що *емотивність* розуміється як частина висловлювання, що відповідає самовираженню того, хто говорить (тобто самого політика), і відображає його враження, почуття, оцінки. *Експресивність* полягає у посиленні вражаючої сили висловлювання відповідно до планованого цілеспрямованого впливу на адресата. Емотивність та експресивність політичних виступів виявляються, безперечно, на лексичному рівні.

Як відмічає Р. Водак, особливої ваги при наявності масового адресата набуває *емоційно забарвлений виступ*, що зумовлює велику різноманітність засобів емоційного впливу, які застосовують політики, та веде до формування певного ставлення до тих чи інших реалій політичного життя. Найбільш ефективним вважається вплив, що поєднує в собі елементи раціонального та емоційного. Переконливе мовлення поєднує різні компоненти впливу, але найбільшу успішність матиме вартий довіри, авторитетний оратор, який наводить слушні аргументи на підтримку своєї позиції і при цьому не просто сухо їх викладає, а й викликає у слухачів емоційний резонанс [104, с. 382]. Велику значущість для масової аудиторії набуває емоційний виступ, здатний «розпалити полум'я» в душах слухачів, захопити і повести за собою. Якщо емоційні приклади слугують для посилення інтересу чи для ілюстрації, а логіка викладу спирається на раціональні аргументи, апеляція до емоцій може виявитися вдалим прийомом.

Значну роль має *емоційно-експресивна складова слова*. Наприклад, можна вживати синоніми (*spy - scout, killed - eliminated*), котрі підсилюють чи зменшують / нейтралізують значення вислову, наприклад: «*The coming election is not a struggle for political power. It is a battle for the soul of a nation*

and I say to you, my party, be strong and of good courage» [British Political Speech. *Tony Blair, Leader's speech, Brighton 1995*]. Також практично в кожному слові зафіксовано лише певну частину моделі світу, а моделі можуть бути дуже різноманітними. Слова можуть фіксувати в своєму змісті різні точки зору - антоніми (*victory - defeat*) на однакову подію.

Однією з форм впливу є **апелювання до емоцій**. Використання прийому звернення до почуття страху, є особливістю політичного дискурсу. Цей прийом полягає у виробленні певної потенційної загрози для громадськості, відвернення якої залежить від її вибору [8, с. 35]. Це може виражатися за допомогою прямого визначення емоцій, або непрямо. Прикладом може стати вираження почуттів страху у політичній риторичній колишнього прем'єр-міністра Австралії Джона Говарда про тероризм. Політики, звертаються до почуттів страху, якщо вірять, що це буде їм на користь. Наприклад, нагнітання страху може сприяти збільшенню підтримки діючих політичних лідерів. Наприклад, офіційні попередження про ризик терористичних атак призвели до посилення підтримки президента США. Також страх можна використовувати, щоб спрямувати голоси на користь певного кандидата чи партії.

Вираження страхів та побоювання у політичному мовленні можна поділити на такі підвиди:

- 1) загальний, нейтральний страх (*to fear, to be afraid, anxiety, anxious*);
- 2) короткочасний біологічний страх (*to be scared, to be frightened*);
- 3) сильний страх перед безпосередньо загрозливим, масштабним та невідомим (*terror, shock, warfare*);
- 4) сильний страх перед неминучим та віддаленим у часі (*to dread, attack calamity*).

Як-от: «*A financial panic is again gripping some of the world's developing economies*» [CNN.com].

До прагнення здійснити певну маніпуляцію, у політичному мовленні

відмічаються *нагнітання або залякування* у вигляді розповсюдження історій, які змушують людей відчувати занепокоєння або страх, складається атмосфера страху, створений страх. Породженню страхів сприяють посилення на різні форми кризи: у науці, творчості, політиці (*a war on science, creativity crisis*), агресивні політичні дискусії (*venom of political debate*), дискурс, що нагадує «бої в клітці» (*discourse is about a cage-match*). Ознаки нашого чвсу відчать про те, що світом править страх: війни та кібервійни (*cyber war*). Наприклад: «*The more dangerous and competitive world that is taking shape today will naturally help engender transatlantic unity*», «***Dramatic footage** shows moment 1.8-mile bridge **collapses***»; «*The climate crisis is taking an **enormous toll on Europe**, which was **ravaged by extreme heat, drought, wildfires and glacier melt last year***» [CNN.com].

Політичний текст може стати ключовим інструментом індустрії нагнітання страху, а дискурсивні практики, що використовуються в англійських періодичних онлайн-виданнях, виявляються потужною інформаційною силою, яка сьогодні за своїм впливом на свідомість адресат виявляється дуже ефективною.

Дискурсивна організація тексту, що несе подібний заряд, націлена на актуалізацію сильних, часто неконтрольованих почуттів. Ця установка здійснюється завдяки потужному впливу емоційно-психічних та когнітивних складових на різних рівнях.

Іншим прийомом цього рівня є *вживання слів-підсилювачів* (*absolute, extraordinary, tremendously*), наприклад: «*Artificial intelligence or — it promises an enormous — an enormous promise of both risk to our society and our economy and our national security, but also incredible opportunities — incredible opportunities*» [The White House Speeches and Remarks. Archives Remarks by President Biden on Artificial Intelligence, July 21, 2023]. Подібні слова допомагають зафіксувати увагу читача на певних елементах промови, нібито уточнюють смисл усієї фрази, надають логічний наголос. Іноді вживання слів-підсилювачів має наблизити мовлення до його розмовного стилю, з

метою підкреслити близькість до адресата. Такі слова в мовленні певних політичних діячів стають їх відмінною рисою.

Часто такі «підсилювачі» вживаються зі вступними словами та займенниками, роблячи їх більш помітними, значущими: служать засобом логічного наголосу, посилюючи його або переносячи на інше слово, збагачуючи ритмічну будову фрази: «*We do remember them. We remember the young men who left their homes to fight and die in the mud and horror of the trenches. We remember the sailors who shovelled coal into hellfire furnaces in the bowels of battleships*» [British Political Speech Theresa May, 2018]. Як бачимо, емфатичне «do», вжите на початку речення перед ключовим словом «remember», підсилює зміст усєї репліки.

Політики роблять усе можливе, аби показати своє небайдуже ставлення до подій у країні і світі. Тому назви своїх емоцій стають переконливим аргументом їх щирого бажання зробити якнайкраще. Наприклад: «*The reason we're late: It's all my fault. I know that's a shock. But I must tell you, I couldn't resist*» (Joe Biden, 2023). Прямі назви емоцій ми можемо побачити і в промові Тоні Блера «*For I do not want a one term Labour government that dazzles for a moment, then ends in disillusion. I want a Labour government that governs for a generation and changes Britain for good*» [British Political Speech. Tony Blair, 1995].

Найчастіше емоційне ставлення знаходиться поряд із оцінним.

Політичний евфемізм створюється в політичному житті і служить політичним цілям. Його мета - приховувати скандали, маскувати правду, орієнтувати громадськість думки під час обговорення соціальних питань чи подій. Наприклад, колишній президент США Рейган називав ракету середньої дальності з 10 боєголовками «*peacekeeper - миротворчою*»; деякі пізніші політичні діячі назвали свій напад «*active defense - активною обороною*»; вони навіть замінили «*recession – рецесію/занепад*» на «*negative growth - негативне зростання*», тому що це звучало більш сприятливим [Business Insider].

Політичні дебати в сучасному світі неможливі без евфемізмів - «слів, що зазвичай представляють дійсність в більш сприятливому світлі, ніж вона могла б бути представленою». Евфемізми мають позитивне емоційне забарвлення, надаючи словам емоційний вплив (*war* – «*anti-terrorist operation*» or «*imposing of constitutional order*»).

Дисфемізми також використовуються в якості прийому мовного маніпулювання/впливу. Вони є прямо протилежними до евфемізмів, тобто коли замість загальноприйнятого і загальноживаного слова свідомо вживається (найчастіше для більшої експресії) його більш знижений синонім, наприклад «*turn up one's heels*», «*kick the bucket*» замість «*die*», «*chatter*» замість "*conversation*".

Евфемізми та дисфемізми змінюються з часом. Гарвардський психолог Стівен Пінкер назвав цю еволюцію лінгвістів «біговою доріжкою евфемізму». Доволі актуальною темою в мовленні політиків сьогодні є тема міграції. І оскільки вона є дуже неоднозначною за змістом, з'являються відповідні евфемізми, наприклад: для позначення нелегальних мігрантів дуже часто вживається фисфемізм «*illegal alien*».

У наведеному далі прикладі медійного заголовку ми бачимо вираз «*legal drama - юридична драма*», який вживається замість вивозу до суду: «*Trump heads to South Carolina after a week filled with his legal drama*» (CNN.com).

На додаток до евфемізмів, прийнятих практично всіма, політичні діячі мають власний набір евфемізмів, пов'язаних з політкоректністю та патріотичною коректністю. Евфемізми, зазвичай є сигналами політичної приналежності, а також засобом переконання неоднозначних виборців підтримувати ту чи іншу політику [93, с. 37].

Однією з особливостей евфемізмів є їх вживання, засноване на двозначному мовленні, наприклад: «*And, you know, one of the things that the pandemic demonstrated is the need for a lot more help. Over a million people dead from COVID. And that's estimated to mean 8 million people left behind who*

*were close to them. How many mornings people get up or show up for dinner and there's an empty chair? The impact on people's lives is profound» [The White House Speeches and Remarks. Archives. Remarks by President Biden on Expanding Access to Mental Health Care, July 25, 2023]. В наведеному прикладі Джо Байден використовує вираз «*there's an empty chair*» - порожнього крісла, що передбачає те, що людина, яка раніше займала цей стілець, зараз є померлою. Як бачимо, цей вираз використовується для евфемістичної номінації смерті. Двосмисленість виникає на підставі, що оратор, використовуючи приклад з повсякденного життя, завуалізовано співвідносить актуальні моменти сьогодення та відповідні проблеми у країні.*

За-для уникнення однозначної та конкретної номінації проблеми, яка існує на момент промови в політиці, економіці та суспільному житті країни, політиком актуалізується евфемістичне значення на рівні цілого виразу та поняття [93, с. 38], як-от: «*I believe when you use your power, the power to vote will change the course of this country*» [Joe Biden Campaign Speech]. Використовуючи вираз «*will change the course of this country*», Джо Байден висловлює думку про те, що теперішній курс країни його не влаштовує, що завуальовано свідчить про наявність певних проблем, які потребують вирішення.

Узагальнюючи відмітимо, що політичні евфемізми є ефективним інструментом для політичних лідерів контролювати кількість і якість переданої інформації, за допомогою якої деякі ганебні чи несприятливі моделі поведінки будуть прославлятися або приховуватися, отже, уникати публічних звинувачувань. Політичний евфемізм є схожим на політичну пропаганду, яка спрямована на переконання та вплив на громадську думку.

Ще одним резервом мовного впливу за допомогою лексичного вибору є **створення або запозичення нових слів** (*allegation - a formal accusation against somebody; bamboozle - conceal one's true motives from; defamation - an abusive attack on a person's character or good name*). Вибір слова чи словосполучення є фактором певного впливу, внаслідок того, що одне й те

саме явище може бути виражене синонімічно (*police – cops; fiasco - failure or collapse*). Наприклад: «*Because we - I got tired of trickle-down economics...They - I don't - I don't think they started off trying to be complimentary, but they started calling it "Bidenomics"*» [The White House Speeches and Remarks. Archives. Remarks by President Biden, July 20, 2023].

Різноманітні повтори, що ми знаходимо в політичному мовленні, особливо у промовах, як-от анафора, тобто повторення одного і того самого слова на початку окремих, співвіднесених між собою відрізків мовлення мають велику силу переконання, бо вони концентрують увагу адресата на потрібних моментах мовлення:

«*For us, they packed up their few worldly possessions and traveled across oceans in search of a new life. For us, they toiled in sweatshops and settled the West; endured the lash of the whip and plowed the hard earth. For us, they fought and died, in places like Concord and Gettysburg; Normandy and Khe Sahn*». Тиражування й акцентування базової тези виступу переслідує мету фіксації її у свідомості та пам'яті співрозмовників.

На граматичному рівні добре відомим прийомом мовного аргументовного впливу є **використання пасивного стану дієслова замість активного**, при використанні пасивного стану інформація про реального виконавця дії може не згадуватися без того, щоб виникало відчуття неповноти сказаного; на перший план виходить сама подія, а відповідальність за неї начебто ніхто і не несе. Функція номіналізації подібна з функцією пасивного стану. Невираженість суб'єкту мовлення є сильним граматико-синтаксичним засобом впливу. Такий само ефект може бути досягнуто за допомогою наступних конструкцій:

- пасивних конструкцій з дієсловами «*to seem, to believe, to consider*» «*The compromise seems to be decided upon*»;
- конструкцій з семантикою говоріння, повідомлення чогось типу «*is said, is announced*».

З точки зору мовних засобів досить часто вживаються **стилістичні фігури антитези і контрасту**, вони є найбільш характерними для політичного дискурсу і підсилюють аргументацію: «*But there were many important — these were important steps, but they weren't enough. We're still not where we need to be. We're still not there*»; «*These commitments — these commitments are a promising step, but the — we have a lot more work to do together*» [The White House Speeches and Remarks. Archives Remarks by President Biden, July 23-25, 2023].

Також можна зазначити, що вплив ритмізованих і римованих текстів схожий з алітерацією, які сприймаються набагато свідоміше та здійснюють певний вплив. Наприклад: «*Over the past year, my administration has taken action to guide responsible innovation.*

Last October, we introduced a first-of-its-kind AI Bill of Rights.

In February, I signed an executive order to direct agencies to protect the public from algorithms that discriminate.

In May, we unveiled a new strategy to establish seven new AI research institutes to help drive breakthroughs in responsible AI innovation [innovation].

And today, I'm pleased to announce that these seven companies have agreed voluntarily — to voluntary commitments for responsible innovation. These commitments, which the companies will implement immediately, underscore three fundamental principles: safety, security, and trust» [The White House Speeches and Remarks. Archives. Remarks by President Biden on Artificial Intelligence, July 21, 2023]. Перерахування різних темпоральних періодів на початку кожної наступної фрази доводить систематичність та серйозність поданої інформації. А алітерація ув останніх словах закріплює бажаний ефект.

Спираючись на проаналізований матеріал, ми можемо представити отримані результати у вигляді таблиці.

Таблиця № 1

Співвідношення аргументативних прийомів у мовленні політиків

Ім'я політика	Отождження з адресатом	Ефект об'єктивності	Приєм «плюс-мінус»	Опора на стереотипи, авторитети	Зміщення фокусу уваги	Вживання слів-команд	Приєм трюїзмів	Емоційне забарвлення	Слова-підсилювачі	Евфемізми	Створення / запозич. нових слів	Вживання повторів	Діалогізація виступу	Антитези, контраст	Ритмізація мовлення
Джо Байден	+	+		+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Біл Клінтон	+	+	+	+			+	+	+	+		+		+	+
Барак Обама	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+		+	+
Камала Харіс		+		+	+		+	+				+	+	+	
Ріші Сунак	+	+		+	+		+	+		+		+	+	+	+
Тереза Мей	+	+	+	+	+		+	+	+		+	+		+	
Тоні Блер	+		+	+		+	+	+		+		+		+	+
Девід Кемерон		+	+	+			+	+		+	+	+		+	+
Джеремі Корбін		+		+	+	+	+	+				+		+	

2.2. Інформаційні стратегії в політичному мовленні як спосіб лінгвістичної аргументації

Політичний дискурс має здатність містити різноманітні приклади вживання чужого слова. Його використання перш за все має зв'язок з лінгвістичними аспектами аргументації, що передбачає різновид комунікативної діяльності і спосіб мовленнєвого впливу [6, с. 24], а також макро-мовленнєвий акт, головною метою якого є переконання адресата в тому, що певне судження є істиним та прийнятним [20, с. 102]. В політичному мовленні чуже слово виглядає ідеологізованим, оскільки це має форму чи то посилання на слова однодумця, авторитетного мовця, чи то цитування політичного опонента.

В дослідженні аргументації особливе місце займають аргументи при зверненні до людини, які в теорії риторики зазвичай описують як три види авторитетних тверджень:

- а) твердження, що спочивають на авторитеті самого оратора;
- б) твердження, в основі яких лежить громадська думка (починаючи з офіційних даних, наприклад, про підсумки голосування і закінчуючи народною мудрістю, вираженою в приказках, а також багатьма очевидними та заснованими на здоровому глузді міркуваннями, що становлять для слухача безперечну істину);
- в) твердження обізнаних осіб [24, с. 388-389].

При цитуванні, сутність міжтекстової взаємодії визначається аргументативними можливостями інтертекстів, що відсилають адресата до фактичного чи авторитетного джерела. Інтертекстуальність тісно пов'язана із стратегіями текстоутворення риторично орієнтованого публічного виступу, що реалізується у різних типах політичного дискурсу.

Насичення промови фактологічною та концептуальною інформацією, а також подання авторитетних суджень на захист положень, що висуваються політиками, відбувається в рамках інформаційної стратегії, що реалізується

цитуванням чужого слова. У політичній промові наведення цитат відомих політиків, виступають як аргумент до авторитетів та нерідко допомагають зміцнити позиції у боротьбі з опонентом. Усе це прямує на створення змістовної насиченості тексту, інформуванню, доведенню істиності певної думки. Політичні повідомлення мають вигляд описів, думок, висновків та узагальнень, що доповнюють виклад основної ідеї.

Наведення фактів, цифрової інформації, прикладів документів, в комунікації політиків є аргументом до суспільної думки, і може бути позначне як *тактика документування інформації*. Як-от у промові віце-президента Харіс: «*And then, in 2020, of course, Unidos organized, mobilized, knocked on doors, sent postcards and text messages, posted on social media, and made millions of phone calls in states like Arizona, Nevada, and Pennsylvania, and helped register more than 120,000 new voters*» [The White House Speeches and Remarks. Archives/ Remarks by Vice President Harris at the Unidos US. 2023 Annual Conference. July 24, 2023].

Аргументація реалізує тактику документування інформації завдяки наведеним фактам. Сюди також слід віднести цитацію текстів договорів, декларацій, документів Євросоюзу та резолюцій ООН, представлених у дискурсі як консервативної, так і лейбористської партії. Як от у своїй першій промові у якості прем'єр міністра, Ріши Сунак наводить інформацію про свої зобов'язання: «*And the heart of that mandate is our manifesto. I will deliver on its promise: a stronger N.H.S., better schools, safer streets, control of our borders, protecting our environment, supporting our armed forces, leveling up and building an economy that embraces the opportunities of Brexit, where businesses invest, innovate and create jobs*» [The New York Times. Rishi Sunak's First Speech as U.K. Prime Minister: Full Transcript].

Аргументом при вживанні тактики документування інформації стає непряме цитування статистичних даних, як-от у мовленні Тоні Блера: «*Second, families with complex problems - the Respect Task Force identified 7,500 such families. A child born into the most disadvantaged 5 per cent of families is*

100 times more likely to have multiple problems at age 15 than a child from the 50 per cent best-off families» [British Political Speech].

Документуючу тактику реалізують також інтертексти-висновки парламентських комісій, що є джерелом змістовно-фактуальної інформації, що повідомляється для формування думки електорату: Подібне цитування покликане «документально» підтвердити положення та думки, які є предметом обговорення. Тексти, які повідомляють про рішення, дії та ідеологічні концепції уряду, служать реалізації раціонального типу мотивації, оскільки передбачається, що адресат має здатність аналізувати інформацію та сприймати логічні доводи, укладені в ній. Водночас тактика «наведення доказів» може бути й іншим цілям політичної комунікації, як-от створити образ об'єктивного лідера. Наприклад промова Девіда Кемерона (*Leader's speech, Birmingham 2008. David Cameron (Conservative)*): «*But freedom can too easily turn into the idea that we all have the right to do whatever we want, regardless of the effect on others.*

That is libertarian, not Conservative - and it is certainly not me.

For me, the most important word is responsibility.

Personal responsibility.

Professional responsibility.

Civic responsibility.

Corporate responsibility.

Our responsibility to our family, to our neighbourhood, our country.

Our responsibility to behave in a decent and civilised way.

To help others.

That is what this Party is all about» [British Political Speech].

При поширенні інформації, що заслуговує на особливу громадську увагу, політики використовують **тактики звернення до авторитетного джерела**. Наприклад, приєзидент Байден у своїй промові про штучний інтелект посилається на підтримку конгресменів [Remarks by President Biden on Artificial Intelligence. JULY 21, 2023]: «*And we're going to work with both*

parties to develop appropriate legislation and regulation. I'm pleased that Leader Schumer and Leader Jeffries and others in the Congress are making this a top bipartisan priority. As we advance the agenda here at home, we'll lead the work with — we'll lead work with our allies and partners on a common international framework to govern the development of AI».

Інформування електорату є важливою складовою змістовної сторони політичного дискурсу, оскільки сприяє програмуванню настроїв, дій адресата та допомагає контролювати його «інформаційні смаки».

У політичному дискурсі інтертекст у формі чужого слова може виступати як аргумент на користь висунутого положення або вводити тезу, яку потрібно обґрунтувати. Як-от у помові Джо Байдена (JULY 25, 2023): «My dad used to have an expression: Everyone is entitled to be treated with dignity. Imagine being a parent looking at your beautiful child you adore needing help and know you can't do a damn thing about it because you don't have the wherewithal. You can't - talk about stripping a parent of their dignity - their inability to help their child or their husband or their wife or their mother or their father or someone they adore» [The White House Speeches and Remarks. Archives]. Відображенням комунікативної специфіки стає процес розгорнутої аргументації запропонованого політиком рішення. Така аргументація пов'язана з породженням персуазивного дискурсу, оскільки політик вдається до раціональних методів, щоб переконати аудиторію у правильності власних думок та оцінок.

При цьому теза переконання - це та пропозиція, в істинності/хибності чи прийнятності/неприйнятності якої політик намагається переконати аудиторію. Теза переконання відбиває одну з цілей комунікації, будучи або твердженням про факт, або оцінним судженням. Інформування електорату є важливою складовою змістовної сторони політичного дискурсу, оскільки однією з умов програмування настроїв, дій адресата [23, с. 195].

Об'ємне цитування може бути використане як виправдання/доказ правомірності політичної позиції політика, наприклад (*Foreign Secretary's*

speech, Birmingham 2012 William Hague (Conservative): «These are the attributes of our country, and our Government wants Britain always to be a country with a global role and global interests, unafraid to take a lead when it is needed and tireless in striving for a more peaceful and stable world.

But like many others we now face the great test of this generation. The world has changed. Many Western countries are slipping back as emerging economies push ahead with energy and drive. Some will make the transition to this. But others will struggle with it for decades.

We have to make sure that Britain makes that transition. That is why George's Osborne's steady reduction in corporation tax is exactly right in an intensely competitive world. That is why Michael Gove's reforms of education, which have been needed for so long, are absolutely essential. And it is why Iain Duncan Smith's welfare reforms, creating a culture of work not of dependency, are vital to our country» [British Political Speech].

Непряме інформування може задіювати велику кількість риторичних питань, які привертають увагу до важливості висказаного, підкреслюють актуальність проблеми, нібито заохочують адресата бути співавтором її вирішення, наприклад: «*Our Prime Minister has said that our society isn't broken, but when you think of 20 children shot dead on the streets of London, when you think of gun crime doubled, violent crime doubled, a boy on a bike shooting Rhys Jones... I wonder what society the Prime Minister is living in?*» [British Political Speech].

При апеляції до авторитетної думки ми бачимо цитування докладів офіційних осіб та експертів тощо, що дозволяє реалізувати так звану додаткову, контекстуальну аргументацію. Це допомагає політикові обійтися без обґрунтування істинності чи помилковості тези, що розглядається, підмінюючи пряму аргументацію думкою авторитетної людини, як у промові (Speech at Munich Security Conference, Munich 2011. David Cameron (Conservative)): «*Every decision we take has three aims in mind. First, to continue to support the NATO mission in Afghanistan. Second, to reinforce our actual*

military capability. As Chancellor Merkel's government is showing right here in Germany, what matters is not bureaucracy, which frankly Europe needs a lot less of, but the political will to build military capability that we need as nations and allies, that we can deliver in the field. Third, we want to make sure that Britain is protected from the new and various threats that we face. That is why we are investing in a national cyber security programme that I know William Hague talked about yesterday, and we are sharpening our readiness to act on counter-proliferation» [British Political Speech].

Важливим є також те, що подібні ремарки з посиланнями можуть передавати ставлення політика до наведеної інформації, що представляє собою короткий оціночний коментар. Констатації чи оцінці служать, насамперед, дієслова говоріння (*to say, quote, answer, point out, warn, add, agree, insist*), які інтерпретують цитату і, тим самим, готують ґрунт для ухвалення певної думки, впровадження у свідомість адресата бажаної для політика оцінки: «*This year marks a century since the end of the First World War. Just a few hundred yards from this conference centre stands a Hall of Memory, built to honour the sacrifice of men and women from this city in that terrible conflict. Inscribed within it are some familiar words: 'AT THE GOING DOWN OF THE SUN, AND IN THE MORNING, WE WILL REMEMBER THEM'.*

We do remember them. We remember the young men who left their homes to fight and die in the mud and horror of the trenches. We remember the sailors who shovelled coal into hellfire furnaces in the bowels of battleships. We remember the selflessness of a remarkable generation, whose legacy is the freedom we enjoy today» [The White House Speeches and Remarks. Archives].

В даному випадку ремарка цитування постає як доказ, що конструюється мовцем. Таким чином, введення чужої мови – апеляція до епістемічного авторитету (авторитету знавця) – сигналізує про маніпулятивні інтенції політика.

У ході аналізу виділено також **тактику автоцитатних посилань**, коли адресант апелює до власного авторитету, як-от у промові президента

Байдена «Remarks by President Biden on Bidenomics | Philadelphia, PA. JULY 20, 2023»:

«I made a commitment that I'd be the most pro-union president in American history - (applause) - and I'm keeping that promise.

Let me explain why. I met with the Business Roundtable, the leading businessmen in the nation. And they asked me, "Why?" I said, "Because it's good for you" [The White House Speeches and Remarks. Archives].

Вживання тактики автоцитатних посилянь переважно залежить від намірів політичного діяча підвищити загальний авторитет, продемонструвати свою впевненість у ділах, наблизити себе до адресата нібито довіряючи йому свою особисту точку зору.

Британські політики теж використовують власні міркування як певний незаперечний аргумент, що дозволяє їм дійти конкретних висновків щодо проблеми. При цьому оцінні судження в автоцитаті є некритичними посиленнями на власний авторитет, наприклад промова Джеремі Корбіна (*Leader's speech, Liverpool 2018. Jeremy Corbyn (Labour)*): *«I say this to all in the Jewish community: This party, this movement, will always be implacable campaigners against antisemitism and racism in all its forms. We are your ally»* [British Political Speech].

Введення в текст виступу політиків «чужого слова» обумовлено здатністю цитати, як ідеалу інтертексту, забезпечувати аргументативну підтримку впливу. Інтертексти, що набувають форми прямого, непрямого, фрагментарного цитування, надають переконливості та доказовості поглядам і думкам політиків.

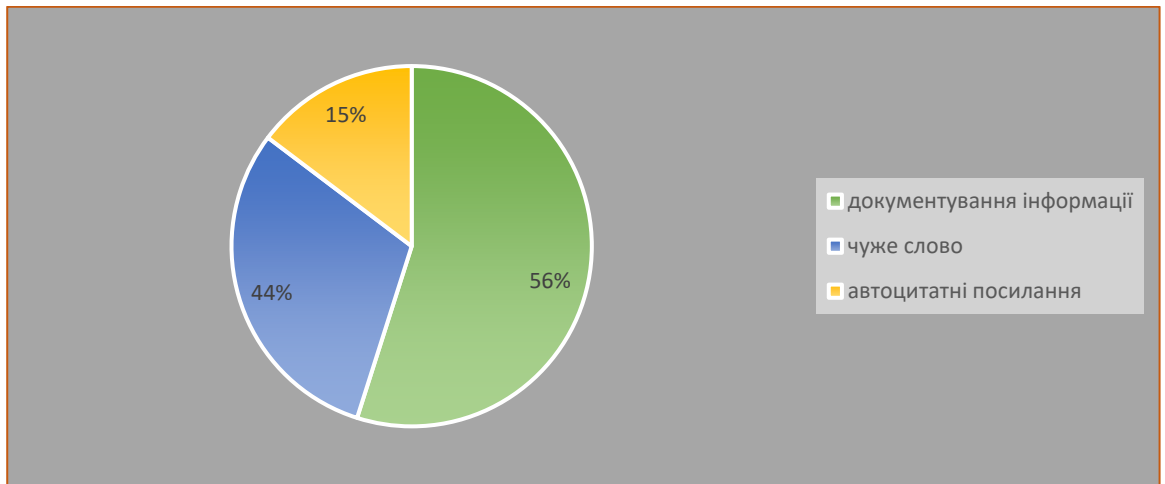
Таким чином інформаційний дискурс американських та британських політиків відрізняють три види аргументів: фактологічне документування інформації, до авторитету третьої особи, до авторитету самого політика.

Ми розглянули промови 2 американських та 4 британських політичних діячів, що було здійснено у різні роки з 2008 року по 2023 рік. Найбільш частотною виявилася тактика документування інформації (56 %), відповідно,

цитування або переказ чужого слова (44%) та автоцитація (15%). При цьому, британські політики частіше вживають цитування або переказ чужого слова ніж американські. Загальний розподіл отриманих результатів наведено у вигляді малюнка.

Малюнок № 1

Інформаційні стратегії аргументування в політичному дискурсі

2.3. Метафора як аргумент в політичному дискурсі

Можливості метафори здійснювати вплив на адресата, на які вперше вказав Арістотель і які пізніше неодноразово підкреслювали сучасні дослідники [4, 18, 29, 63, 73], підтримують наше сприйняття світу та полегшують «розуміння та переживання одних речей через інші» [84, с. 5]. Тобто метафори часто використовуються, щоб полегшити розуміння складних і абстрактних понять за допомогою більш зрозумілих і простих термінів.

У політичній промові сила пояснювати за допомогою метафори часто поєднується зі силою переконувати. Для політичної комунікації характерна сукупність метафоричних моделей, що відбивають особливості культури та менталітет народу. Як елемент риторики, метафора спрямована на переконання людей і живиться можливістю пам'ятати та осмислювати почуте. Це стає цілком очевидним у політичному дискурсі, коли оратор вживає усталені або оригінальні метафори, щоб заспокоїти аудиторію, або

навпаки, викликати здивування, скерувати увагу в необхідному напрямку. Використання лексикалізованих метафор, мертвих метафор, звичайних метафор або задалегідь вигаданих метафор постійно повторюється в політичному дискурсі для необхідного переходу від старих моделей мовлення до нових утворень та уявлень [92, с. 16].

У зарубіжній лінгвістиці особливості функціонування метафори в політичній комунікації активно розроблялися з середини ХХ століття, а ідеї, покладені в основу сучасних підходів до дискурс-аналізу, торкалися проблеми політичної метафори в руслі досліджень з риторики та прагматики.

У становленні сучасних підходів аналізу політичної метафори стала публікація Дж. Лакоффа, де він, використовуючи методологію когнітивної лінгвістики, викривав методику метафоричного виправдання війни в Перській Затоці, яку використовували політичні лідери США та їхні союзники [84].

В рамках когнітивної лінгвістики метафора сприймається як феномен, що полягає у вживанні слова, що означає один клас предметів чи явищ, для характеристики чи найменування об'єкта іншого класу. Відповідно до уявлень когнітивної лінгвістики метафоричність - це природний шлях творчого мислення, а зовсім не ухилення від головної дороги до пізнання світу і не прийом прикраси мови. З погляду інтерпретаційної моделі пізнання важливе місце займають дослідження метафоричної інтерпретації світу в мовній картині світу людини, у тому числі й політичного лідера, який за допомогою яскравих метафор перетворює суспільну свідомість, змінює національні уявлення про дійсність [84].

Згідно теорії концептуальної метафори, в основі метафоризації лежить процес взаємодії між структурами знань двох концептуальних доменів – сфери-джерела (*source domain*) і сфери-цілі (*target domain*). Сфера джерела є більш зрозумілою, конкретною й пов'язана з безпосереднім фізичним або просторово первинним досвідом [4, с.20].

Специфічні риси метафори полягають у тому, що вона може

актуалізувати різну тематику, як-от «*Politics – is power. Life – is travel*» [3, с. 27].

Дослідники вказують на можливість та необхідність об'єднання субституціонального, інтеракціоністського та синтаксичного підходів до аналізу політичної метафори, які не виключають один одного, а лише відображають різні перспективи розгляду одного феномену та мають свої сильні та слабкі сторони. Наприклад, було доведено на прикладі аналізу голландського політичного дискурсу, що існує залежність між частотністю метафор та суспільними кризами [63, с. 6-7]. На думку певних дослідників, метафора є не стільки когнітивним феноменом, скільки - соціальним. Насамперед вона розглядається як відображення спільних для певної групи людей імпліцитних категоризаційних структур, які значно впливають на «конструювання соціальної реальності» [89, с. 41].

Подібні факти, на думку авторів, ще раз підтверджують тезу про важливість ролі метафори як засобу впливу на процес прийняття рішень та як інструмент подолання проблемних ситуацій у політичному дискурсі.

Метафора - це неявне порівняння між однією ситуацією, яку часто погано розуміють, та іншою, яку зазвичай краще розуміти. Метафора функціонує за принципом семантичного заміщення за подібністю і подобою, формує нове сприйняття і змінює установки по відношенню до конкретної ситуації і до світу в цілому за аналогією з існуючою ментальною моделлю світу, на підставі усталених переконань і цінностей. У концептуальних метафорах відображаються історія та культура суспільства, його цінності, символи та ідеологія, це і стає будівельним матеріалом для нових когнітивних зв'язків, свідомих чи підсвідомих, національно-культурні конотації у частині метафор говорить про нерозривний зв'язок історії, культури та мови [92].

Метафоричні моделі, являючи собою мовні засоби впливу та маніпулювання, створюючи образ у політиці, є важливим механізмом мовного впливу на масового адресата.

Наше дослідження метафори англомовного політичного дискурсу виявило політичні образи, які можуть бути актуалізовані у вигляді наступних груп: «*natural phenomena*», «*sports*», «*theatre*», «*economics*», «*religion*», «*militaristic sphere*», «*migration*».

1. *Natural phenomena*. Про зміни політичної ситуації може свідчити метафоричне вживання слів *breeze*, *clouds*, *violent hurricane*, *storm* та ін. Таке представлення політики через природний феномен є присутнім, наприклад, у мовленні Барака Обами: «*Forty-four Americans have now taken the presidential oath. The words have been spoken during rising tides of prosperity and the still waters of peace. Yet, every so often the oath is taken amidst gathering clouds and raging storms» ... «*In the face of our common dangers, in this winter of our hardship, let us remember these timeless words. Let us brave once more the icy currents and endure what storms may come*» [The White House Speeches and Remarks. Archives]*

У своїй інаугураційній промові (*Obama Inaugural Address 20th January 2009*) президент виокремлює припливи процвітання *rising tides of prosperity* та тихі води миру *still waters of peace* як поняття щасливого буття на протилежність від збільшуючихся хмар *gathering clouds* та лютуючих буревієв *raging storms*, що визначають різноманітні перешкоди у політичному правлінні. Він ототожнює можливі складнощі з льодовими течіями та штормами *icy currents, storms*. Оскільки люди сьогодні дуже зацікавлено відносяться до змін у погоді, слідкують за прогнозами, Барак Обама вживає «погодні образи» як впливові чинники своєї помови.

«*Drain the swamp*» - осушити болото, представляє метафору, яку політики використовують, щоб сигналізувати про те, що настав час почистити корупцію в уряді. Ці слова перетворилися на заклик до об'єднання мільйонів незадоволених виборців, які відчувають, ніби усталені політичні лідери та інституції їх підвели. Наведемо повністю цитату Дональда Трампа: «*We will drain the swamp in Washington, D.C., and replace it with a new government, of, and by, and for the people. I'm asking the American people to rise*

above the noise and the clutter of our broken politics, and embrace the great faith and optimism that has been the central ingredient in the American character» [Remarks by President Trump at the World Economic Forum | Davos, Switzerland.].

У мовленні Рейгана ми бачимо такий приклад: «*My friends, we live in a world that is lit by lightning. So much is changing and will change, but so much endures, and transcends time»* [Second Inaugural Address of Ronald Reagan], де метафорічно блискавка «*lightning*» дорівнює несподіваним змінам, труднощам, небезпеці.

2. **Sports.** Метафорична модель «політика – це спорт», «спортивна гра» може реалізуватися у вигляді формули «політичні вибори – це спортивний ринг». Наприклад у мовленні президента Рейгана ми знаходимо такий приклад: «*Every blow we inflict against poverty will be a blow against its dark allies of oppression and war»* [Reagan, 1985]. Існує певна аналогія в Дональда Трампа між перемовинами та грою в покер «*Negotiation poker*», оскільки вважається, що вміння добре грати за запорука успіху, тобто успішні переговори.

Метафоризація поняття «*chess game*» передається як "хитрий хід, маневр, продуманий крок, тактичний, добре спланований хід", як-от у «*A brilliant move by Angela Merkel during the latest negotiations»*. Словосполучення «*brilliant move*» розуміється як своєрідний хід під час гри в шахи.

Основний об'єкт метафоричного перенесення спортивної метафори в політичну сферу - різноманітні вибори та дебати. Цей вибір може бути продиктований орієнтацією на вимоги змагатися, протистояння, конкурентну боротьбу, що пов'язує політичний дискурс та спортивно-ігрову метафоричну модель. У характеристиці Хіларі Клінтон при пропозиції її на пост президента ми бачимо метафоричний перенос образу успішного політика та члена бігової команди: «*I think this one is worth seeing because it`s sort of where she brings it all together and shows evidence of the other thing that a*

potential running mate has to bring to the trail ideally, at least, which is enthusiasm, energy -- especially if you are a candidate who's not used to filling arenas and might need to become one in time for the general election, you know, it might be helpful to *have a running mate* used to that, who can do that, who can bring thousands of people to their feet, who can basically get into a very large room and blow the lid off» [The Rachel Maddow Show, Transcript 27. 06. 2016].

Світ спорту грає одну з ключових ролей для метафоричного усвідомлення та вираження політичної сфери. Підтвердження знаходимо у промові Барака Обама: «*The road ahead will be long. Our climb will be steep ... There will be setbacks and false starts*». Єдність і схожість політичного дискурсу та світу спорту виражаються у відносинах змагальності.

Зауваження Барака Обама під час виборів: «*We have to remember that we're actually all on one team...And then if we lose, we learn from our mistakes, we do some reflection, we lick our wounds, we brush ourselves off, we get back in the arena, we go at it. We try even harder the next time... I've said before, I think of this job as being a relay runner. You take the baton, you run your best race and hopefully by the time you hand it off, you're a little further ahead, you've made a little progress. And I can say that we've done that and I want to make sure that handoff is well executed because ultimately we're all on the same team ... Families who enter our country the right way and play by the rules watch others flout the rules*» [New York Daily News. Archives.]. Будь-кого, хто обманює або не дотримується правил, не поважають і зазвичай не просять грати в гру після цього моменту. У політиці кандидати, урядовці та бізнес повинні діяти за правилами свого конкретного штату чи уряду, поважаючи інших залучених людей. У дискусіях про імміграцію люди з інших країн повинні грати за правилами, щоб отримати громадянство США.

Існує і такий умовивід: якщо політика – це змагання, то виборці – це уболівальники. Регулярне використання спортивної метафори у політичній промові формує у виборців психологію пасивного спостерігача, «*couch-potato electorate*» (домосидливий електорат), який надає перевагу «бути на дивані» і

спостерігати за тим, що відбувається, замість того, щоб брати активну участь у політичних виборах.

3. *Theatre*. Використання так званої «театральної метафори» у політичному медіатексті часто сприяє створенню негативного образу політика. Наприклад, у французькій передвиборчій кампанії проти Еммануеля Макрона, Марін Ле Пен було представлено, як «*plying the role of "people's candidate"*». Є, а це лише політична гра, обман, ілюзія, використання театральних масок задля досягнення цілком реальних політичних цілей, і, насамперед, перемоги у боротьбі влади. За допомогою словосполучення «*plying the role - «грає роль»*» підкреслюється нереальність даного факту, тобто те, що жодним народним кандидатом Марін ле Пен не є, а це лише політична гра, ілюзія використання театральної маски для досягнення цілком реальних політичних цілей, перемоги у боротьбі за владу.

Метафорично американську політику іноді називають політичним театром «*political theatre*», особливо коли здається, що політики виголошують промови або голосують за законопроекти в Конгресі, які здаються лише для показухи, а не для прийняття суттєвих урядових політичних рішень. Протягом кількох років на посаді президента Барака Обами демократи звинувачували республіканську партію у політичному театрі, коли вони блокували майже усі законопроекти демократів у Конгресі.

Ще одним прикладом є наступний: *Critics complain that too many Senators and members of Congress roll out the red carpet for lobbyists from large corporations and expect them to pass laws in their favor* [The White House Speeches and Remarks. Archives]. Метафорично, розстеляючи червону доріжку, означає, що хтось надзвичайно тепло приймає когось важливого. Використання концептуальної метафори заходить до концепції політичної дії як театрального виступу, причому така метафора підкреслює умовність того, що відбувається.

4. *Economics*. Глобалізація та економічна інтеграція мають тісний зв'язок з питаннями доведення аргументів політиками, оскільки

прагматичний потенціал метафори визначає аргументативно-мислительну діяльність адресата, що є однією з комунікативних цілей політичного висловлювання. Існує аксіома: «успішна економіка – це вдала політика». Економіка разом з політикою, тісно пов'язана з людьми та людським суспільством. Це настільки важливий аспект життя людей, що в повсякденній мові люди неминуче говорять на ті суміжні теми.

Як стверджують сучасні підходи дослідження, абстрактні поняття розуміються за допомогою метафор, що відображають конкретне та фізичне через абстрактне та нефізичне, тому абстрактні економічні поняття, структуровані в термінах метафори допомагають краще розумітися на політичній арені. Такі економічні метафори, як *«employees are human capital, the inflows of foreign capital, equity indexes fall, the rebound in stocks»* поступово ввійшли в спосіб мислення людей і стали складовою частиною їх концептуальної системи.

Механічна діяльність метафорично використовується для розуміння абстрактної економічної системи як цілі, яка також складається з різних частин, як-от: *«The American economy is operating well above capacity»*. Концептуалізація метафори має певне відношення до функціонування економіки. Багато знань, отриманих у результаті цього відображення, застосовуються для розуміння абстрактних економічних процесів. На міжнародному економічному форумі в Давосі Дональд Трамп представив WTO як машину, яка дозволила Китаю високо підняти свій рівень економічного розвитку: *"The World Trade Organization's been very unfair to the United States for many, many years, and without it, China wouldn't be China. China wouldn't be where they are right now. That was the vehicle that they used, and I give them great credit, and I also don't give the people that were in my position great credit because, frankly, they let that all happen, but the vehicle was the World Trade Organization"* [Remarks by President Trump at the World Economic Forum | Davos, Switzerland]. За допомогою метафори *«vehicle»* в одному ряду з іншими аргументами президент США створює яскравий

контраст темпів зростання економіки Китаю та США, звинувачуючи ВТО в пренебрежливому ставленні до своєї країни та несправедливій підтримці Китаю у противесі. Тобто, реалізується діючий компонент аргументації, націлений на переконання аудиторії у правоті свого розуміння ситуації, та на пошук односторонніх.

Під час виступу президента Байдена та прем'єр-міністра Італійської Республіки Мелоні перед двосторонньою зустріччю (July 27, 2023), американський президент, бажаючи привенути увагу до розвитку економічних зв'язків між двома країнами метафорично вживає дієслово «*fueled*» у значенні швидко і всоб'ємно зробили певну справу: «*Today, we're going to talk about our deepening economic connections, which fueled more than \$100 billion in trade last year. In my view, there's no reason why that can't increase*» [The White House Speeches and Remarks. Archives].

У промові Джо Байдена ми знаходимо метафоричне вживання «*supply chains*», що передає поняття стабільності в економічному розвитку: «*We're strengthening the American shipbuilding, supporting good union jobs, and bringing offshore wind supply chains back home.*

Before the pandemic, «supply chain» wasn't a phrase that most Americans ever thought about. But today, after delays in parts and products, everybody knows what a supply chain means and why they matter» [The White House Speeches and Remarks. Archives].

Метафори можуть розкривати як реальні, так і нереальні аспекти речей. Вони роблять це, встановлюючи перспективу, з якої можна розглядати певні описувані об'єкти. Розуміння світу через сприйняття метафори може становити справжній когнітивний прогрес, формувати і трансформувати людські думки та дії.

5. Religion. В політичному дискурсі відмічається певна кількість метафор щодо різних релігій та релігійних понять, котрі висвітлюють різні боки релігійної природи: «*May God bless you, and may He watch over the United States of America*» (George Bush). Використання релігійних метафор

американськими президентами має підтверджувати їх владу у світі, де влада є орієнтиром суспільства.

До цього ряду релігійних метафор можна зарахувати висловлювання Дональда Трампа про вбитого афроамериканця Джорджа Флойда: «*Hopefully George is looking down (from Heaven) and saying there's a great thing here that's happening for our country. It's a great day for him, it's a great day for everybody. It's a great day for equality*». Аргументування за допомогою метафори «*look down*» підвищує сприйнятливість адресата завдяки уособлення душі померлого, припущенням про його умиротворення в ілюзорному просторі у відповідь на вжиті в реальному світі заходи.

Інший приклад ми знаходимо у мовленні американського політичного діяча Патрика Б'юкенена з його розумінням американської політики після складнощів кризи 2020 року: «*America's future is as a promised land, not a crusader state*».

«*Promised Land*» - земля, яку Бог обіцяв Аврааму та куди за біблійним оповіданням мали прийти євреї, після виходу з єгипетського полону. У метафоричному сенсі це значить благодатний край, в який люди мріють потрапити. Благодатній землі протиставлено «*crusader state*» що позначає країну або територію, що піддається загарбницькими війнами та заворушеннями, ініційованими фанатичними радикалістами.

Новинні агенції, як-от, CNN, теж вдаються до подібних аналогій: «*The "heat hell" searing parts of the United States and southern Europe would have been "virtually impossible" without climate change*». Аргументи за допомогою релігійних метафор перешкоджають спрощеному розумінню певних явищ, ефективні метафори завжди вражають, навідь утворюють дезорієнтуючий ефект на адресата. Поводження з метафоричними виразами так, ніби вони є буквальними висловлюваннями призводить до того, що метафори перестають функціонувати як джерела розуміння, а скоріше вони засліплюють і обмежують рамки сприйняття та «використовують» адресата, скеровують його мислення.

6. *Military.* У політичному вжитку метафори воєнної сфери використовуються для вирішення передбачуваної суспільної проблеми, при цьому концепція займає місце окремого чи державного ворога у справжній війні. Вони можуть вживатися для проведення звичайної внутрішньої політики [4, с. 21]. Використання політичними представниками мілітаристських метафор служить не тільки для підготовки громадськості до прийняття виняткових заходів, але також дуже важливо переконати громадян змінити свою поведінку відповідно до цих заходів. Метафора воєнної сфери сама по собі є потужним риторичним інструментом, який впливає на внутрішню політику. Під час війни президент стає головнокомандуючим, а внутрішня політика переходить від керівництва Конгресу до Білого дому. Президенти США виявили, що оголошення війн і надзвичайних ситуацій є способом отримати більшу виконавчу владу за рахунок Конгресу. Замість того, щоб брати участь у довгостроковій розробці політики та дебатах, президенти можуть взяти на себе сферу внутрішньої політики, по суті, через промови та оголошення внутрішньої війни [73].

Реальність війни, а також архетипи війни часто присутні в інавгураційних та інших промовах американських президентів. Треба також взяти до уваги важливість військової індустрії для американської економіки та те, що війна часто є виборчим активом для американських виборів. Метафори воєнної сфери відображають силу лідерів боротися за свою країну проти «ворога», ким або чим би він не був: «*It is a weapon [moral courage of free men and women] that we as Americans do have*» [Second Inaugural Address of Ronald Reagan].

«*With the leadership of your Democratic members of Congress, we passed the Inflation Reduction Act — although a few Republicans did support it — the largest investment to combat the climate ever — ever anywhere in the world. All of \$368 billion*». Джо Байден у своїй промові від 20. 07. 3023 року пропонує отримати перемогу над кліматом, вживаючи метафорично фразу «*to combat the climate ever*».

Під час модерованої розмови віце-президента Харріс у Бостонському виставковому конференц-центрі штату Массачусетс, ми знаходимо репліку журналіста: «*But because you talked about just fundamental rights and how many of them, of course, are under attack, you have been a fighter — a forceful fighter and leader for fundamental rights and, of course, our right to do whatever we like with our own body. You have been on the frontlines when protecting our reproductive rights and, of course, justice in all of its forms*». В ній віце-президент нібито веде бойові дії за права людини (*rights under attack*), Харріс метафорично названа бойцем (*fighter*), який веде бій на передовій (*on the frontlines*). Цей приклад є ілюстрацією того, як різні семантичні риси використовуються для вираження різних значень.

7. Migration. Вживання метафор у міграційному дискурсі в даний час стало об'єктом пильної уваги багатьох сучасних лінгвістичних досліджень, тому що явище міграції населення, широко поширене сьогодні в усьому світі, є не лише складним соціальним, а й, насамперед, політичним, економічним, а також культурним процесом.

Проблема іміграції та імігрантів дуже гостро стоїть у сучасному світі. Тому політичне мовлення не може стояти поосторонь. Як вважає Шарлота Тейлор, велика кількість метафор, у яких мігранти є ціллю, майже завжди стосується іміграції, а не еміграції, і тому вони також часто взаємопов'язані з концептуальними рамками країни, у якій живе або куди переїжджає «чужа група» [95]. Переважна більшість прикладів показує, що метафора використовується для негативної характеристики мігрантів: «*invaders, criminals, animals, burden, pollutants*».

Типовою концептуальною метафорою, яка часто використовується в антимигрантському дискурсі, є потік імігрантів «*floods of immigrants*». Це належить до концептуальної метафори міграції як стихійного лиха «*natural disaster*». У цій концепції імігранти зображуються як повінь, що приходить хвилями, або як потік, що впадає в країну і руйнує країну «*floods, coming in waves, a stream, flowing into the country, and destroying it*».

Дегуманізуючі метафори імміграції переважають у публічному дискурсі в різних контекстах. Їх використання може викликати негативні емоції, такі як ненависть і страх, сприяючи висловлюванню ненависті, злочинам на ґрунті ненависті та все більш обмежувальній державній політиці щодо іммігрантів і біженців. Метафори «*immigrant as pollutant*», «*disorganized groups*», «*rabid animals*» присутні в політичному дискурсі ЗМІ про імміграцію, можуть мати серйозні наслідки для ставлення суспільства до іммігрантів. Метафора (migrants - guests) виявляється лише кілька разів.

Промова президента Обама про імміграцію допомагає розкрити, як певні політики думають про проблеми імміграції та урядову політику загалом.

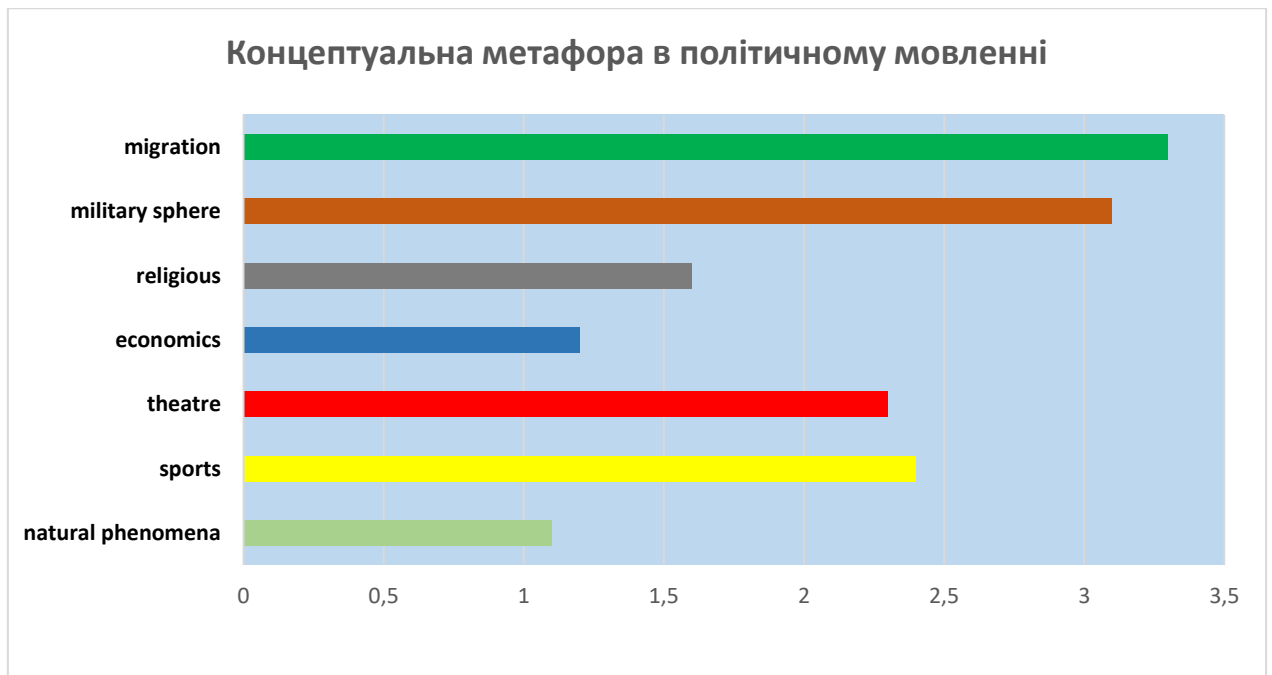
Президент Обама докладав зусиль, щоб описати, як почуваються іммігранти, які ще не мають грін-карти чи громадянства. Незалежно від того, прибули вони сюди нелегально чи народилися від батьків-нелегалів, цих іммігрантів описували як замкнених у площині минулого. Однак, як вважає мовець, сьогодні імігранти – це люди з безграничними можливостями: «*For more than 200 years, our tradition of welcoming immigrants from around the world has given us a tremendous advantage over other nations. It's kept us youthful, dynamic, and entrepreneurial. It has shaped our character as a people with limitless possibilities – people not trapped by our past, but able to remake ourselves as we choose*» [В. Обама].

Європейські політичні діячі теж активно коментують проблему іміграції, наприклад, Сільвіо Берлусконі назвав кризу біженців "*human tsunami*", оскільки Європейський Союз із надзвичайною стурбованістю сприймає драматичний вплив біженців на італійський острів Лампедуза. Він виступав за «*відкриття європейських дверей / opening the European door*», щоб Італія могла краще справлятися з потоком біженців. Європа не повинна «*зачиняти двері / shut the doors*» для біженців. Інші політики вважають, що: «*We would like to take everyone on our ship, but it's not big enough, everyone*

would sink». Метафричне порівняння Європи з кораблем стає доволі актуальним символом.

Щодо США, проблема міграції є теж однією з найактуальніших. Наприклад: *Dr. Bastida had a dire prediction: "It will be an economic tsunami."* Кажучи про потік мігрантів до Нью Йорка [The New York Times, 24.11.201]. Також *«large and rapid inward migration flows»* - потоки води асоціюються з великими людськими масами. На думку Д. Трампа, мігранти, це *«...a cancer that we cannot allow to metastasize. We have to fix this»* [The New York Daily News, 2016].

Узагальнимо, що метафори гоупи «міграція» можуть виконувати важливі соціальні функції: їх можна використовувати для дегуманізації Іншого (у цьому випадку біженців та мігрантів), легітимізації та делегітимізації вербальних і фізичних дій (наприклад, словесного та фізичного насильства проти біженців, включаючи мову ненависті та злочини на ґрунті ненависті), а також як викликати емоції (викликати як страх, так і гнів) і зменшити чутливість аудиторії». Політичні виступи у ЗМІ, прагнуть здійснити вплив на адресата, нав'язати йому свої думки та перні політичні погляди. У цих виступах використовується «забарвлена інформація»: гнівна чи спокійна, співчуваюча чи засуджувальна, серйозна чи глузлива, позитивна чи негативна, нейтральна чи конфліктна - залежно від цього, як адресант хоче вплинути світогляд одержувача. Торкаючись проблеми міграції, політики часто впливають на емоції людей, грають на почутті обов'язку, інших моральних установах.

Нами було проаналізовано 152 випадки вживання метафори в політичному дискурсі. Було проаналізовано англомовне мовлення американських, британських та європейських політиків та журналістів, котрі були задіяні в написанні політичних новин. За результатами дослідження виявилася наступна картина: найчастотнішими за кількісним показником виявилися метафори груп *military sphere* 31 та *migration* 33 одиниці, що може бути пояснено необхідністю доведення актуальної інформації до адресата та здійсненні на нього впливу, з метою скерувати сприйняття означених проблем. Далі дві групи прикладів *sports* 24 та *theatre* 23 одиниці вказують на бажання задіяти усі риторичні можливості ораторами з метою привернути увагу адресата до певної інформації, зробити її яскравою та пам'ятною. Актуальним виявилось вживання метафор, побудованих на основі релігійної тематики 16 одиниць. Як бачимо певна кількість людей є віруючими, і для них подібна метафоризація текстів слугує орієнтиром. Найменшу кількість випадків виявили станні групи *economics* 14 та *natural phenomena* 11 відповідно.

Політичний діяч, використовуючи метафори, що відносяться до різних понятійних сфер, створює альтернативну картину реальності, щоб найбільш ефективно впливати на когнітивну сферу адресата, викликати у нього

реакцію у відповідь і переконати діяти відповідно до запропонованого плану того, хто говорить. В політичеській речі метафорическая аргументация является одним из способов изменения политических воззрений аудитории: зачастую метафоры используются для воздействия на эмоционально-волевую сферу адресата и создания необходимого для выступающего отношения к рассматриваемым реалиям.

Висновки до розділу 2

Результатом практичного дослідження другого розділу став аналіз промов та виступів таких політиків: президентів США Джо Байдена, Барака Обама, Біла Клінтона, Дональда Трампа, віце-президента США Камали Харіс, прем'єр-міністрів Вликобританії Тоні Блера, Терези Мей, Ріші Сунака, Девіда Кемерона, та лідера лейбористської партії Великобританії Джеремі Корбіна а також політичних матеріалів на віртуальних сторінках агенції CNN.

Було розглянуто різноманітні частотні способи лінгвістичної аргументації та встановлено, що наявність близького контакту з аудиторією, ототожнення мовця з адресатом переслідує мету максимально скоротити дистанцію під час промови, Це зазвичай відбувається за рахунок апеляції таких константів, як-от: *family, health, money, love*, та інших, а також вживання займенників *we, our*.

Ефект об'єктивності мовлення вибудовують причинно-наслідкові зв'язки між висловлюваннями, статистичні дані, факти з минулого, свідчення очевидців, посилення на власні спогади тощо. Частотним виявляється вживання антитези з метою переконати в правильності вибору майбутнього, своїй правоті, підсилити ефект фактів, що наводяться. Відмічається прийом подачі матеріалу за принципом «плюс-мінус», коли «своє» як позитивне протиставляється «чужому» як негативному.

Опора в мовленні на стереотипи, соціальні норми та авторитети сприяє переконанню, підсилює почуття приналежності до певної соціальної групи, яка вже розділяє названий досвід або оцінку. При створенні мовних стереотипів відіграють важливу роль ключові слова, впровадження яких навіть в семантично порожні фрази надає цим висловам певної впливової сили.

У дослідженні було виділено особливі маніпулятивні прийоми: 1) зміщення фокусу уваги для перенесення уваги адресата з основних проблем на деталі, щоб склалося враження, що проблеми були розв'язані; 2) вживання слів-команд за допомогою, дієслів «*think, listen, do, go, start*», що передбачає гру на гонорі адресата, його бажанні бути професійним та компетентним; 3) прийом трюїзмів як навіювання потрібної для маніпулятора ідеї, що повинна без сумніву сприйматися як правильна та правдива.

Словниковий склад політичних виступів представлено політичною лексикою, як-от політичними термінами, ідеологемами, ярликами тощо. Вона здатна формувати емотивну складову інформації та бути одним із аспектів емоційного впливу. До другої групи відноситься загальноживана лексика.

Більшість виступів та промов є емоційно забарвленими. Найбільш ефективним вважається вплив, що поєднує в собі елементи раціонального та емоційного. Апелювання до емоцій адресата здатне змінити його думку, переконати у чомусь, збільшити вплив фактологічної інформації. Нагнітання страху може сприяти збільшенню підтримки діючих політичних лідерів. Породженню страхів сприяють посилення на різні форми кризи: у науці, творчості, політиці (*a war on science, creativity crisis*), агресивні політичні дискусії (*venom of political debate*), дискурс, що нагадує «бої в клітці» (*discourse is about a cage-match*).

Слова підсилювачі в розглянутому політичному мовленні прагнуть скорегувати увагу адресата на певних елементах промови, уточнюють смисл усієї фрази, надають логічний наголос.

Нами було відмічено різноманітні політичні евфемізми та дісфемізми. Вони здатні надавати словам вагу та емоційний вплив. Велика кількість евфемізмів у політичному мовленні пов'язується з проблемами міграції, Евфемізми служать способом уникнення однозначної та конкретної номінації проблеми, допомагають контролювати кількість і якість переданої інформації.

За-для привернення уваги та здійснення впливу політичні діячі вдаються до утворення або запозичення нових слів, вживають різноманітні повтори, вживають пасивні конструкції з дієсловами «*to seem, to believe, to consider*», конструкції з семантикою говоріння. Також можна зазначити, що механізм впливу ритмізованих і римованих текстів схожий з алітерацією з метою навіювання певної інформації. Перерахування різних темпоральних періодів на початку кожної наступної фрази доводить систематичність та серйозність поданої інформації.

У своїх виступах політики вживають різні інформаційні стратегії як спосіб лінгвістичної аргументації. До них ми відносимо: 1) тактику документування інформації до чого належить цитація текстів договорів, декларацій, документів тощо. Аргументом при вживанні тактики документування інформації може бути цитування статистичних даних. Таке цитування покликане «документально» підтвердити положення та думки, які є предметом обговорення. 2) Тактика посилення на авторитетне джерело сприяє програмуванню настроїв, дій адресата та допомагає контролювати його «інформаційні смаки». Цитування докладів офіційних осіб та експертів тощо, дозволяє реалізувати так звану додаткову, контекстуальну аргументацію. 3) При тактиці автоцитатних посилення політик апелює до власного авторитету з метою продемонструвати свою впевненість у розвитку ситуації, наблизити себе до адресата нібито довіряючи йому свою особисту точку зору і таким чином привернути його на свій бік. Оцінні судження з посиленнями на власний авторитет переслідують мету переконати в їх вагомості.

В політичній промові сила пояснювати за допомогою метафори часто поєднується з силою переконувати. В проведеному дослідженні метафор англомовного політичного дискурсу було виокремлено образи, які можуть бути актуалізовані у вигляді наступних груп: «*natural phenomena*», «*sports*», «*theatre*», «*economics*», «*religion*», «*militaristic sphere*», «*migration*». За кількісним показником найчастотнішими виявилися метафори груп *military sphere* та *migration*. Вживання метафор, що відносяться до різних понятійних сфер, здатне створити альтернативну картину реальності, вони впливають на когнітивну сферу адресата та сприяють позитивній оцінці політичного мовлення.

РОЗДІЛ 3

АНГЛІЙСЬКА МОВА У СТАРШІЙ ШКОЛІ УКРАЇНИ

3.1. Сучасні виклики при навчанні англійської мови у старшій школі

Викладання англійської мови в епоху глобалізації має свої особливості та проблеми: насамперед, це зміна змісту навчання англійської мови, методів та засобів навчання відповідно до вимог сучасного соціуму. В українському суспільстві актуальною проблемою для педагогічної теорії та практики залишається питання удосконалення навчального процесу старшої школи, активізації пізнавальної діяльності учнів, їх творчого розвитку, розширення сфери інтересів, особливо при вивченні англійської мови. Теоретична база впровадження профільного навчання поєднує закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Концепції профільного навчання у старшій школі, Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти та інших нормативно-правових документах.

Англійська мова займає визначне місце у системі сучасної середньої освіти завдяки наявності в неї різних функцій, як-от: комунікативних, пізнавальних, соціальних тощо. Вона сприяє всебічному пізнанню навколишнього світу та розширенню його кордонів, охоплює різні англійськомовні країни, розкриває особливості їх культури, побуту, історії.

Вивчення англійської мови у старшій школі спирається на фундаментальність сучасних дидактичної, психологічної та методичної наук, та враховує те, що різні точки зору функціонують на основі взаємодоповнюваності та набувають максимальної ефективності за певних умов організації навчального процесу [45].

Профільне навчання є одним із ключових напрямів модернізації та удосконалення системи освіти нашої держави й передбачає реальне й планомірне оновлення школи старшого ступеня і має найбільшою мірою враховувати інтереси, нахили і здібності, можливості кожного учня.

Профільне навчання іноземної мови – це цілеспрямована підготовка учнів до подальшої навчальної і/або професійної діяльності, пов'язаної з використанням іноземної мови як об'єкта майбутньої (професійної) діяльності або як засобу професійної комунікації [43, с. 4].

Компетентісно спрямований підхід розширює прагматичну складову мети навчання англійської мови у старшій школі, коли учні мають можливість розвивати свою комунікативну компетентність, за допомогою якої формуються ключові компетентності, а також (на профільному рівні навчання) формується професійна компетентність за-для виконання завдань соціальної та професійної взаємодії у різних сферах життєдіяльності людини. Ці компетентності умовно можна диференціювати на такі сфери: загальнокультурного розвитку і успішного функціонування в суспільстві; успішного функціонування в комунікативно-інформаційному середовищі; навчально-пізнавальні компетентності та готовність до безперервної освіти [1, с. 24].

Одним із шляхів модернізації національної системи освіти, який зумовлений зміною мети навчання та зростанням вимог батьків і суспільства до якості освіти випускників, їх конкурентноспроможності на ринку праці, осмисленого вибору професії та власної самореалізації – є впровадження профільного навчання у старшій школі. У новій концепції під профільним навчанням розуміють «вид диференціації й індивідуалізації навчання, що дає змогу за рахунок змін у структурі, змісті й організації освітнього процесу повніше враховувати інтереси, нахили і здібності учнів, їх можливості, створювати умови для навчання старшокласників відповідно до їхніх освітніх і професійних інтересів і намірів щодо соціального і професійного самовизначення» [45]. Досвід розвинених країн показує, що профільне навчання скеровує учнів у напрямку успішного працевлаштування та подальшого продовження освіти з метою набуття професії.

На теперішньому етапі міністерство освіти і науки України розробляє план з впровадження англійської мови на 2023–2026 роки. Міністр освіти і

науки Оксен Лісовий, коментуючи внесення Президентом у Верховну Раду законопроєкту про надання англійській мові статусу міжнародного в Україні, зауважив, що «англійська мова – це мова науки і глобального світу. Усі сучасні дослідження в різних сферах публікують англійською. Знання мови дає можливість читати першоджерела і бути в контексті сучасних політик, а це дозволяє не лише наздоганяти світ, а й формувати тренди. Бути активними гравцями на міжнародній арені» [54].

Вивчення англійської мови у 2023/2024 навчальному році здійснюватиметься за для учнів 10 – 11 класів за Державним стандартом базової та повної загальної середньої освіти, затвердженим Постановою КМУ від 23 листопада 2011 року № 1392, та Типовою освітньою програмою закладів загальної середньої освіти III ступеня (профільна середня освіта), розробленою на виконання Закону України „Про освіту” і затвердженою наказом МОН від 20.04.2018 № 407 (у редакції наказу МОН від 28.11.2019 № 1493).

За-для поглибленого вивчення англійської мови, Британська Рада пропонує декілька корисних сайтів, серед яких можна відмітити: Навчальний відео-серіал Word on the street (рівні B1, B2) <https://tinyurl.com/yc44nndh>; граматичний практикум <https://learnenglish.britishcouncil.org/grammar>; лексичний практикум <https://learnenglish.britishcouncil.org/vocabulary>; Express Publishing матеріали для сприймання на слух (рівні A2 – B1) <https://foliobooks.com.ua/ua-teachers-room>; методичні поради, посилання на платформи для організації дистанційного навчання Quizlet <https://tinyurl.com/y8yl7oel> та інші.

Іншомовна діяльність у межах освітнього процесу в школі має ознаки цілісності (мова – сукупність видів мовленнєвої діяльності) та організованості (взаємодія всіх видів мовленнєвої діяльності); вона тісно пов'язана зі змістом освіти і має ряд особливостей. Старшокласник повинен не лише завчити певний обсяг навчального матеріалу і відтворити його на заліку чи екзамені, але й розмістити цей матеріал в довготривалій пам'яті з

метою подальшого багаторазового відтворення та використання. Володіння англійською є обов'язковим для ІТ сфери, для всіх компаній, які ведуть діяльність за кордоном, саме на ньому публікуються останні напрацювання в області медицини тощо. Відмітимо, що майже на кожному уроці відбувається формування мовних навичок, і мовний матеріал потребує постійної систематизації та контролю рівня засвоєння. Урок іноземної мови у старшій школі, на якому в основному стоїть на меті формування, розвиток та вдосконалення умінь і навичок іншомовного спілкування [1, с. 25],

Сьогодні при вивченні англійської мови існує проблема, котра йде ще з минулого століття: учень знає правила, досконально визує підручник, але не може вести бесіду з іноземцями, замовкає або боїться щось казати. Інакше кажучи, учень освоїв лексичний матеріал, граматику, виконував навіть аудіювання, але, коли стає потрібним вести живу розмову, ці навички повністю втрачаються. З цією проблемою вже намагаються боротися, впроваджуючи нові форми навчання, інтерактивні, творчі заняття та практику, змінюючи сам підхід до викладання.

Ефективність формування в учнів комунікативної компетентності залежить від неперервності, цілісності, системності та наступності під час вивчення іноземних мов. Однією з причин цього є розрив наступності при вивченні англійської мови. [10, с. 40]. Комунікативно-діяльнісне спрямування уроків іноземної мови у старшій школі передбачає реалізацію проектних, ігрових, проблемно-пошукових, нетрадиційних методів навчання іншомовного спілкування, що зумовлено не тільки цілями навчання, а й віковими особливостями старшокласників і їхнім навчальним досвідом [1, с. 23].

Наступність у вивченні англійської мови передбачає послідовність і системність у розташуванні навчального матеріалу, зв'язок і узгодженість ступенів і етапів навчально-виховної роботи, усвідомлення пройденого на новому, більш високому рівні, підкреслення набутих знань новими, розкриття нових зв'язків, завдячуючи чому якість знань, умінь і навичок

підвищується [32, с. 42].

Як вважають дослідники, необхідно більше уваги приділяти залученню учнів до різних форм і методів навчальної діяльності на уроках та позаурочний час, використання на уроках наочності, елементів інноваційних технологій, залучення здібних учнів до науково-дослідницької діяльності, оскільки це розширює пізнавально – творчі комунікативні можливості учнів. Значною мірою вирішенню цих завдань сприяє розвиток усіх ключових компетентностей у процесі навчання іноземної мови.

Потрібно активізувати пізнавальну діяльність та формувати поряд із комунікативною компетенцією окремі компетенції, наприклад, дослідницької компетентності. Ця компетентність передбачає наявність таких складових:

- мотиваційно-ціннісна складова поєднує систему мотиваційно-ціннісних і емоційно-вольових ставлень учнів до навколишнього світу, до діяльності, до інших людей, до самого себе і своїх здібностей;

- когнітивна складова включає систему знань про природу, суспільство, мислення, засоби діяльності, засвоєння яких забезпечує формування у свідомості учнів наукової картини світу, озброює діалектичним підходом до пізнавальної та практичної діяльності;

- діяльнісно-практична складова представляє досвід творчості (на основі розумових операцій репродуктивного, продуктивного і евристичного типів) і розглядається як системотвірна властивість;

- ціннісно-сміслова складова передбачає оцінку можливості використання різноманітних навчальних моделей для виішення проблем оцінювання та коригування набутих результатів дослідження [17, с. 84].

Оскільки формування дослідницьких компетентностей відноситься до основних завдань профільного навчання, основу дослідницьких компетентностей старшокласників складають предметні дослідницькі компетентності.

У середній загальноосвітній школі спостерігається незадоволеність як викладачів англійської мови, так і учнів та їхніх батьків результатами

навчання англійської мови, що спричиняє гостру необхідність пошуку шляхів підвищення ефективності її вивчення. Особливо це актуально щодо англійської мови, яка сьогодні є мовою міжнародного спілкування та однією із світових мов. Правильно організований пізнавальний інтерес як носій зовнішніх та внутрішніх ресурсів сторін спільної навчальної діяльності у школі є найважливішим фактором удосконалення процесу навчання.

Підвищенню пізнавального інтересу сприятиме реалізація головних цілей навчання англійської мови, а саме: практичної, загальноосвітньої, розвиваючої та виховної. Пріоритетну значимість набуло навчання англійської мови як засобу спілкування і узагальнення духовної спадщини англійськомовних країн. Англійська мова як предмет міжкультурної освітньої ланки збагачує учнів в багатьох сенсах, оскільки підвищує не тільки практичний ефект навчання, що виражається в придбанні нового знання, а й сприяє формуванню людини як особистості [9, с. 46].

Доволі ефективним шляхом підвищення якості оволодіння англійською мовою учнями старших класів середньої загальноосвітньої школи є комплексне становлення пізнавального інтересу засобами лінгвокраїнознавства, що передбачає одночасне, цілеспрямоване та планомірне засвоєння мовних явищ та країнознавчої інформації. Застосування лінгвокраїнознавчого підходу в процесі навчання англійської мови для становлення пізнавального інтересу школярів старших класів дозволяє створити умови для активної взаємодії вчителя та учня, в результаті яких відбувається розвиток та саморозвиток як педагога, так і старшокласника, який стає суб'єктом активної пізнавальної та творчої діяльності. Використання діяльнісного системно-комунікативного підходу до вивчення іноземної мови, коли діяльність з її оволодіння включається в іншу діяльність, передбачає активне накопичення лінгвістичної та екстралінгвістичної інформації, котра є необхідною для подальшого розвитку особистості учнів [43, с. 32-33].

При особистісно зорієнтованому підході організація навчання

англійської мови на уроці зумовлює роль учня як рівноправного партнера вчителя під час виконання іншомовної комунікативної діяльності, який активно демонструє власні інтереси, уподобання та комунікативну позицію. самоконтроль, взаємоконтроль, Все це передбачає рефлексію учнів, взаємонавчання, взаємодопомогу. На уроках створюються ситуації вибору в різноманітних видах мовленнєвої діяльності, використовуються проблемні завдання різного ступеня складності, здійснюється організація індивідуальної діяльності учнів з метою усвідомленого засвоєння ними мовленнєвого матеріалу [1, с. 23-24].

Навчання англійської мови учнів старшого шкільного віку буде успішнішим, якщо формування у них навичок і вмінь іноземного усного і писемного мовлення забезпечуватиметься сукупністю різних умов:

- урахуванням специфіки іншомовного матеріалу;
- ефективним поєднанням різних організаційних форм навчання на уроці;
- інтеграцією занять з іноземної мови у різноманітні види діяльності (ігри, конкурси, конференції, укладення портфоліо, вікторини, ток-шоу);
- поєднанням методів особистісно орієнтованого навчання англійської мови в межах комунікативного методу з оптимальними прийомами і засобами навчання [9, с. 45].

Сучасна українська школа має зробити усе мовливе за-для гармонійного розвитку цілісної особистості, особливу увагу приділивши учням старшої школи з їх здібностями, потенційними можливостями та обдарованістю. Необхідно забезпечити умови для якісної освіти старшокласників у відповідності з їхніми індивідуальними нахилами, можливостями і потребами, враховуючи забезпечення професійної орієнтації учнів на майбутню діяльність. Цьому сприятиме використання онлайн-дошки, комп'ютерних відеоігор, ілюстрацій для роботи з текстами, використання кінофільмів, звукозаписів тощо. Це все збагачує методику

викладання, урізноманітнює методичні прийоми навчальної діяльності та приваблює учнів новизною і свіжістю.

3.2. Навчання аргументовного мовлення на уроках англійської мови у старшій школі

Для сучасної загальноосвітньої української школи формування навичок універсального призначення є однією з актуальних проблем. Саме вони дозволяють успішно реалізувати потенційні можливості особистості в аспекті самоосвіти та саморозвитку, що відображається в установці бути здатним вчитися самому. Її подолання слід пов'язувати із засвоєнням різних способів дії, серед яких особливе положення займають пізнавальні дії, затребуваним виразником яких, безсумнівно, є аргументація.

На думку В. Г. Редько, розвиток навичок критично мислити та аргументовно висловлюватися є невід'ємною частиною модернізації сучасної української школи взагалі та оптимізації навчання англійської мови зокрема. Сучасні погляди на навчання англійської мови передбачають вміння вчителя організувати продуктивну навчально-пізнавальну та творчу діяльність учнів для забезпечення реалізації особистісного когнітивного та креативного потенціалу, що дає можливість опанувати стратегії освітньої діяльності й отримати ефективний самостійний досвід вивчення та використання англійської мови в різних ситуаціях і умовах самореалізації та саморозвитку [46, с. 651-652].

За-для формулювання аргументовного вислову учням, потрібно докласти чимало зусиль. Причини цього криються в обмежених тимчасових можливостях навчання, в особистісних особливостях учнів, недостатню сформованість у них вміння аргументації, а також у слабкому інтересі та недостатності знань з предмета. Для того щоб учні могли б долати бар'єри, що виникають у даному випадку, вчитель повинен зуміти не тільки правильно мотивувати їх до вивчення предметного змісту, але і створити умови для виконання певних завдань в аргументаційному ключі. Цілісна

технологічна процедура відображення базових видів діяльності учнів старшої школи при навчанні англійської мови передбачає їх спонукання до вивчення предметного матеріалу, залучення до його аналізу, виконання дій щодо засвоєння та оцінки знань, способів дії із застосуванням відповідних дидактичних засобів. Тобто, залучаються такі компоненти: мотиваційний, проєктувальний, виконавчий та оціночний.

Учні мають зрозуміти, що аргументація найчастіше представляється як засіб переконання, призначений для розумного обґрунтування будь-якого твердження з допомогою інших тверджень. У повсякденному пізнанні аргументація сприймається як спосіб переконання людини у істинності чи правильності думок, стану справ чи дій.

Сьогодні існує необхідність не просто навчити учнів старшої школи правильно висловлюватися на англійській мові, а й вести полемічну бесіду, відстоювати свою точку зору, вміти правильно подавати інформацію, апелювати до фактів, спорити, презентувати власну думку. Усе це спирається на навички аргументованого висловлювання. Як відмічають науковці, навички аргументації сприяють:

- здатності спілкуватися не тільки державною, але й англійською мовою;
- становленню поваги до іншого комуніканта та більш активну позицію на шляху вміння домовлятися;
- розвитку компетентності у сфері культури мовлення;
- критичному мисленню через реалізацію власних ідей, що має допомогти при вирішенні проблемних ситуацій тощо;
- набутти асертивні вміння, що передбачає здатність людини не піддаватися впливу/маніпуляціям [47, с. 151].

Крім виконання вправ за-для закріплення навичок граматично правильно оформлювати речення як в активному способі так і в пасивному, передавати чуже мовлення, бажано донести учням існуючі варіанти

мовленнєвого оформлення аргументів у вигляді стандартно розповсюджених словосполучень та речень, наприклад:

1. Аргументом на користь моєї думки може бути те, що... / *An argument in favor of my opinion may be that...*

2. Довести своє твердження я можу такими аргументами: по-перше, по-друге... / *I can prove my statement with the following arguments: firstly, secondly...*

3. Доказом цього може бути... / *The proof of this can be...*

4. Підтвердженням цього є... / *This is confirmed by...*

5. Спробую переконати вас такими аргументами... / *I will try to convince you with the following arguments...*

6. На користь своєї думки можу навести такі аргументи... / *I can give the following arguments in favor of my opinion...*

При навчанні монологічного мовлення за тематикою програми можливо запропонувати підготувати доповідь за таким планом:

First express your opinion ("I think...").

Next, justify it ("... because ...").

The next stage is to give examples that will support the previous words ("For example...").

Don't forget the conclusions ("Therefore...")!

Правильно розставити аргументи на уроці може допомогти завдання, що спрямоване на розділення аргументів на «сильні» та «слабкі», як-от: *Because I think so; everyone says so; this is guaranteed by the Constitution of Ukraine; I just know what I should do; because adults are an example for their children; because I want to; because we are all different; this is my life; I state that on the base of my experience; I think so; it is so stated in the current English spelling dictionary.*

Набути навички аргументовного вислову можна шляхом порівняння. Тобто ви можете запропонувати учнім порівняти систему середньої освіти в

Україні та у Великобританії. В результаті учні мають зібрати по сім аргументів на користь тієї чи іншої системи освіти. Наприклад:

- More discipline, more caring teachers, less bureaucracy and an active parenting community;
- complete freedom of action, game programs and modern offices;
- if the child is ready to study hard, he can enter by competition to a strong school or lyceum, which are mostly public;
- cheaper private school;
- Ukrainian educators are more loyal to pupils, when problems arise, they go to meet parents and are ready to show flexibility;
- in Ukraine, at the request of the parents, the student will be easily dismissed from the lessons and his long absence will not be taken into account if there is a certificate;
- in the U.K. all vacations and trips must be planned exclusively during vacations or with the personal permission of the director;
- in Ukraine, teachers are much closer to parents. Mainly because their phone and messengers are always available;
- communication is more formalized, mostly via e-mail.

Учні мають бути свідомими про те, що вони говорять і також відповідати за те, що вони говорять, бути мативованими.

За-для навчання аргументовно висловлюватися в Україні введено тренінги ефективної аргументації, дебатні онлайн школи, які спрямовані на розвиток інтелектуальних здібностей та виховання молоді як активних громадян. Дебати розвивають критичне мислення, формують навички переконливої аргументації, публічних виступів, розвивають усне та письмове мовлення, сприяють ефективному спілкуванню. При цьому учні реалізують себе через колективно-групову взаємодію, в основі якої лежить аргументація різних точок зору з метою вирішення певної проблеми. Сьогодні Існують різні дебатні формати: як побудувати переконливі аргументи та як взяти участь у дебатах онлайн; набути навички публічних виступів, навчитися

роботі в команді та участі у дебатах; розвивати критичне мислення, усне та письмове мовлення, презентаційні навички та ефективно взаємодіяти з однолітками. Взагалі учні отримують можливість формулювати інформацію в різних варіантах для більш ефективного сприйняття людьми з різними формами мислення, не губитися при найсильніших аргументах опонента, переконливо підносити власну інформацію.

Функціональні особливості адаптації аргументації у ситуаціях навчальної взаємодії явно вимагають більш чіткого опису та визначення. Підкреслимо, що навчання аргументації у процесі предметної підготовки є непростим дидактичним актом, який окрім засвоєння відповідного матеріалу та комунікативних способів дії вимагає ще розвитку ситуативного та творчого мислення, уміння висловлювати свою точку зору чітко та зрозуміло для оточуючих.

В сучасних реаліях зростають вимоги до випускників шкіл з високим рівнем професійно орієнтованої англійської комунікативної компетентності, котрі здатні приймати активну участь у процесі міжкультурного спілкування. Поняття «професійно орієнтований» передбачає вивчення іноземної мови з урахуванням особливостей майбутньої професії чи спеціальності. На формування навичок ефективного ведення професійно орієнтованої дискусії англійською мовою на уроках необхідно використовувати систему вправ.

Спочатку виконуються вправи з метою формування умінь розпочинати діалог, підтримувати бесіду, визначати мету розмови. На цьому етапі виконуються керовані рецептивно-репродуктивні та умовно-комунікативні вправи на імітацію, відповіді на запитання, на запит певної інформації, а також повідомлення інформації: *Am I right to see that this way? We'd like to know/hear about...*

Далі бажано виконувати вправи, спрямовані на розвиток в учнів таких умінь: розуміння змісту текстів, обговорення професійної проблематики щодо змісту текстів, уміння висловити думку щодо певної ситуації, протиставляти свою точку зору іншим: *The other way of dealing with this would*

be ... This time I hope that... Вправи імітують спілкування, наближене до реального життя та передбачають групову взаємодію (робота в парах, мікрогрупах).

На завершальному етапі метою виконання вправ є формування та розвиток умінь висловлювати свою думку, вираження згоди чи незгоди, підбиття підсумків, а також формування та розвиток умінь висловлювати своє оцінне ставлення: *Coming to a conclusion..., To sum up..., As a result..., In general... After all I mean...*

Професійно орієнтована компетентність у розмові англійською мовою учнів випускних класів старшої школи - це здатність відповідно до ситуації спілкування користуватися вербальними та невербальними засобами комунікації при реалізації поставлених завдань; це аргументовне мовлення, послідовність та полемічність висловлювань, нерозривно пов'язані зі спонтанним застосуванням лексичних одиниць та граматичних структур.

Одним із компонентів англомовної комунікативної компетентності є компетентність говоріння, яка забезпечує ефективне усне спілкування з урахуванням мовних, мовленнєвих, соціокультурних норм, ситуацій та намірів. Відповідно до Загальноєвропейських компетенцій володіння англійською (іноземною) мовою [14; 15] учень 11 класу повинен вміти брати участь у діалозі з достатнім ступенем невимушеності та спонтанності, так, щоб відбувалася природна взаємодія з носіями мови; він має брати активну участь у дискусії у знайомих контекстах, викладаючи та захищаючи свою точку зору.

Ми вважаємо, що аргументативний дискурс, що реалізується в педагогічному спілкуванні, є благодатним ґрунтом з погляду дослідження та розвитку технологій навчання. У цьому відзначимо важливість формування в педагогів комунікативно-мовленнєвих знань про риторичні фігури, та важливість вироблення навичок усвідомленого їх використання під час вирішення тих чи інших завдань навчання.

3.3. Політична лексика у рамках вивчення розділу «People and Society» за темою «Great Britain on the Political Arena» для 11 класу

Наведемо приклад уроку на тему «*Велика Британія на Політичній Арени*» / «*Great Britain on the Political Arena*»

Предмет: Англійська мова

Навчальний рівень: Старша школа 11 клас.

Прилади: відео-магнітофон, ноутбук, планшет, інтерактивна дошка, підручник, зошит.

Мета урока / Objectives

Освітня – develops pupils' listening and verbal skills (i.e. active listening with undivided attention, showing interest, asking questions, and avoiding interrupting or judging) to form the knowledge of new vocabulary on the topic "Political system of Great Britain" and the ability to use new vocabulary on the subject of the lesson;

Розвивальна – develops pupils' oral and dialogical speech skills; develop the ability to work with the given pieces of information, participate in discussions, defend one's point of view on the problem; skills on the basis of dialogical communication that help with socialization and classroom performance, as well as with stressless communication in all other areas of their life);

Практична – to improve pupils' communicative skills (ability to convey ideas and information through the use of written and spoken language, including non-verbal and visual communication, reinforcing active listening, asking open-ended questions, verbal reaction to visual and non-verbal communication forms, fostering critical thinking;

Виховна – cultivates the culture of communication, friendly and tolerant attitude to each other, and ability to defend one's point of view (the major elements of culture are *symbols, language, norms, values, and artifacts*. Language makes effective social interaction possible and influences how people conceive of concepts and objects) During the lesson expanding knowledge about the political

systems of the world, fostering a tolerant attitude to the history, culture, and traditions of the country whose language is being studied.

Procedure / Хід уроку

Привітання:

- Good morning, pupils!
- I am so glad to see you healthy and in good mood today!
- Sit down, please.
- Who is on duty today? Who is absent?

I. Introduction / Вступ

Teacher: Pupils, today we have an unusual and very interesting lesson. We are going to speak on a very vital and important topic «*Great Britain on the Political Arena*». Have a look at the board.

Введення лексичних одиниць:

Word Bank:	Phrase Bank:
politics	is delegated by
monarchy	to serve as
democracy	on behalf of
legislation	is formed by
hereditary	is vested in
parliamentary	to co-operate with
executive	is uncodified
chamber	be able to form a
convention	government
statute	with the support of
government	

Listen to the text: The politics of Great Britain functions within a constitutional monarchy where executive power is delegated by legislation and social conventions to a unitary parliamentary democracy. From this a hereditary monarch, currently Charles III, serves as head of state while the Prime

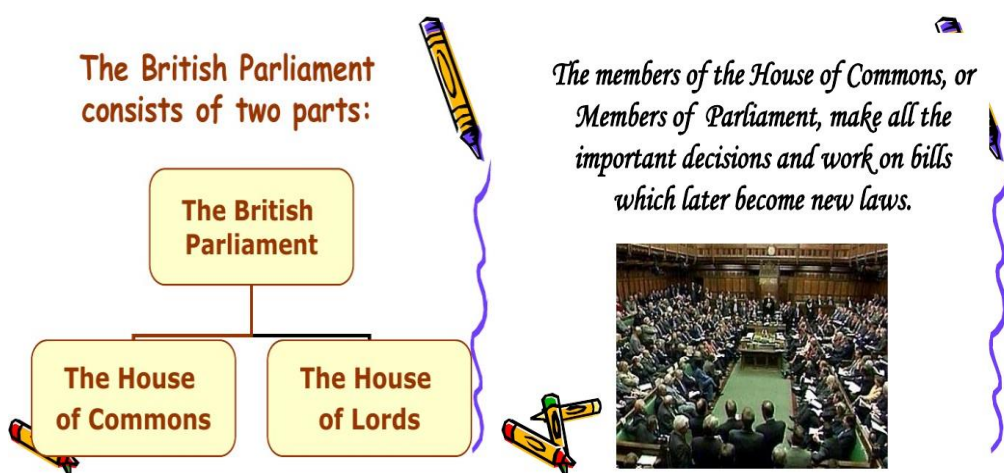
Minister of the United Kingdom, currently Rishi Sunak, serves as the elected head of government. The United Kingdom's parliamentary system sees executive power exercised by the British government, appointed on behalf of the monarch. The executive power is exercised by Prime Minister and his Cabinet. This executive branch overlaps and is formed by members of the Parliament of the United Kingdom where legislative power is vested in the two parliamentary chambers of the House of Commons and the House of Lords. The British political system is a two-party system. The two dominant parties have been the Conservative Party and the Labour Party. The government is usually formed by the political party which is supported by the majority in the House of Commons. Prime Minister is the majority party leader and is appointed by the Queen. Prime Minister chooses a team of ministers; 20 of the ministers are in the Cabinet. Prime Minister chooses a team of ministers; 20 of the ministers are in the Cabinet. The second largest party becomes the official opposition with its own leader and the Shadow Cabinet.

The British government remains responsible for non-devolved matters and, in the case of Northern Ireland, co-operates with the government of the Republic of Ireland. The constitution of the United Kingdom is uncodified, being made up of constitutional conventions, statutes and other elements. This system of government, known as the Westminster system, has been adopted by other countries, especially those that were formerly parts of the British Empire. The British monarch, currently Charles III, is the Head of state of the United Kingdom. Though he takes little direct part in government, the Crown remains the fount in which ultimate executive power over government lies. The head of His Majesty's Government, the prime minister, also has weekly meetings with the sovereign, where he may express his feelings, warn, or advise the prime minister in the government's work. The Prime Minister should be the member of the House of Commons most likely to be able to form a Government with the support of that House. In practice, this means that the leader of the political party with an absolute majority of seats in the House of Commons is chosen to be the Prime Minister. The Cabinet, along with the PM, consists of Secretaries of State from the various

government departments, the Lord High Chancellor of Great Britain, the Lord Privy Seal, the Lord President of the Council, the President of the Board of Trade, the Chancellor of the Duchy of Lancaster and Ministers without portfolio. Cabinet meetings are typically held weekly, while Parliament is in session.

II. Now, pupils, as soon as you've heard the text, be ready to answer the following questions.

1. Who is the Prime Minister of the United Kingdom?
2. How does the politics of Great Britain function?
3. Who appoints the executive power exercised by the British government?
4. What is the name of the British monarch today?
5. Where is the legislative power vested?
6. Is the British political system a two party, or a three party system?
7. What is the British government responsible for?
8. What kind of constitution has Great Britain?
9. What is the other name of the system of government?
10. Who has weekly meetings with the sovereign?

III. *Have a look at the pictures.* We may see the general structure of the British Parliament. Work in pairs and compose dialogues about the Parliament and its Houses.

IV. **Control tasks:** Write an essay about the political system of Great Britain: The head of the state is...The legislative power belongs to...The parliament consists of...The executive power is exercised by...The monarch, currently

Charles III, serves as... The Cabinet, along with the PM, consists of... The leader of the political party with an absolute majority of seats... Cabinet meetings are held...

Summing up / підсумок уроку

T. Dear children! Today you have exchanged your points of view on the given problems, taken an active part in dialogical speech, shown high knowledge of the language. But you should improve your skills during every lesson. The proverb says, "Practice makes perfect".

The lesson is over. Good bye! / Завершення уроку. Учні відкривають щоденники та записують домашнє завдання.

Сьогодні програми з англійської мови вказують на зміну підходів до процесу викладання й чітко визначають орієнтацію на потреби сьогодення. Таке поняття, як автономія учнів за рахунок відповідності віку та інтересам, дозволяє інтенсифікувати і покращувати процеси викладання англійської мови. Оскільки результатом навчання учнів іноземної мови є формування у них навичок та умінь користуватися мовою як засобом спілкування, ключовим тут виявляється принцип комунікативної спрямованості, головна функція якої полягає у створенні сприятливих умов комунікації та підтримання відповідного психологічного клімату. Зміни у світовій політиці обумовлюють необхідність визначити роль США та Британії у глобальній системі координат, розглянути в старших класах середньої школи її політичну систему, підготувати учнів здатності вести дискусію про вплив ідентичності та нормативно-ціннісних установок на зовнішню політику нашої країни.

Роль англійської мови є однією з провідних у професійному самовизначенні школярів. Англійська мова як засіб міжкультурної комунікації впливає на сприйняття світу учнів старшої школи і на процес їх самоідентифікації, що вимагає формування міжкультурної компетентності. Уроки англійської мови можуть зробити великий внесок у вирішення завдань професійного виховання та освіти. Опанування основами іншомовного

спілкування є основою професійного становлення особистості учня.

Висновки до розділу 3

Третій розділ нашої роботи присвячено розгляду того, якими є виклики та вимоги до навчання англійської мови у старшій школі. Підкреслено, що відбуваються зміни змісту навчання англійської мови, методів та засобів навчання відповідно до вимог сучасного соціуму. Ці зміни базуються на законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Концепції профільного навчання у старшій школі, Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти та інших нормативно-правових документах.

Навчання англійській мові спирається на фундаментальність сучасних дидактичної, психологічної та методичної наук. Багато уваги приділяється розвитку концепції профільне навчання англійської мови за-для цілеспрямованої підготовки учнів до подальшої навчальної та професійної діяльності. Прагматична складова мети навчання англійської мови у старшій школі містить компетентнісно спрямований підхід, коли учні мають можливість розвивати свою комунікативну компетентність, та інші ключові компетентності, а на профільному рівні навчання - професійну компетентність. Підкреслено, що Міністерство освіти і науки України розробляє план з впровадження англійської мови на 2023–2026 роки. Поглибленому вивченню англійської мови сприяє Британська Рада, котра пропонує різноманітні корисні сайти.

Старшокласник має не лише завчити певний обсяг навчального англійського матеріалу і й відтворити його на екзамені, розмістити цей матеріал в довготривалій пам'яті з метою подальшого багаторазового відтворення та використання. Урок англійської мови у старшій школі, ставить на меті формування, розвиток та вдосконалення умінь і навичок спілкування. Для цього впроваджуються нові форми навчання, надаються

інтерактивні, творчі заняття, змінюється сам підхід до викладання англійської мови.

Для запобігання розриву наступності при вивченні англійської мови потрібні неперервність, цілісність, системність, зв'язок і узгодженість ступенів і етапів навчально-виховної роботи, усвідомлення пройденого на новому, більш високому рівні, підкреслення набутих знань новими. Використання на уроках наочності, елементів інноваційних технологій, залучення здібних учнів до науково-дослідної діяльності розширює пізнавальні та творчі комунікативні можливості учнів. Правильно організований пізнавальний інтерес є найважливішим фактором удосконалення процесу навчання. Пріоритетну значимість набуває навчання англійської мови як засобу спілкування і узагальнення духовної спадщини англійськомовних країн, комплексне становлення пізнавального інтересу засобами лінгвокраїнознавства, що передбачає одночасне, цілеспрямоване та планомірне засвоєння мовних явищ та країнознавчої інформації.

З метою забезпечити умови для якісного навчання англійської мови старшокласників корисним є використання онлайн-дошки, комп'ютерних відеоігор, ілюстрацій для роботи з текстами, використання кінофільмів, звукозаписів тощо. Відображення базових видів діяльності учнів старшої школи при навчанні англійської мови передбачає їх спонукання до вивчення предметного матеріалу, залучення до його аналізу, виконання дій щодо засвоєння та оцінки знань, способів дії із застосуванням відповідних дидактичних засобів. Бажано донести учням існуючі варіанти мовленнєвого оформлення аргументів у вигляді стандартно розповсюджених словосполучень та речень.

ВИСНОВКИ

Нашу кваліфікаційну роботу під назвою «Аргументація в політичному англomовному дискурсі» було присвячено висвітленню актуального напрямку політичної лінгвістики, а саме дослідженню особливостей лінгвістичної аргументації у мовленні американських та британських політичних діячів, як-от: президентів США - *Джо Байдена, Барака Обами, Біла Клінтона, Дональда Трампа*, віце-президента США *Камали Харіс*, прем'єр-міністрів Великобританії - *Тоні Блера, Терези Мей, Ріші Сунака, Девіда Кемерона*, лідера лейбористської партії Великобританії *Джеремі Корбіна*, а також політичних статей на віртуальних сторінках агенції *CNN*, у газетних виданнях *The Washington Post, The New York Times, New York Daily News, Business Insider*, у друкованих матеріалах політичного шоу *The Rachel Maddow Show*.

У вступі було розкрито актуальність дослідження, що базується на великому інтересі науковців до особливостей політичної комунікації, ролі політичного мовлення у засобах мас медіа, виникненню та розвитком політичної іміджелогії, PR-менеджменту, політичної психології тощо.

Поставлена мета дослідження зумовила вирішення певних завдань. Серед яких ми виділили: способи визначення політичного дискурсу та наукові підходи його тлумачення; характеристики лінгвістичної аргументації як способу впливу на адресата; ознаки лінгвістичної маніпуляції у політичному мовленні; поширені види аргументів в політичному дискурсі; інформаційні аргументативні стратегії в політичному мовленні; особлива роль метафори як аргументу в політичному дискурсі. Також ми розглянули та пояснили відмінності сучасних викликів при навчанні англійської мови в українській старшій школі; виявили необхідність навчання аргументовного мовлення на уроках англійської мови; надали приклад уроку при вивченні політичної лексики на уроці англійської мови в 11 класі.

Нами було визначено об'єкт та предмет дослідження, окреслено методи дослідження, джерельну базу, практичне значення. Апробація результатів дослідження поєднує виступи з докладами на трьох наукових конференціях та дві друковані статті, що містять певні результати роботи.

Структура кваліфікаційної роботи складається зі вступу, трьох розділів, за кожним з яких є висновки, загальних висновків наприкінці дослідження, списку використаних джерел та списку джерел ілюстративного матеріалу.

Перший розділ кваліфікаційної роботи під назвою «*Дискурс в об'єктиві політичної лінгвістики*» вивчає політичний дискурс, який стає об'єктом лінгвістичних досліджень, підлягає лінгвістичній інтерпретації, досліджується з боку його комунікативних властивостей, границь застосування, діапазону можливостей при здійсненні впливу на адресата. Пояснено сутність політичної лінгвістики, котра спрямована на встановлення закономірностей взаємовпливу суспільно-політичних подій на зміни в мові. Окреслено поняття політичної комунікації, політичної мови, політичного тексту, політичних жанрів, політичного дискурсу, політичної аргументації тощо.

Політичний дискурс розуміється як прагматично орієнтований, що супроводжує політичний акт у політичній обстановці. Для політичного дискурсу властиві дві важливі функції: інформаційна (комунікативна) та впливова (прагматична), перебувають у постійній єдності. Його характеризують множинне жанрове втілення, національно-культурна зумовленість і відкритість до інтеграції, маніпулятивність, співвіднесеність із соціальними групами, динамічність, масовість адресатів, полемічність та експресія. Цей дискурс формує і відтворює владні відносини в суспільстві, а виділення цього аспекту як самостійного впливає з розуміння політики як особливої сфери життя, пов'язаної з феноменом влади, що пронизує всі сфери і рівні соціальної взаємодії. Політичний дискурс представляє клас жанрів, обмежений політикою і містить у собі всю сукупність мовленнєвих актів, що використовуються в політичних дискусіях, а також правила

публічної політики, освячені традицією та перевірені на практиці. До нього відносяться інавгураційні промови президентів, парламентські та інші політичні виступи, законопроекти, урядові постанови, пропаганда, політична реклама, політичні розділи ЗМІ, політичні ток-шоу та інтерв'ю, партійні програми, бюлетені. Актуальність вивчення мовних стратегій політичного дискурсу зумовлена тим, що сьогодні практичне знання особливостей композиційної структури політичного виступу та мовних стратегій є необхідними для успішної роботи в політиці.

Аргументація грає одну з основних ролей у політичному дискурсі, більшість політичних текстів є спробою спікера переконати аудиторію розділити його погляди та уявлення, забезпечити найбільшу підтримку. Лінгвістична аргументація розглядається з перспективи комунікативної парадигми й визначається як комплексна стратегічна, комунікативно-мовленнєва, соціальна діяльність, спрямована на виправдання або спростування певної точки зору, представлена системою тверджень, пов'язаних з ментальним станом (почуття, емоції, інтуїція, вірування), з метою досягнення схвалення адресатом. Це система логічних поетапних мовленнєвих дій при врахуванні комунікативної ситуації в цілому та спрямованості на досягнення основної комунікативної мети. В роботі міститься розрізнення ознак раціональної та емоційної аргументації, досліджується її сугестивний бік та маніпулятивна складова. Виділяються інформаційне маніпулювання, фактологічне маніпулювання, фокусувальне маніпулювання, аргументовне маніпулювання, пояснюються певні маніпулятивні прийоми.

В другому розділі під назвою «Лінгвістичний потенціал політичної аргументації» було досліджено різноманітні частотні способи лінгвістичної аргументації. Аналіз лінгвістичної аргументації у мовленні американських та британських виявив вживання таких прийомів аргументації, як: ототожнення себе з адресатом, ефект об'єктивності, прийом «плюс-мінус», опора на стереотипи та авторитети, зміщення фокусу уваги, вживання слів-команд,

використання прийому трюїзмів, емоційне забарвлення як аргумент у мовленні, вживання слів-підсилювачів, евфемізмів, повторів, антитези, використання пасивного стану дієслова замість активного, утворення нових слів, вживання методу контрасту, діалогізація та ритмізація мовлення.

Відмічено, що американські політики вживають більше різноманітних засобів у своєму мовленні, ніж британські, це може бути пояснено національно-культурними особливостями означених націй.

Відмічено, що насичення мовлення фактологічною та концептуальною інформацією, а також подання авторитетних суджень на захист положень, що висуваються політиками, відбувається в рамках інформаційної стратегії, що реалізується цитуванням чужого слова. Наведення цитат відомих політиків, виступають як аргумент до авторитетів та нерідко допомагають зміцнити позиції у боротьбі з опонентом. Тактика документування інформації є аргументом до суспільної думки при наведенні фактів, цифрових даних, непряме цитування статистичних даних. Сюди також віднесено цитацію текстів договорів, декларацій, документів Євросоюзу та резолюцій ООН, інтертекстів-висновків парламентських комісій тощо. Усе це покликане «документально» підтвердити положення та думки, які є предметом обговорення, створює образ об'єктивного лідера.

Об'ємне цитування чужої авторитетної думки використовується як виправдання або доказ правомірності політичної позиції політика. Апеляція до авторитетної думки, цитування докладів офіційних осіб та експертів дозволяє реалізувати так звану додаткову, контекстуальну аргументацію, що допомагає політикові обійтися без обґрунтування істинності чи помилковості своєї тези. Тактика автоцитатних посилань переслідує на меті підвищення загального авторитету, демонструє впевненість у своїх ділах, наближає до адресата нібито довіряючи йому свою особисту точку зору. Дані аналізу свідчать, що політики найчастіше звертаються до тактик документування інформації та цитування чужого слова.

Дослідження метафори англomовного політичного дискурсу виявило політичні образи, які можуть бути актуалізовані у вигляді наступних груп: «*natural phenomena*», «*sports*», «*theatre*», «*economics*», «*religion*», «*militaristic sphere*», «*migration*». Аналіз 152 випадків вживання метафори в політичному дискурсі довів, що найчастотнішими за кількісним показником виявилися метафори груп «*military sphere*» та «*migration*», що може бути поясненим необхідністю доведення актуальної інформації до адресата при здійсненні на нього впливу, з метою скерувати сприйняття означених проблем. Метафора у політичному мовленні створює альтернативну картину реальності, з метою найбільш ефективно вплинути на когнітивну сферу адресата, викликати у нього необхідну реакцію і переконати діяти відповідно до запропонованого плану того, хто говорить.

В третьому розділі кваліфікаційної роботи під назвою «Англійська мова у старшій школі України» проаналізовано виклики та вимоги до навчання англійської мови у старшій школі. Окреслено зміни змісту навчання англійської мови, пояснені методи та засоби навчання відповідно до сучасних вимог, що засновуються на законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», на Концепції профільного навчання у старшій школі, на Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти та інших нормативно-правових документах.

Навчання англійській мові ґрунтується на сучасних дидактичній, психологічній та методичній науках. Особливої уваги вимагає розвиток концепції профільного навчання англійської мови. Компетентнісно-спрямований підхід, коли учні мають можливість розвивати свою комунікативну компетентність, та інші ключові компетентності, а на профільному рівні навчання - професійну компетентність становить прагматичну складову мети навчання англійської мови у старшій школі. Поглибленому вивченню англійської мови сприяє Британська Рада, котра пропонує різноманітні корисні сайти. Для запобігання розриву наступності при вивченні англійської мови потрібні неперервність, цілісність,

системність, зв'язок і узгодженість ступенів і етапів навчально-виховної роботи, усвідомлення пройденого на новому, більш високому рівні, підкреслення набутих знань новими.

Урок англійської мови у старшій школі, ставить на меті формування, розвиток та вдосконалення умінь і навичок спілкування. Для цього впроваджуються нові форми навчання, надаються інтерактивні, творчі заняття, змінюється сам підхід до викладання англійської мови. Використання наочності, елементів інноваційних технологій, залучення здібних учнів до науково-дослідної діяльності розширює пізнавальні та творчі комунікативні можливості учнів. Важливого значення набуває навчання англійської мови як засобу спілкування і узагальнення духовної спадщини англомовних країн, комплексне становлення пізнавального інтересу учнів засобами лінгвокраїнознавства.

Відображення базових видів діяльності учнів старшої школи при навчанні англійської мови передбачає їх спонукання до вивчення предметного матеріалу, залучення до його аналізу, виконання дій щодо засвоєння та оцінки знань, способів дії із застосуванням відповідних дидактичних засобів. Існує необхідність не просто навчити учнів старшої школи правильно висловлюватися на англійській мові, а й вести полемічну бесіду, відстоювати свою точку зору, вміти правильно подавати інформацію. Це спирається на навички аргументовного висловлювання, вміння мовленнєвого оформлення аргументів у вигляді стандартно розповсюджених словосполучень та речень. Позакласні тренінги з ефективною аргументації, дебатні онлайн курси, спрямовані на розвиток інтелектуальних здібностей, сприяють навчанню англомовної аргументації, вчать учнів висловлювати свою точку зору чітко та зрозуміло для оточуючих.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеєнко І. В. Типологія уроків іноземної мови у старшій школі та її реалізація у змісті підручників / Збірник наукових праць «Проблеми сучасного підручника», 2013. С. 19-30. [Електронний ресурс]. URL: <https://ipvid.org.ua/index.php/psp/article/view/617>
2. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації. Київ: Довіра, 2007. 205 с.
3. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник. Львів, 2004. 344 с.
4. Безугла О. В. Концептуальна метафора часу в політичному дискурсі США // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». 2013. Вип. 33. С. 20–22.
5. Белова А. Д. Лингвистические аспекты аргументации К.: КНУ, 2003. 300 с.
6. Белова А. Д. Аргументативний дискурс у зіставному аспекті // Праці Міжнар. конф. «Проблеми зіставної семантики». К.: КДЛУ, 1997, 340 с.
7. Белова А. Д. Поняття «стиль», «жанр», «дискурс», «текст» у сучасній лінгвістиці // Вісник КНУ імені Т. Шевченка. Іноземна філологія: Випуск № 32-33, 2002, 12 с.
8. Бутова І. Політичний дискурс як об'єкт лінгвістичних досліджень / Вісник Львів. ун-ту. Серія: Іноземні мови. Львів, 2009. Вип. 16. С. 232–238.
9. Вербицький В. В. Дослідницька компетентність старшокласників як засіб формування особистості // Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал: матеріали звіт. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України за 2011 рік. Івано-Франківськ, 2012. Вип. 2. С. 43-47.
10. Гусева В. Проблеми наступності й безперервності освіти в початковій та середній школі: нотатки з досвіду // Іноземні мови в сучасній школі: науково-методичний журнал. 2012. № 1. С. 39–42.

11. Данілевська Л. Логіко-філософські передумови навчання аргументування як феномену в спілкуванні. К. 2006. С. 180-186. [Электронный ресурс]. URL: http://novyn.kpi.ui/2006-3/03_Danilevska.pdf
12. Деренчук Н. Особливості формування маніпулятивної стратегії в українському політичному дискурсі // Проблеми гуманітарних наук. Серія «Філологія». Вип. 38. С. 357-364.
13. Дмитренко О. В., Шинкаренко О. М. Особливості політичного дискурсу Ангели Меркель // Імідж сучасного педагога. Управління змінами в освіті. №2. 2021. С. 23–27. [Электронный ресурс]. URL: <http://isp.poippo.pl.ua/article/view/227795>
14. Європейське Мовне Портфоліо: метод. видання. Уклад.: О. Карп'юк. Тернопіль: Лібра Терра, 2008. 112 с.
15. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання // Наук. ред. укр. вид. д-р пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва. К. 2003. 273 с.
16. Зайцева М. А. Аргументация как лингвистический элемент в полемике. Виды аргументов // Культура народов Причерноморья. 2002. № 32. С. 336-338.
17. Золочевська М. В. Формування дослідницької компетентності учнів при вивченні інформатики: методичний посібник. Харківський гуманітарно-педагогічний інститут. Харків, 2009. 92 с.
18. Ільницька Л. Л. Метафора в сучасному англomовному політичному дискурсі. Актуальні проблеми філології та перекладознавства. 2009. Вип. 4. С. 84–86.
19. Іноземна мова: програма для загальноосвітніх навчальних закладів: Рівень стандарту. Академічний рівень. Профільний рівень. 10–11 класи. К., 2010. 112 с.
20. Ковальова О. Політичний дискурс: сучасні лінгвістичні інтерпретації // Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 27, Т. 2, 2020. С.101-107.

21. Ковалевська Т. Ю. Психолінгвістичні особливості політичного дискурсу // Вісник ХНУ. 2001. Вип. 33. Філологічні аспекти дослідження дискурсу. С. 237-242.
22. Концепція профільного навчання у старшій школі // Інформ. зб. МОН України. 2003. №24. С. 3–15 (нова ред.: наказ МОН України №1456 від 21.10.2013. [Электронный ресурс]. URL: <http://www.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/1681->
23. Кадлубович Т. І. Співвідношення понять політичного дискурсу та політичної комунікації // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2018. Вип. 1. С. 192–199.
24. Конверський А. Є. Логіка. Підручник. Київ. 2017. 392 с.
25. Кондратенко Н. В. Український політичний дискурс: Текстуалізація реальності: Монографія. Одеса: Чорномор'я, 2007. 156 с.
26. Концепція профільного навчання в старшій школі // Освітній портал Педпреса [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://pedpresa.com.ua/blog/kontsepsiya-profilnoho-navchannya-u-starshij-shkoli.html>
27. Косенко О. І. Упровадження стратегій критичного мислення для розвитку навичок аудіювання та створення ситуації успіху на уроках англійської мови // Англійська мова та література. 2009. №5. С.2-10.
28. Косьянова О. Г. Політичний дискурс: загальні характеристики поняття // I Всеукраїнська научно-практическа конференція «Актуальные проблемы преподавания иностранных языков для профессионального общения». Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна. Т. 1. 2012. С. 71-73. [Электронный ресурс]. URL: http://confcontact.com/2012edu/tom1/33_Kosjanova.htm
29. Кусько К. Я. Дискурс іноземної комунікації: концептуальні питання теорії і практики. Львів: Вид-во Львівського Національного університету ім. Івана Франка, 2001. С. 25-49.
30. Кушнарєнко А. Наступність у вітчизняній і зарубіжній педагогіці

/ Директор школи. Україна. 2008. № 6 С. 62–65.

31. Лукіна Л. В. Політичний дискурс: сутність та особливості застосування // Політикус: наук. журнал. 2021. № 2. С. 75–80.

32. Лобода О. В. Актуальність проблеми наступності у навчанні іноземної мови старших дошкільників і учнів початкової школи. Наукові записки. Серія «Психолого–педагогічні науки». Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2011. № 4. С. 40–43.

33. Мартинюк А. П. Дискурсивний інструментарій аналізу англomовної реклами // Лінгвістика ХХІ століття: нові дослідження і перспективи. Київ: Логос, 2009. № 3. С. 159-167.

34. Мартинюк А. П. Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2012. 194 с.

35. Москаленко В. В. Психологія соціального впливу : навчальний посібник К. 2007. 448 с. [Электронный ресурс]. URL: http://b-ko.com/book_37_glava_28_5.1._Основні_понят.html.

36. Мозер М. Аспект функції впливу мовної гри у політичному дискурсі Історико-політичні проблеми сучасного світу. 2020. С.173–179. <https://doi.org/10.31861/mhpi2020.42.173-179>

37. Нагорна Л. П. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики. Київ: Світогляд, 2015. 380 с.

38. Нагорна Л. П. Політична лінгвістика: Політична енциклопедія. К.: Парламентське видавництво, 2011. 808 с.

39. Ніколаєва С. Ю. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. Вид. 2-е, випр. і перероб. К.: 2002. 328 с.

40. Павлуцька В. О. Політичний дискурс: особливості та функції // Вісник Житомирського державного університету. Філологічні науки. 2008. Вип. 39. С. 218-221.

41. Петренко В. В. Політична мова як засіб маніпулятивного впливу: Автореф. дис. ... канд. політ, наук: 23.00.02 // Київський національний ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2003. 17 с.

42. Петрик В. М., Присяжнюк М. М., Компанцева Л. Ф., Скулиш Є. Д., Бойко О. Д., Остроухов В. В. Сугестивні технології маніпулятивного впливу: навч. посібник. 2-ге вид. К.: ЗАТ «ВІПОЛ», 2011. 248 с.
43. Полонська Т. Профільне навчання іноземної мови учнів старшої школи. К.: Педагогічна думка, 2014 80 с.
44. Приходько Г.І. Контекстуальна зумовленість аргументативних оцінних висловлювань в діалогічному дискурсі, Вісник КДЛУ: Серія «Філологія», КДЛУ, 2000, 304 с.
45. Профільне навчання в старшій школі [Електронний ресурс]. URL: https://drive.google.com/file/d/1lhR_TF7hwgHvHk1VcsqCafNi7KndBhL/view?usp=sharing
46. Редько В. Г. Особливості реалізації змісту рівневого навчання іноземних мов у старшій профільній школі в Україні / Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць. К.: 2012. Вип. 12. С. 649–662.
47. Редько В. Г. Лінгводидактичні засади навчання іноземної мови учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів: навчально-методичний посібник. К.: Педагогічна думка, 2013. 360 с.
48. Рігус В. Роль аргументації в сучасному політичному дискурсі // Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 12. 2015. С. 180-186.
49. Самойлова І. В., Подвойська О. В. Лексичні особливості політичних промов // Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя] 2016. Кн. 1. С. 235–238.
50. Селиванова Е.А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации. К.: ЦУП, Фитосоцицентр, 2002. 335 с.
51. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля, 2006. 717 с.
52. Серажим К.С. Дискурс як соціолінгвальний компонент сучасного комунікативного простору (методологічний, прагматико-семантичний і жанрово-лінгвістичний аспекти: на матеріалі політичного різновиду українського масово-інформаційного дискурсу): Автореф. дис. ...на здобуття

наукового ступеня докт. філол. наук. Київ, 2003. 21с.

53. Серажим К. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність: монографія. Київ, 2002. 392 с.

54. Середня освіта [Електронний ресурс]. URL: <https://osvita.ua/school/89477/>

55. Третьак О. Аргументація політична // Політична енциклопедія К.: Парламентське видавництво, 2011. С. 38.

56. Тхоровська С. В. Стратегії політичного дискурсу. [Електронний ресурс]. URL: [http://visnyk.sumdi.edu.ua/arhiv/2007/1\(1022\)10Tckorovska.pdf](http://visnyk.sumdi.edu.ua/arhiv/2007/1(1022)10Tckorovska.pdf)

57. Тягло А. В. Критичне мислення, проблема світової освіти ХХІ століття. Ін-т внутр. справ, 1999. 285 с.

58. Формування навичок аргументації на уроках мови [Електронний ресурс]. URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/3689-formuvannia-navychok-arhumentatsii-na-urokakh-movy>

59. Шевченко Л. І., Дергач Д. В., Сизонов Д. Ю. Медіалінгвістика: словник термінів та понять. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2014. 380 с.

60. Шевчук Н. В. Особливості політичного дискурсу: зміст, функції, жанрове втілення / Вісник ДАКККіМ. Політологія. Вип. 1. 2013. С. 263–269.

61. Якобчук Г. І. Методичні особливості навчання старшокласників англійської мови на профільному рівні. [Електронний ресурс]. URL: https://urok.osvita.ua/materials/edu_technology/50754/

62. Anderson R. D. The Discursive Origins of Russian Democratic Politics / Post-Communism and the Theory of Democracy. Princeton. 2001, P. 96-125.

63. Beer F. A. Metaphors, Politics and World Politics // Metaphorical World Politics. Michigan, 2004. P. 5-52.

64. Boatright R. G., Shaffer T. J., Sobieraj S., Goldthwaite D. Yo. A crisis of civility? // Political discourse and its discontents. Oxford, 2019. 233 p.

65. Chilton, P. A. Politics and Language // Concise Encyclopaedia of Pragmatics, London: Elsevier. 1998, P. 688-694.

66. Chilton P. Language and Politics 16 (4), 2017, P. 582-594.
67. Chilton P. Analysing political discourse. Routledge, London. 2004, 226 p.
68. Chilton P. Missing Links in Mainstream CDA: Modules, Blends and the Critical Instinct // A New Agenda in (Critical) Discourse Analysis. Theory, Methodology and Interdisciplinarity. Amsterdam, 2005. P. 19-51.
69. Chouliaraki L. Introduction: The soft power of war: Legitimacy and community in Iraq war discourses // Journal of Language and Politics. 2005. P. 1-10.
70. Common European Framework of Reference for Languages (CEFR) [Электронный ресурс]. URL: <https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages/level-descriptions>
71. Corner J. Mediated personal and political culture // Media and the Restyling of Politics. 2003. 67-84.
72. Craig G. How does a Prime Minister speak // Journal of Language and Politics 12 (4), 2013, P.485-507.
73. Davenport D., Lloyd G. The Rise of The War Metaphor in Public Policy. 2019. [Электронный ресурс]. URL: <https://www.hoover.org/research/rise-war-metaphor-public-policy>
74. Eemeren F. H., Houtlosser P., Henkemans A. F. Argumentative Indicators in Discourse: Pragma-Dialectical Study. Dordrecht. 2007. 234 p.
75. El Refaie E. Metaphors We Discriminate by: Naturalized Themes in Austrian Newspaper Articles about Asylum Seekers // Journal of Sociolinguistics. 2001. Vol. 5. P. 352-371.
76. Fairclough N. Language and Power. London: Longman, 1989, p. 6.
77. Fairclough I., Fairclough N. Political discourse analysis: a method for advanced students. Routledge, London, 2013. 280 p.
78. Gilbert M. A. Coalescent Argumentation. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates, 1997. 158 p.
79. Graber D. Political Languages // Handbook of Political Communication. Beverly Hills, 1981. P. 195-228.

80. Garrido J. A., Ardila J. Pragmatics, Impoliteness as a rhetorical strategy in Spain's politics, 2019. PP. 140, 160-170.
81. Howarth D., Norval A. J. Discourse theory and political analysis: identities, hegemoni. Manchester, 2000. 256 p.
82. Kwon W., Clarke I., Wodak R. Micro-level discursive strategies for constructing shared views around strategic issues in team meetings // Journal of Management Studies, 2014. v. 51, P. 265-290.
83. Lakoff G. and Johnson, M. Metaphors we live by (2nd ed.). Chicago: 2003. 243p.
84. Lakoff G. Metaphor and War. The Metaphor System Used to Justify War in the Gulf. 1991. [Электронный ресурс]. URL: <https://dokumen.tips/documents/metaphor-and-war-the-metaphor-system-used-to-justify-war-in-the-gulf-lakoff.html?page=1>
85. Langacker G. W. Foundations of Cognitive Grammar. Stanford: 1987. 540 p.
86. Lazarovici G. The effects of globalization upon the paradigm of the contemporary political discourse // Social and Behavioral Sciences, 2012. P. 58-62.
87. Musolff A. Metaphor and Political Discourse // Analogical Reasoning in Debates about Europe Palgrave Macmillan, 2004. 224 p.
88. Musolff A. Mirror Images of Europe. Metaphors in the Public Debate about Europe in Britain and German. München: Iudicum, 2000. 214 p.
89. Musolff A. Political metaphor analysis: discourse and scenarios (Bloomsbury Academic, London, 2016. 194 p.
90. Obeng S. G. Language and politics: indirectness in political discourse // Discourse & Society Vol. 8, 1997. P. 49-83. [Электронный ресурс]. URL: <https://www.jstor.org/stable/42888089>
91. Qiliang P. A Brief Analysis on the Social Functions of English euphemism // Journal of Ningbo University, 2004. P. 85-91.
92. Rémi Digonnet, Towards more Executive Power in American Presidents' Inaugural Addresses? // The Power and Metaphor. [Электронный

ресурс]. URL: <https://doi.org/10.4000/lexis.224>

93. Rodríguez González F. Euphemism and political language // UEA Papers in Linguistics 33, 2017. P. 36-49.

94. Santa Ana O. Immigration as Dangerous Waters: The Power of Metaphor. Austin, 2002. 405 p.

95. Taylor Ch. Metaphors of migration over time // Discourse & Society. V. 32, Iss. 4. [Электронный ресурс]. URL: <https://doi.org/10.1177/0957926521992156>

96. Temmerman M., Moernaut R., Coesemans R., and Mast J., Post-truth and the Political Constructions and Distortions in Representing Political Facts // Context and Media 2019. P. 1-6.

97. Tulmin S. The Uses of Argument. Cambridge, 2003, 247 p.

98. Van D. Teun A. Discourse and manipulation // Discourse & Society. 2006. P. 359-383.

99. Van Dijk T. A. Politics, ideology, and discourse // Encyclopedia of Language & Linguistics. 2006. [Электронный ресурс]. URL: <https://doi.org/10.1016/b0-08-044854-2/00722-7>

100. Van Dijk, T. A. What is political discourse analysis? // Belgian Journal of Linguistics. 1997. P.11-52.

101. Van Dijk, T. A. Politics, ideology, and discourse // Elsevier encyclopedia of language and linguistics. Amsterdam, 2006. P. 728–740.

102. Vertessen, D. A Metaphorical Election Style: Use of Metaphor at Election. London, 2008. P. 271-285.

103. Wikipedia. [Электронный ресурс]. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Friendly_fire

104. Wodak R. The Discourse of Politics in Action // Politics as Usual. London, 2011. 252 p.

105. Wodak, R. Preface: The power of language in political discourse // Journal of Language and Politics, 2004. P. 381-383.

106. Wodak R., Iedema R. Constructing boundaries without being seeing:

The case of Jorg Haider, politician // *Canarian Magazine of English Studies*, 2004. №. 49, P. 157-178.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Business Insider [Електронний ресурс]. URL: <https://www.businessinsider.com/trump-hopes-george-floyd-is-looking-down-and-admiring-us-economy-2020-6?r>
1. British Political Speech [Електронний ресурс]. URL: <http://www.britishpoliticalspeech.org/speech-archive.htm>
3. CNN.com. 2023 Cable News Network. [Електронний ресурс]. URL: <https://edition.cnn.com/2023/07/25/world/heat-wave-climate-change-us-china-europe-intl/index.html>
4. New York Daily News. Archives [Електронний ресурс]. URL: <https://nydailynews.newspapers.com>
5. Obama Inaugural Address 20th January 2009 [Електронний ресурс]. URL: <http://obamaspeeches.com>
6. Remarks by President Trump at the World Economic Forum | Davos, Switzerland. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.rev.com/blog/transcripts/donald-trump-davos-world-economic-forum-transcript-trump-holds-news-conference-in-davos>
7. Second Inaugural Address of Ronald Reagan. [Електронний ресурс]. URL: https://avalon.law.yale.edu/20th_century/reagan2.asp
8. The New York Times. Rishi Sunak's First Speech as U.K. Prime Minister: Full Transcript [Електронний ресурс]. URL: <https://www.nytimes.com/2022/10/25/world/europe/rishi-sunak-speech-uk-prime-minister.html>
9. The Rachel Maddow Show, Transcript 27. 06. 2016. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.msnbc.com/transcripts/show/rachel-maddow-show>
10. The Washington Post [Електронний ресурс]. URL: <https://www.washingtonpost.com>

11. The White House Speeches and Remarks. Archives [Электронный ресурс]. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/>